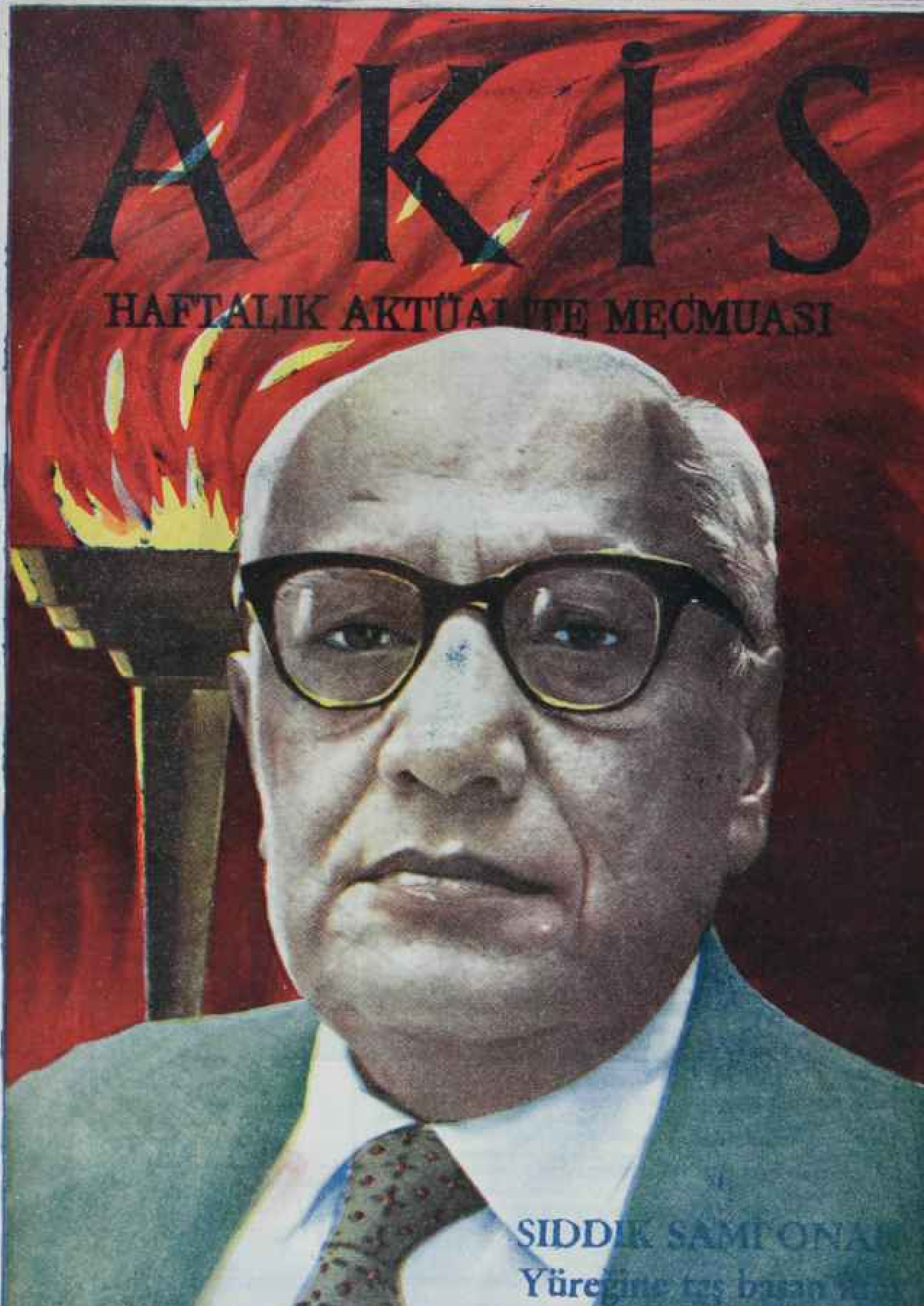
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

SIDDIK SAMİ ONAR

Yüreğine taş basan

FİYATI: 1 LİR

Süslenmesini bilen
her kadın
her yaşta güzeldir...
CAKA KREM PUF PUDRASI
SİZLERE BU İŞİNİZDE
EMEĞİ GEÇECEK
FEVKELÂDE
BİR GÜZELLİK VASITASIDIR
Ca-Ka
KREM PUF PUDRASI

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt; XIX, Sayı: 327
Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 11 89 92 P. K. 582 - Ankara

*

İdare :
Denizciler Caddesi, 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 11 52 21

*

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür ;
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Doğan Klişi

*

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha)	: 10.00 lira
6 aylık	(25 nüsha)	: 20.00, lira
1 senelik	(52 nüsha)	: 40.00 lira

İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlân İşleri :
Telefon : 11 52 21

*

Dizildiği yer:
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş
Basıldığı tarih: 3.11.1960
FİYATI: 1 LİRA

Kapak resmimiz

Sıddık Sami Onar

Sembol adam

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

İki sayıdan beri YURTTA OLUP BİTENLER kısmımız, YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarımızın önüne geçiyor ve mecmua onunla başlıyor. Bu, hadiselerin icabıdır. İki sayıdan beri Türkiye, Yassıadadaki duruşmalardan, yâni eski iktidarın marifetlerinden ve onun başlarının şahsiyetlerinden ziyade üniversite hâdisesinden, yâni yeni iktidarın bir vahim hatasından ve onun neticelerinden bahsediyor. Basın, atüalltenin bir aynasıdır ve gazetelerin sayfaları umumi efkârın neyle meşgul bulunduğunu en mükemmel tarzda aksettiren müşirlerdir. Mizanpaj tekniği denilen husus, esas itibariyle budur: En mühim hâdise en baş yeri işgal eder! Sâdece bu mecmuanın değil, ne kadar gazete çıkıyorsa hepsinin Üniversite hâdiselerine Yassıadada devam eden duruşmalardan fazla önem vermesi kendi hususi temayülleri değildir. Bu hafta salonlardan otobüslere, tramvaylardan kahvehanelere her yerde 1 numaralı konuşma konusu Üniversite hâdiseleriydi ve böylesine yanlış Ur adınım nasıl olup ta Millî Birlik Komitesi gibi aklı son derece başında kimselerden müteşekkil bir heyet tarafından atılabildiği herkesi şaşırtıyordu.

Geçen sayısında Üniversite hâdiselerinin yalnız dış görünüşünü değil, hakiki içyüzünü ve bunları doğuran sebebi de belirtmiş olan AKİS, bu hafta yeni gelişmeleri bir kaç koldan takip etti. Başyazarımız Metin Tokerle birlikte Yassıada duruşmalarını takip için İstanbulda bulunan ekibimiz Üniversitenin üzerine de eğildi. Hâdiselerin Istanbulla alâkalı kısmını, böylece, İstanbul muhabirlerimiz takviyeli bir şekilde kovaladılar. Buna muvazi olarak Ankaradaki AKİS'çiler hem başkentteki gelişmeleri hoca ve talebe çevrelerinde tesbit ettiler, hem de Milli Birlikçilerle temas ederek meselenin niçinini araştırdılar. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda bulacağınız "Üniversite" başlıklı yazı, işte bu çalışmaların neticesidir. Yazıda hatanın tepkileri kadar üzerinde durulacak husus, hatanın olgun kısanlara has bir anlayışla tamiri cihetine gidilmiş olması ve gençliğin bir defa daha demokratik rejimin hakiki bekçisi bulunduğunu orta koymasıdır. Kendisinden olmayan düşük Menderes idaresine karşı yollara dökülmekten başka çâre bulamayan ve böylece ihtilâli mümkün kılan gençlik, kendisinden olan Millî Birlik idaresine -aksi yoldaki bütün teşviklere kulağını katiyetle kapatarak ve oyuna gelmezsizin- ikazların en vakurunu yapmış, bunun mükâfatını da almıştır. Hata yapan insanlar bu hataları yüzlerine vurulduğunda sinirlenirler, katılaşırlar, sert tedbirlere başvurmaya kalkışırlar. Menderesi mahveden bu tutum olmuştur. Halbuki böyle hallerde hata payını hulûs ile kabul politikaların hem en makbulü, hem de en talihlisidir.

YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızdaki "Haftanın İçinden" başlıklı yazımız da bu sayıda aynı konuya dokunmakta ve son hâdiselerden alınması gereken dersi Metin Toker tam bir açıkkalplilikle ortaya sermektedir. AKİS'in temennisi meselenin burada kapanması ve memleketin gözlerinin yeniden Yassıadada devam eden hesaplaşmaya çevrilmesidir. Zira bu hesaplaşma, ancak bütün bir milletin elele kalması sayesinde kolaylıkla, sarsıntısız görülebilecektir.

*

Bu sayısında AKİS, okuyucularına son derece önemli bîr haberi geniş tafsilatıyla vermektedir. Milli Birlik Komitesi, davranışında prensip değişikliği yapmış ve siyasî bir partiye mensup olmanın "persona non grata" sayılma sebebi teşkil etmediği hakikatini nihayet kabul ederek mâkulluk yolunda esaslı bir adım atmıştır. Millî Birlik Komitesi yanında bir Meclisin kurulması meselesi ciddiyetle ele alınmış ve bu işle meşgul olmaya Turhan Feyzioğlu memur edilmiştir. Her çevrede -fesat yuvalan hariç- sâdece memnunluk, ferahlık uyandıran bu vazifelendirme muamelesi üzerine Feyzioğlu bilinen ciddiyeti, dillere destan çalışma gücüyle derhal kolları sıvamıştır. Hâdisenin bütün ehemmiyeti, "İnkılâp" başlıklı yazıda bulunacaktır. *

Yassıda duruşmaları devam ediyor. Haftanın başından itibaren bu meşhur adada cereyan eden her şey, gene hiç bir yerde bulunmayan bir kaim içinde AKİS okuyucularına YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarımızda anlatılmaktadır. Her pazartesi ve her cuma bir AKİS alıp bunu evin rahat koltuklarında okumak, bu duruşmaları "sanki siz de oradaymışsınız gibi" takibin tek çâresini teşkil etmektedir. Unutmayınız ki Türkiyede sayısız insan, şu anda bunu yapmaktadır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XIX Sayı: 327

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

4 KASIM 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Asıl sevinç sebebi

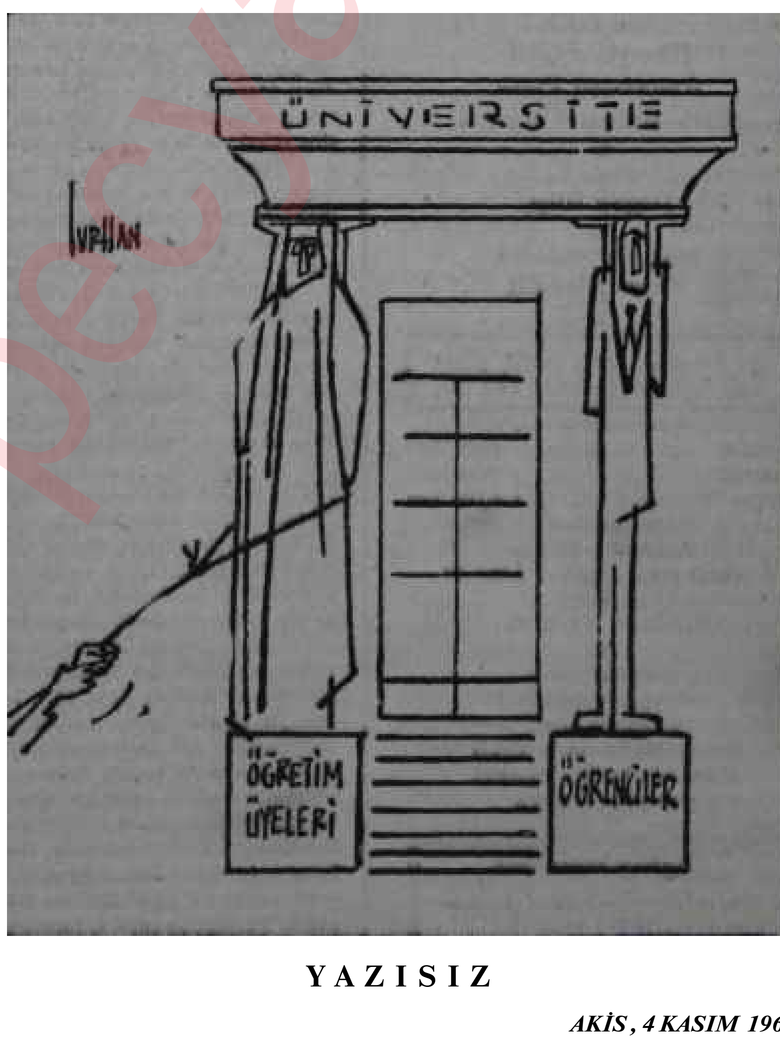
Bu hafta Türkiyenin bütün aydın çevrelerinde, bir defa daha "Üniversite Hâdisesi" konuşulmaktadır. Ancak, meselenin ele alınış tarzında geçen haftaya nazaran bir büyük fark vardır. Geçen hafta yüreklere karamsardık olmasa bile üzüntü dolmuş bulunuyordu ve gözlerdeki göz.-lükler karaydı. Şu anda herkes memnundur, herkes sevinçlidir. Zira omuzlardaki yük kalkmış, "Üniversite Hadisesi" halledilmiştir. Fakat meselenin en mühim tarafı, bu değildir.

Sevinç, kaybedilmiş eşeği bulmaktan Heri gelmemektedir. Haksızlıklar düzeltilecek, hakiki mağdurlar yerlerine iade edilecekler, üniversite muhtariyetine sâdece ruhta değil, şekilde de riayetkar olunacaktır. Ama bunların yanında bir Müşahede, istikbale emniyetle bakılmasının asıl sebebini teşkil etmektedir. "Üniversite Hâdisesinin hallediliş tarzı Türk milletinin demokratik sistemin işletilmesinde bilgi, tecrübe, hattâ ustalık sahibi olduğunu göstermiştir. Bu yanlış tasarruftaki hatâ payı, cemiyetin bütün müesseselerinin elele vermesi suretiyle bu hatayı işleyen iktidara kabul ettirilmiştir. Bunun için hiç bir şiddet yoluna başvurulmamıştır. Tepki fert, fakat vakur olmuştur. Gazeteler hâdiseleri yazarak durumun düzeltilmesi gerektiğini, niçinini de belirtmek suretiyle Bildirmişlerdir; Darbe yiyen müesseselerin başındaki muhterem zevat, makam endişesine kapılmaksızın, fakat hareketlerinin protesto mahiyetinde olduğunu söylemekten çekinmeyerek istifa etmişlerdir. Gençler, sevdikleri hocalarını tutacaklarını, insan haklarının icapları yerine getirilinceye kadar sakal bırakacaklarını ve derslere girmeyeceklerini açıklamışlardır. Bütün umumî efkâr aynı yolda kanaat izhar edince, iktidar hatasını düzeltme yoluna girmiştir. En olgun batı cemiyetlerinde yanlış tasarrufların düzettilmesi usûlünün bu olduğunda zerrece şüphe yoktur. Türk milleti 27 Mayısta ispat ettiği "demokratik nizama ehliyet ve liyakat"ini bu haftânın başında en parlak şekilde, bir defa daha ortaya koymuştur..

Bunun, Millî Birlik Komitesine verdiği şeref de bütün Türkiyede konuşulan bir başka konudur. Sâdece Türk milleti değil, onun başında bulunan iktidar da demokratik hüviyetini belli etmiştir. Bu iktidarın bir ihtilâl İdaresi olması, hâdisenin ehemmiyetini tarifsiz seklide arttırmaktadır. Eğer böyle bir hâdise bundan altı ay evvel cereyan etseydi, seçimle gelmiş bulunmasına rağmen D.P. iktidarı işi hemen prestij dâvası haline sokar, baş komitacının ip elden kaçarsa memleketin idare edilemeyeceği yolundaki köhne telâkkisi tutuma hâkim olarak hatada ısrar edilir, diklenilir, sertleşilir ve mütemadiyen akan bir çıban açıkta bırakılırdı. Halbu ki ihtilâl idaresi çıbanı derhal deşip gereğini yapmak suretiyle sâdece itibar kazanmamış, her ihtilâta gebe bir durumu da ortadan kaldırıvermiştir. Bu, hakiki basiretin ifadesidir.

Bu iki nokta, elbette ki kayıp eşeği bulmaktan doğan sevinçle kıyas-

BİNBAŞI ERKANLI: "EĞER ÜNİVERSİTE ONLARLA KAİMSE TÜRKİYEDE ÜNİVERSİTE YOKTUR" DEDİ (Gazetelerden)

YAZISIZ

Haftanın İçinden

D E R S

Metin TOKER

Dünyanın en iyi paylaşılmış nesnesi olduğu bandan asırlarca evvel filozofların en yamanlarından biri tarafından belirtilmiş bulunan mantık bir defa daha hükmünü yürütmüş ve "Üniversite Hadisesi" denilen tadsız mesele hâl yoluna girmiştir. Basiretin galebesi karşılıklı anlayışın neticesidir. Hatanın iyi niyetli mesulleri yanılmış -veya yanıltılmış- olduklarını kabul etmişler, bunun tamiri yollarını açmışlardır. Hatadan şahsen zarar görenlerle kütle halinde endişeye düşen, müessese halinde yaralandığını hissedenler de olgunluğu asla elden bırakmamışlar, azimli fakat vakur tutumlarını kaybetmemişler, bir his ve heyecan fırtınasının Türkiye üzerinde esmesine imkân vermemişlerdir. Zaten meselenin esasında mevcut bulunan mutabakat anlaşmayı kolaylaştırmış, prensibine hiç kimsenin itirazı hatırından geçirmediği bir tutumun tatbik ve sahneye konuş tarzındaki akıl durdurucu gaf süratle telâfi edilmiştir. Şimdi yapılması gereken, bu hâdiseden bir ibret payı çıkarmaktır.

Memleketi bugün idare edenler ve yarın idare edecekler kafalarının bir kenarına koymalıdırlar ki bu millet fütursuz tasarrufları asla kabul etmemektedir. Millet kendi red kararını açıklamanın usûllerini de öğrenmiştir ve usûller içinde hâdiselerin icabına en uygun olanını tam bir sağduyu ile bulup çıkarmaktadır. Milleti Ur dâva etrafında işbirliğine, ideal birliğine çağıranlar bunun boru öttürmekle kabil olmadığını şüphesiz görmüşlerdir. "Ben ne yaparsam iyi yaparım", "Yaptık bitti", "Bütün akıl bendedir" gibi formüllerin hiç kimseyi tatmin etmediği, hiç kimse üzerinde tesir bırakmadığı, verdiği bütün neticenin dudaklarda tebessüm uyandırmaktan ibaret kaldığı son hâdiseler dolayısıyla ortaya çıkmıştır. "Millet anlamaz", "Bu millet böyle idare edilir", "Kuvvet kimdeyse Süleyman odur", "İsayı da, Musayı da darıltmak ve Muhammed ile arayı düzeltmemek bize vız gelir", "Biz oy peşinde değiliz, istediğimizi yaparız" neviinden mantık kırıntılarının da pek mantıki sayılamayacağı bu vesileyle anlaşılmıştır. Türkiyede artık her idare mutlaka umumi efkârın temayülünü kollamak zorundadır ve bütün tasarrufların açık mucip sebeplere dayanması şarttır. Hâlen işbaşında olan Milli Birlik idaresi de, yarın işbaşına gelecek siyasî parti de Türk milletine ve onun temsilcisi Gençliğe bir edebiyatın değil, bir gerçeğin icabı olarak yürekten itimat ederlerse, kendilerini onun üstünde değil, onun mütevazi parçası sayarlarsa ve davranışlarını buna göre ayarlarlarsa mutlaka kazanırlar. Son hâdiseler Türk cemiyetinin pederşahi bir cemiyet olmaktan çıktığını, vesayete muhtaç bulunmadığını, kendi dertlerini ve meselelerini, ama bütün dertlerini ve meselelerini demokratik nizam içinde halledebilecek seviyeye geldiğini en parlak şekilde ispat etmiştir.

İdare edenler ve idare edilenler münasebeti böyle bir cemiyet içinde eski basit telâkkilerden sıyrılmış olmak lâzımdır. "Tehlike var birleşelim" hitabı bir gerçeğe dayanıyorsa, sâdece idare edilenler değil, onlardan çok idare edenler bunun icaplarına göre davranmak ve kritik anlarda mutlaka ihtilata yol açacak hareketlerden sakınmak zorundadırlar. Bir haksızlığın "Aman, gürültü çıkmasın" mucip sebebiyle bu millete kabul ettirildiği devirler olmamış değildir. Ama köprülerin altından, hele şu son onbeş sene içinde o kadar bol su akıp gitmiştir ki şimdi herkes memleketçi ölçüleri demagojik değil, demokratik tarzda anlamakta ve "millî menfaat" bambaşka tarzda telâkki görmektedir. Milli menfaat her şeyin açıkça görüşülüp tartışılmasında, her hatanın mutlaka ortaya konulup düzeltilmesi çâresinin araştırılmasında, tenkit hakkının, ikaz hakkının en geniş mânada kullanılmasmdadır. Kötü piyesler artık tiyatrolarımızda nasıl yuhalanıyorsa kötü icraat aynı tarzda bir aksülâmele mutlaka yol açacaktır ve bundan kurtulmanın tak çâresi hataya mümkün nisbetinde az düşmekten ibarettir.

Şimdi, hatadan dönmenin faziletinin bol bol terennüm edildiği şu sırada bir , hususun ortaya konması şarttır. Hatadan dönmek elbette ki iyi bir şeydir. Ama daha iyisi bir hata yapıldıktan sonra bunun düzeltilmesiyle yetinmeyip onu doğuran sebepleri araştırmak ve bir daha aynı şartların aynı neticeleri ortaya çıkarmasına imkân bırakmamaktadır. Her hata, kim ne derse desin, mutlaka prestijin bir belirli kısmını alıp beraberinde götürür ve siyasi iktidarlar işte böyle böyle yıpranırlar. Milli Birlik Komitesi, bana öyle geliyor ki her şeyden çok etrafını sarmış bulunan kötü teşvikçilere biraz fazla kapılması neticesi gerçeklere yanlış teşhis koyuyor, mübalâğalara düşüyor ve ifrat yolunda adımlar atıyor. Bunun iyi niyet ve memleketin hayrına hislerle dolu temiz kalplerin heyecanı neticesi olduğunu kabul etmemek bir büyük haksızlık olur. Ama nihayet, devlet idaresinde niyetler ve heyecanlar vardan neticenin anak hafifletici veya şiddetlendiriri sebepleridir. Asıl hüküm neticenin kendisine bakılarak verilecektir. Netice daima kusurlu olursa bunun niyetler ve heyecan sayesinde ilelebet mazur görülebileceğini sanmak hayale kapılmakla birdir.

Millî Birlik idaresi, bu tecrübeden faydalanarak kendi işleyiş tarzını şöyle yeniden bir gözden geçirirse ve bir "Etraf"ın kendi çevresinde süratle teşekkül yolunda bulunduğunu farkederse "Üniversite Hâdisesi" büyük fayda getirmiş olur. Kapalı sistemler, maddî ve mânevi menfaat şebekelerinin kurulmasını kolaylaştırır. Salon telkinlerinde sapık ideolojilerin renkleri ve rüzgârı her zaman tam açıklıkla teşhis edilmez. Cemiyette müessese olarak ne varsa hepsini kötüleyerek aslında müesses nizamı yıkmaya çalışan salon nihilistleri tehlikesi başa vurduğu zaman ortaya çıkan kuvvetli içkiler gibidir. Bunlara karşı dikkatli davranmak, basit hislerin tatmini uğrunda yanlış istikametlere itilmemek lâzımdır. Devlet idaresinin bir "mümkünler sanatı" olduğu çok söylenmiştir. Bu gerçeğin karşısına "biz gayrımümkünlerl mümkün hâle getireceğiz" tarzında klişe sözlerle "çıkmak insana çalım imkânını verir. Ama bunun ötesinde, bir tırnak ucu dahi sağlamaz ve çok geçmeden görülür ki yapılan, hatadan başka şey değildir.

Bu da çok söylenmiş bir gerçektir: Bir duvarın sağlamlığını anlamak için ona mutlaka kafayı vurmaya lüzum yoktur. Bunun daha basit ve insanın canını daha az acıtan bin tane usûlü vardır. Niçin onlara iltifat etmemeli?

lanmayacak bir milli memnunluk sebebidir ve haftanın başında gözlerde görülen parıltı bunun neticedir.

Üniversite

"Dar kapıdan geçiniz!"

(Kapaktaki ilim adamı)

Bu haftanın başlarında bir gece, başkent Ankarada oldukça büyük bir heyecan hüküm sürüyordu. O gece, 31 Ekim günü 1 Kasım gününe bağlanıyordu, 1 Kasım ise, Üniversitelerin yeni ders yılına başlama günüydü. Mûtad, bir törenin yapılması ve rektörün ilk dersi vermesiydi. Ama 1960'ın 1 Kasımında ne Ankara üniversitesinin, ne İstanbul Üniversitesinin, ne Teknik Üniversitenin, ne de Orta Doğu Teknik Üniversitesinin bir rektörü mevcuttu. Türkiye, bir "rektörsüz üniversiteler diyarı" halihâ gelmişti.

Başkentteki heyecan sebepsiz değildi. Gerçi üniversitelerin açılış törenleri tehir olunmuştu. Ama talebelerin ne yapacağı, gençliğin nasıl bir tepki göstereceği bilinmiyordu. Tıpkı rektörleri gibi gençler de 147 öğretim Üyesinin bir çırpıda ve hiç bir sebep gösterilmeksizin vazifelerinden uzaklaştırılmalarını tasvip etmemişler, Milli Birlik Komitesinin haksız buldukları tasarrufuna karşı vaziyet almışlardı. Rektörler hareketi protesto ettiklerini istifalarını derhal vermek suretiyle belirtmişlerdi. Talebe teşekkülleri ise bildiriler yayınlamışlar, kararın yeniden gözden geçirilmesini istemişler, bu yapılıncaya kadar derslere girmeyeceklerini açıklamışlardı. Bundan başka, sakal bırakma kampanyasını da tekrar açmışlar ve yüzlerine bakanların, kafalarının içinden geçenleri okuyabilmelerini sağlamışlardı. Ama 31 Ekimi 1 Kasıma bağlayan gece, ertesi sabah nasıl bir hareketle karşıkarşıya kalınacağını gene de hiç kimse bilmiyordu.

Yataklarında sağa sola dönerek sabahı edenlerin başında, muhakkak ki genç üniversite talebeleri geliyordu. Ertesi gün Üniversitenin açılış günüydü, Ne yapacaklardı ? Ne yapmaları gerekiyordu ? Bir şey kararlaştırılmamıştı. Sâdece bir sessiz yürüyüş yapmak için prensip kararına varılmış, o da organize edilmemişti. Öğretim üyeleri de yataklarında rahat uyuyâmıyanlar arasındaydı. Ertesi günü düşünüyor ve talebenin ne yapacağını kestirmediklerinden oldukça endişeyle nefes alıyorlardı.Üçüncü grup gazetecilerdi. Basın mensupları da olacakları hesaplamak ve hareket tarzlarını ona göre tanzim

Muzaffer Özdağ

"İyiye gidiyoruz"

etmek mecburiyetindeydiler. Dördüncü gruba gelince, bunlar her halde Milli Birlik Komitesi Üyeleriydi. Talebe nümayişe kalkarsa ne yapmak lazımdı ?

Zaten Komite bunu düşünerek akşam vakti Dışkapı Talebe Yurduna Binbaşı Dündar Taşeri göndermiş ve Taşerden öğrencilerle bir konuşma yapmasını istemişti. M.B.K. Üyesi genç binbaşı yurt sakinleriyle görüşmüş, onlara hâdiseleri Komite Zaviyesinden izah etmişti. Ortada bir zaruretin, ama bir de hatanın bulunduğu kabul ediliyordu. Talebenin yollara dökülmesi bir takım fırsat avcılarına karışıklık vesilesi Verecekti. Ancak Dündar Taşer gençlere, da vranışlârmda tamamen serbest olduklarını bildirdi. Bir nümayiş vukuunda, hareket talebe hareketi olarak kaldığı müddetçe hiç bir müdahalede bulunulmaması için zabıta kuvvetlerine ve askeri birliklere emir verilmişti.

Bu açıklama, gençler üzerinde bütün diğer sözlerden daha büyük tesir icra etti.

Anlayışlı gençlik

1 Kasım gününü başkent, böyle bir hava içinde idrak etti. Sabahleyin yataklarından kalkanlar endişelerini muhafaza ediyorlardı. Bir çok evde analar ve babalar, evlâtlarının yüzlerindeki kılların yeniden uzamaya başlaması karşısında 27 Mayıstan evvel duydukları heyecanlara benzer hisler içindeydiler. Ama 27 Mayısın gerçek yaratıcıları başta, kendilerine düşman bir zümrenin değil, kendilerinden bir parçanın bulunduğunu çoktan anlamışlardı ve ona göre davranmak azmindeydiler. Kendilerinden bir parça tarafından dahi yapılmış olsa, tasvip etmedikleri, doğru bulmadıkları bir hareketi kabule asla rıza göstermeyeceklerdi. Bunu ayrı tuttular. Ancak, gürültülü protesto mitinglerine hiç kimse iltifat etmedi.

O sabah gençlik Dışkapıda birkaç dakika içinde büyük bir kalabalık haline geldi ve bir sessiz yürüyüşe hazırlandı. İki çelenk ısmarlanmış, gençler geri bırakılan açılış törenini büyük Atatürkün önünde yapmağa karar vermişlerdi. Anıt-Kabire kadar gidilecek, çelenkler kabre konulacak ve Ankara Üniversitesi Atatürkün mânevi huzurunda ders yılınâ başlıyacaktı.

Sonra, bundan da vazgeçildi. Millî Birlik Komitesinin anlayış gösterip meseleyi tekrardan ele alma kararı duyulmuş, bu gençliği ziyadesiyle memnun etmişti. Talebelerin arasından seçilen bir heyet bayraklarla ve çelenklerle başkent caddelerinden sükûnet içinde geçip Anıt-Kabiri ziyaret ettiler ve vazifelerini tamamladıktan sonra yurtlarına döndüler. Bir şeyler hayâl eden düşük kuyrukların ümitleri boşa çıkmış, fena halde canları sıkılmıştı.

Gençler sâdece Ankarada değil, bu haftanın başındaki günlerde İstanbulda da son derece olgun, anlayışlı davrandılar, tahriklere karşı kulaklarını tıkalı tuttular. Bir nümayişin yapılması için kendilerini paralayanlar İstanbulda, Ankaraya nazaran daha da boldu, İstanbulda barut fıçısı ateşlemek kolay görünüyordu. Zaten gençler arasında M.B.K. ne karşı bir kırgınlık başgöstermişti. Bundan faydalanılabilir ve mesele sokağa dökülebilirdi. Fakat İstanbuldaki üç talebe teşekkülünün başkanları itidallerini kaybetmediler. Kültürlü, vatanperver birer üniversite öğrencisi olan T.M.T.F, Başkanı Nureddin Sözen, T.M.G.T. Başkanı Metin Kumbasar ve Î.Ü.T.B. Başkanı Ayhan Toraman arkadaşlarını sükûnete davet için ellerinden geleni yaptılar. 147 öğretim üyesinin vazifelerinden affı tarzını gençliğin beğenmediği muhakkaktı. Ama bu hisler Milli Birlik İdaresi gibi bir idareye karşı basın yoluyla ve doğrudan doğruya temaslarla pek âlâ aksettirilebilirdi. Yollara çıkmaya lüzum yoktu. Nitekim gençliğin temayülü duyurulmuştu. Sâdece duyurulmakla kalmamış, kaale de alınması sağlanmıştı.

Bu sayede, haftanın başındaki kritik günler İstanbulda da hâdisesiz ve sakin geçirilebildi.

İsatanbuldaki temaslar

Zaten, gençlik ile M.B.K. arasındaki ilk temaslar İstanbulda başladı. 29 Ekim münasebetiyle gençlik bir Cumhuriyet balosu veriyordu, İki M. B.K. üyesi, Orhan Erkanlı ve Numan Esin bu baloya geldiklerinde başta üç talebe lideri Sözen, Toraman ve Kumbasar, pek çok genç tarafından çevrildiler. Talebeler hislerini olduğu gibi anlattılar. Hareketin tasvip edilecek bir tarafı yoktu. Komite üyeleri baloda gece yarısından sonraya kadar kaldılar ve gençlerin tepkilerinin ne derece şiddetli bulunduğunu anladılar.

Talebeler ertesi günü de sükûnet içinde ve sabırla geçirdiler. Hatanın düzeltileceği hususunda ümitlerini muhafaza ediyorlardı; Gerçi M.B.K. üyelerinin gazetelere akseden beyanları fazla sert, fazla sekterdi. Ama basiretin, kızışan hisler arasında kendine bir yol aramakta olduğu gene de seziliyordu. Nitekim yumuşak sözler, hataların tashih edileceği vaadleri çok geçmeden belirdi. O saman, haftanın başındaki gün talebe temsilcileri Orhan Erkanlı ile yeni temas imkanları aradılar. Bu arada M.B.K. üyelerini bulmak için Emniyet Müdürlüğüne giden Nureddin Sözen ve Ayhan Toraman orada bir başka M. B.K. üyesine. Kurmay Yüzbaşı İrfan Solmazere rastladılar. Gençler meseleyi ona da bütün açıklığıyla anlattılar. Solmazer hatanın kabulü konusunda tolerans sahibiydi, fakat bunun tamiri bahsinde biraz değişik fikirlere sahipti. Bir ara basın hürriyetinden laf açıldığında genç yüzbaşı, Emil Galip Sandalcının pazar günkü Vatanda çıkan bir yazısını söz konusu etti. Sandalcının an kötü bir öğretim üyesini en parlak bir albaydan daha kıymetli gördüğünü söylemesi orduya da, askerlik mesleğine de hakaretti. Solmazer heyecanlı bir ifâdeyle:

"— İsmet Paşa 34 yaşında miralay, yâni albaydı ve İnönüde milletin makûs talihini yeniyordu. Yani şimdi onu, yüzü kara bir öğretim üyesiyle bir mi tutacağız? Biz, böyle yanlara bile tahammül gösteriyoruz, İyi niyetimizden emin olun" dedi.

İğneli fıçı

M.B.K. üyelerinden Erkanlı, Kabibay ve Esin akşam saat 19 sularında T.M.T.F. na geldiler. O gün Ankarada M.B.K. ve Ankara Üniversiteal birer tebliğ yayınlamışlardı. Subaylar gençlere bunu haber verdiler. Hataların düzeltilmesi yoluna sapılıyordu. Erkanlı ve Esin, yanlarında T.M.T.F. Başkam bulunduğu halde bazı öğrenci yurtlarını ziyaret etmek, üzere yola çıktılar, önce Kadırga, sonra Site yurtlarına uğranıldı. Burada öğrenciler kendi dertlerinden çok üniversitelere indirilen darbeden bahsettiler. Ama M.B.K. üyelerinin karşısına asıl çetin cevizler Teknik Üniversitenin Gümüşsüyü talebe yurdunda çıktı. Talebeler iğneli sualler sordular. Bu sualler bir takım tasarrufların, davranışların ve beyanların Milli Birlik İdaresinin hakiki temeli olan aydın gençlik üzerindeki akislerini gösterme bakımından Önemliydi. Talebeler tarafsız umumi efkârın çok kudretli ve tesiri büyük bir zümresini teşkil ediyordu. Onların, her biri bir şikâyet ima eden sözleri M.B.K. nin Ankarada etrafını almış çevrenin çizdiği levhadan apayrı bir levhanın varlığını gözler önüne seriyordu ve bundan alınacak çok ders vardı. Gençler sordular:

"— Tasfiye işini bir karma komisyon inceleyecekmiş. Bu, tasfiyeden evvel düşünülseydi daha iyi olmaz mıydı ?"

M.B.K. üyeleri cevap verdiler:

"— Hata olabilir. Biz, hatalı bulunduğumuzu kabul ediyoruz. Roket atışlarında bile sık sık hatalar oluyor."

Talebeler devam ettiler:

"— Acaba rektörlük vazifesini deruhte edebilecek bir şahıs Üniversite iİçinden çıkmazsa, o makama da bir subay getirilecek mi?"

M.B.K. üyelerinin hafifçe sinirlendikleri görüldü. Ama, sükûnetlerini muhafaza ettiler ve olgun tarzda cevap verdiler:

"— Bu soruyu bir soğuk şaka olarak karşılıyoruz. Üniversite içinde rektörlük yapabilecek bir çok profesör mevcuttur. Kaldı ki, ordu içinden de rektör olabilecek kimseler çıkabilir. Meselâ bir İsmet Paşa on üniversiteye, bir Atatürk yirmi üniversiteye rektörlük yapabilir. Cemal Paşa da, icap ederse rektör olabilir."

Sualler birbirini takip etti. Tasfiye hareketi Üniversite kanunuyla bağdaştırılabllir miydi? M.B.K. üyeleri yeni kanunla üniversitelere en geniş şekilde muhtariyet verildiğini bildirdiler. Peki, tasfiyeden dolayı hoşnutsuzluk baş gösterince 27 Mayısın hatırlatılmasına neden lüzum; görülmüştü? "Bir müessif hâdiseye sebebiyet vermemek için!" Ya, Atatürk üniversitesinde Atatürke söven bir profesör neden tasfiye olunmamıştı? M.B.K. üyeleri "Gözden katmıştır" cevabını verdiler. Konuşma bu hava içinde geçti. Devlet idaresinin mesuliyetini sırtlarında taşıyanlar terlemişlerdi. Ama hâdisenin emniyet, sevinç veren bir tarafı vardı: Devlet idaresinin mesuliyetini sırtlarında taşıyanlar böyle her tutumlarının hesabını bu kadar uyanık, cesur ve azimli zümrelere günü gününe vermek zorunda kalacaklardı. Cemiyet, demokratik nizamın sıhhatli şekilde işlemesinin asıl teminatı olân frenleri artık kazanmış bulunuyordu.

Profesörler Başbakanlıkta Gürselle birlikte

Yaraya neşter vuruldu

Dümen suyunu takip

Tasviye hâdisesinin, İstanbul ve Ankara Üniversitelerinin dümen suyundan gitmeyi itiyad edinen çiçeği burnunda Ege Üniversitesinde nasıl bir tepki yarattığını görmek için uzun müddet beklemek icap etti. Altıncı tedrisat yılının içinde bûlunan Ege Üniversitesi ilk iki gün kapı duvardı. Üçüncü gün, Rektör Prof. Dr. Mustafa Uluözün cılız sesi yükseldi Kırküç yaşlarındaki kırçıl saçlı sempatik Ülüöz, gazetecilerin ısrarı üzerine ancak Ankara ve İstanbuldaki

Bir Mülakat

147lerden Biri

Geçen hafta Üniversite içkide yapılan tasfiyenin öğretim üyeleri, gençlik ve basın seviyesindeki tepkileri bu hafta da devam etti. Fakat bu tepki, 27 Mayıs öncesi gibi sokak nümayişleri şeklinde değil, bir "fikir ihtilâfi" mahiyetinde Milli Birlik Komitesine arz edildi.

Türkiyede mevcut bütün üniversitelerin rektörlerinin istifası ve İnkılâp Türkiyesinin bir "rektörsüz üniversiteler diyarı haline gelmesi elbette sebepsiz değildi. Memleketin geleceğini hazırlayanlar, sessiz ve vakur, hatayı protesto ediyorlardı. Nihayet Milli Birlik Komitesi basiretin sesine kulak verdi, hataların tashihi cihetine gidileceğini açıkladı.

Bu arada affedilen -ama haklı ama haksız- 147 öğretim üyesi ne düşünüyordu? İşte AKİS bu sayısında, aşağıda okuyacağınız mülakatta bu su alin cevabını vermektedir,

Ankara Üniversitesi Profesörlerinden Yavuz Abadan bu âni tasfiyenin sebep ve neticelerine ehliyetle neşter vurmaktadır.

"1943 yılında Büyük Millet Meclisinde, Eskişehir milletvekili olarak ilk konuşmam, Maarif bütçesi müzakerelerinde vuku bulmuştur. Bu konuşmamda Üniversite muhtariyetinin kanuni teminata bağlanması tezini savunmuştum. Bu dilek ancak 1940 yılında gerçekleşti. O zaman kanunlaşan Üniversiteler Kanununun hazırlanış safhasında çalışan Sıddık Sami Onar ve Necmettin Halilden mürekkep Üniversite ve Hükümet temsilcilerinin yanında bütçe komisyonundan üye olarak Prof. Tahsin Bekir Balta ile ben de vardım.

"O günden bu yana Üniversiteler Kanununun değişen şartlara göre, gerek ruhunda gerek tatbikatında eksiklikler doğmuş bulunuyordu. Bu eksiklikleri ve bu arada Üniversitenin' kendi içindeki kontrol eksikliğinden doğan kusurları bir çok kereler bir seri makaleler halinde yazmayı düşünmüş ve hattâ programım hazırlamıştım. Ancak, sakıt iktidarın 1953 denberi başlıyan Üniversiteye baskı tedbirleri bu karar ve teşebbüslerin her birini engelledi. Ne zaman bir niyetimi tatbik kararına ulaşmışsam. aksi bir tesadüfle bir öğretim üyesi hakkında veya genel olarak Üniversitelere ait şiddet tedbirlerinin tatbik edilmesi vakıaları ile karşılaştım. Bu durumda, 1943 dan beri Üniversite muhtariyeti için mücadele eden bir insan olarak, sakıt iktidarın müttefiki haline düşmekten çekindim. Bu izahattan anlaşılacağı üzere, Üniversiteler Kanununun bâzı hükümlerinin gözden geçirilmesi zarureti doğmuştu. 27 Mayıs inkılâp hareketinden sonra antidemokratik kanunların tasfiyesi için teşkil olunan komisyonda arkadaşlarımızla beraber Üniversiteler Kanununun 46. maddesine ait bir sakat hükmü de tasfiye etmiştik. Fakat Üniversiteler Kanununun umumî olarak gözden geçirilmesine yetkimiz olamıyacağı tabu idi. Bu, Üniversite organlarına düşen bir görevdi. Üniversite organlarının bu görevlerini ifada bugüne kadar gecikmiş olmaları, beş ay içerisinde cereyan etmiş olan büyük hâdiselerin seyri dolayısiyle kötü niyete yorumlanamaz. Çünkü Üniversite içerisinde ve onun organları tarafından tatbik edilecek reform hareketinin çok itinalı, dikkatli ve sabırlı bir şekilde hazırlanması gerekir.

"Buna karşılık Ankara Üniversitesi, kendi bünyesinde yapılmasını zaruri gördüğü âcil bir tasfiye hususunda inkılâp hareketini takip eden günlerde karar almaktan geri durmamıştır. Ve tahmin ederim ki, eğer Üniversite tatil devresine girmemiş olsaydı kanunun ıslahı ve diğer tasfiye zarureti olan halleri de ele almış bulunacaktı.

"Milli Birlik Komitesince kararlaştırılmış bulunan 114 ve 115 numaralı kanunlara gelince, bunların gerek usûl, gerek tasfiye bakımından bir sürpriz teşkil ettiği ve açılış gününe takaddüm eden Cumhuriyet Bayramında Üniversiteyi halli hayli güç sıkıntılı bir duruma soktuğu inkâr götürmez bir gerçektir. Üniversite kanununda yapılmış olan muhteva değişiklerini tam olarak henüz etüd fırsatını bulamadığım için kesin bir mütalea beyan edemiyeceğim. İlk bakışta, kanunun bir çok ileri hükümler ihtiva ettiği göze çarpıyor. Fakat, bizzat Üniversiteler tarafından tetkik edilerek ve 4936 saydı üniversiteler Kanununun gösterdiği yoldan ve mercilerden geçerek hazırlanmadığı cihetle tatbl-

Anlatıyor

katta görülen bâzı eksikliklerin yine de noksan kalmış olması muhtemeldir. Bunu zaman gösterecektir. Nitekim, 1946 senesinde ideale yakın bir mükemmellikte saydığımız kanunun eksikleri de tecrübe ile meydana çıkmış bulunuyor.

"Millî Birlik Komitesinin bu kanunu süratle karlaştırmasının bir sebebi, 114 numaralı kanunla yapılan tasfiyeye bir mesnet teşkil etmesi düşüncesine dayanmış olabilir. Muhtar bir müessesede dar veya geniş ölçüde bir tasfiyenin bir kanunla yayılması normal bir usûl değildir. Bununla beraber, Millî Birlik Komitesi bir İnkılâp rejimi olması keyfiyet ve selâhiyetine dayanarak bu yolu tutmuş olsa gerektir. Yâni 114 numaralı kanun esasında bir inkılap kanunudur.

"Bu tasfiyede halaların, haksızlıkların vuku bulması tabii olduğu gibi, isabetli hususlar da bulunabilir. Eğer, hazırlanmış olan tasfiye listeleri önceden Üniversitenin belli kurullarından seçilecek güvenilir ve objektif zevatın tetkikinden geçirilmiş olsaydı, hata payı asgariye inerdi. Bu bakımdan tasfiye kanununun iyi bir niyetle ve vuku bulmuşsa haksızlıkları tamir ve eksik kalmış tasfiyeyi tamamlamak maksadıyla Üniversite organları ile işbirliği halinde yeniden ele alınmış olması, içinde yaşadığımız intikal ve inkılâp devresinin müteakip gelişimi itibariyle ümit verici bir keyfiyettir.

"Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, bir tasfiye kanunu ile yüz elli kişinin vazifeden affedildikleri şayiasını ilk duyduğum zaman buna inanmak istemedim. Ancak, 27 Ekim günü Siyasal Bilgiler Fakültesinde Anayasa Seminerine hazırlık yaparken tasfiyenin doğru olduğu mevsuk kaynaklardan öğrenildi ve bâzı isimler ortaya atıldı. Ben buna şahsen üzülmekle beraber, kendimin de böyle bir liste içerisine gireceğim asla aklımdan geçmedi. Hâdiseyi, akşam yemeğinde, Ulus gazetesindeki Fikret Otyamın bir telefonu ile haber aldım. Gayet sükûnetle karşıladım. Daha çok, eşimi teselli durumunda kaldım. Beni bu konuda en çok üzen, 114 numaralı kanunun 5. maddesi oldu. Çünkü bu madde, görevlerinden affedilenlerin bir daha Üniversite öğretim üyeliği vazifesi ile görevlendirilemiyeceklerini tasrih ediyor, buna karşılık 4. madde, bunların diğer görevlere tâyin edilebilmeleri imkânım mahfuz tutuyordu. Buna göre, tasfiyeye uğrayanların görevlerinden affedilmelerindeki müşterek sebebin ilmî ve mesleki kifayetsizlik olduğu belirtilmiş bulunuyor. Ben ise 30 yıllık hayatımda gerek öğretim, gerek araştırma sahasında görevimi başarı ile yapmış bulunmaktayım. Son yıllarda bâzı sebeplerle fakültede yaptığım tedrisat haftada 13saat ile 19 saat arasında değişmiştir. Ve bir hafta, on gün gibi bir - iki rahatsızlık müstesna, hiç bir dersimi ihmal etmemişimdlr. Yayınladığım eserlerin adedi 14 dür. Bunların 3'ü tercüme, diğerleri teliftir.

"Kanaatime göre, haksızlıkların tamiri yoluna girilmiş bulunulması, yukarıda da belirttiğim gibi, ümit uyandırıcı bir harekettir. Gerek bu tamir, gerek Üniversite içerisinde kalıp ta, ilmi ve mesleki kifayetsizliği sabit olanların görevlerinden uzaklaştırılması hususunda en isabetli kararı verecek olanların, fakülte ve üniversitelerin yetkili organları veya bu organlar tarafından seçilmiş bir komisyon olacağı tabiidir."

Yavuz Abada
147 den biri

meslektaşlarının söylediklerini tekrarladı ve öncülerin -Onar, Narter, Yetkin- ardından, daha ziyade bir meslekî tesanüt gösterisinin zorlamasıyla. İstifa etmek niyetinde olduğunu da bildirdi.

Uluöz, bu konuda bilgi edinmek ve akıl danışmak için İstanbul ve Ankaradaki ilgilileri müteaddit defalarca telefonla aramışsa da, kimsecikleri bulamamıştı. Neticede, Orgeneral Gürselle Millî Eğitim Bakanına, mahiyetini açıklamadığı, birer telgraf çekmeyi uygun buldu. Rektörün en fazla merak ettiği, görevlerinden affedilen öğretim üyelerine Kasım ayı başında maaşlarının ödenip ödenmiyeceği gibi hayati bir konuydu.

Ziraat ve Tıp Fakültelerinden ibaret Ege Üniversitesinde en kesif faaliyet, geçtiğimiz pazar günü başladı. Birdenbire feverana kapılan kırçıl duglas bıyıklı Uluöz, sababın köründe üyelerin evlerine otomobiller göndererek, Üniversitenin minyon Senatosunu fevkalâde toplantıya çağırdı, İlk sözü de kendisi aldı ve istifa ettiğini bildirdi. Cılız sesli Uluöze göre, meşhur 114 sayılı kanun hazırlanış ve mahiyeti itibariyle Üniversite muhtariyetini geniş ölçüde zedelemişti. Yedi koltuklu Senato -sâdece dört üye hazır bulunuyordu- durumu gözden geçirdi. Ne var ki, Rektörün istifası 114 sayılı kanunun doğurduğu mahzurları halletmeğe yetmiyecek, bilâkis, genç Ege Üniversitesinde büyük bir sarsıntı yaratacaktı. Bunun için de istifası kabul edilemezdi.

Zayiat bilânçosu: İki

Minyon Senato, meselenin ehemmiyetine binaen, mütalealarını almak maksadıyla Ziraat ve Tıp Fakülteleri öğretim üyelerinin tümünün toplanmasına ittifakla karar verdi. Aynı gün öğleden sonra, fasılasız yedi saat, kapalı kapılar ardında toplanan Ege Üniversitesi öğretim üyeleri -işten el çektirilenler de dahil olmak üzere-, minyon Senatonun kararlarım gene ittifakla tasvip etti. öğretim üyeleri, Grek stilinde İnşa edilmiş 'Rektörlük binasının muhteşem antresinden gece saat 21.30 da kızarmış gözlerle bitkin bir halde çıkarlarken, hazırladıkları deklârasyonu, beklemekten patlıyacak hale gelen basın mensuplarına açıklamadılar. Sebep: Vakit geç olmuştu, baskıya erken giren gazetelere yetişememesi ihtimali vardı, bu yüzden deklârasyon lâyık olduğu ehemmiyeti göremez, dolayısıyla beklenen tesiri yapamazdı. Gazeteleri teknik müşkülâta sokmanın hiç te mânası yoktu. Çilekeş gazeteciler boyunlarım tevekkülle büküp ayrıldılar.

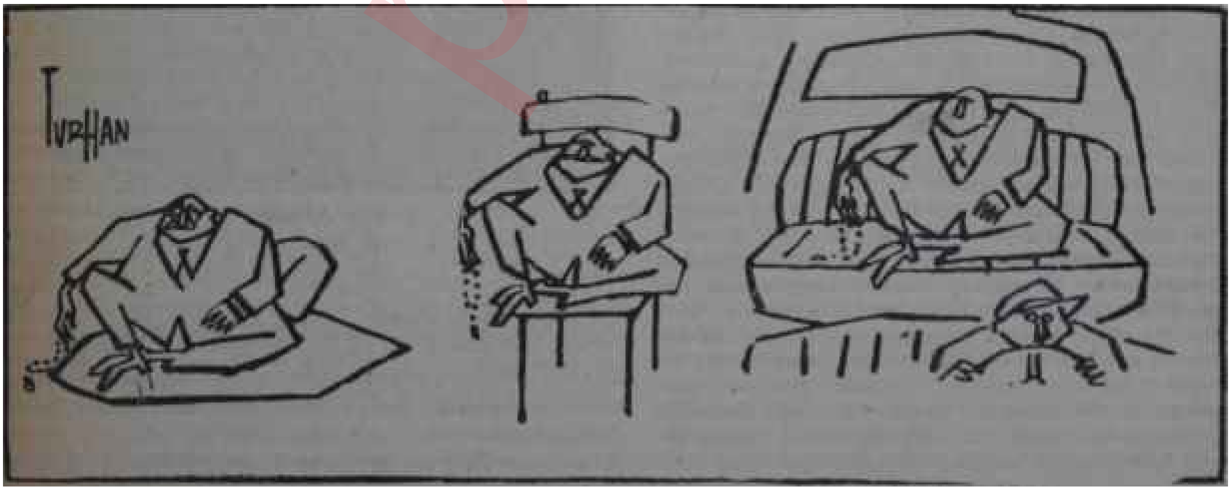

Fazıl Akkoyunlu
Aman dikkat!

Ertesi gün sabahleyin daktiloda çoğaltılmış olarak gazetelere dağıtılan deklârasyonda sansasyonel bir cihet yoktu. Son çıkarılan kanunlar, hazırlanışı ve mahiyeti bakımından Anayasa ve hukuk prensipleriyle kabili telif görülmemişti. Üniversitelerle teşriki mesai yapılmamıştı. Tasfiye, araştırıcı elemanlar bakımından sıkıntı içinde bulunan Üniversitelerde kolaylıkla doldurulamıyacak gedikler açmıştı. Durumun tashihi için diğer Üniversitelerle birlikte teşebbüse geçilecekti. M.B.K. nin, aksaklıkları en kısa zamanda düzelteceği ümitle beklenmekteydi. Kısacası deklârasyon, daha önce Ankara ve İstanbul Üniversiteleri tarafından yayınlananların hemen hemen aynıydı.

Aslında, 114 sayılı kanunun tırpanından Ege Üniversitesinin mâruz kaldığı zayiatın bilançosu, bir ordinaryüs ve bir de profesörden ibaret olmak üzere, sâdece ikiydi: Tıp Fakültesi Dekanı ve Ege Üniversitesinin ilk Rektörü Ord. Prof. Dr. Muhittin Erel ve yine Tıp Fakültesinden Prof. Dr. İzzet Birant. Erel için hiç kimsenin İtirazı yoktu ve tasfiyesi sürpriz teşkil etmemişti. Kendisi öğrencilerce uzun zamandanberi "İstenmiyen Hoca" ilân edilmişti. Erele gösteriler

SIDDIK SAMİ, BÖYLE GELMİŞ BÖYLE GİDER DEDİ (Gazetelerden)

"BİZ BİZE BENZERİZ"

muhalefet, bilhassa Ege Üniversitesinin bir varlık gösteremediği 28 Nisan olaylarından sonra had safhaya çıkmıştı. Ege Üniversitesini D.P. nin maksat ve tertiplerine angaje etmekle suçlandırılıyordu. Düşüklerin müdahenecilerinden olduğuna dair elle tutulur ve gözle görülür sayısız delil mevcuttu.

Birantın talihsizliği, düşük Konya milletvekili ve münfesih D.P. nin uslu Genel İdare Kurulu azalarından Remzi Birant ile amca çocukları olmasıydı. İzzet Birantın, Remzi Birantla akrabalığından iftihar duyduğu söylenemezdi. Nitekim haberi duyduktan sonra Birantın ağzını bıçak açmamış, görevinden affedilmesi hakkında tek kelime söylememişti. Erel ise aradan ancak üç gün geçtikten sonra çırpınmağa başlamış, tarazlı sesiyle, "ilmî kifayetsizlik gerekçesini kabul etmiyeceğim. Görevlerinden affedilenlerin yerini dolduracak genç elemanlar çoğunlukla onlar tarafından yetiştirilmiştir, ilmi yönleri kifayetsiz olanları takip edenlerin de ilmî yönleri kifayetsizdir" diyebilmişti.

Doldurulamıyacak kürsüler

Ege Üniversitesinin, özellikle Tıp Fakültesinin öğretim üyesi kadrosu cidden dardı. Zaten 114 sayılı kanundan önce de bir kayba uğramıştı. Gürsel Kabinesindeki Sağlık Bakanlığı koltuğunu dolduran Prof. Ragıp Üner, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden alınmıştı. Erel, Birant ve Ünerin ayrılmasıyla boş kürsü adedi sâdece üç tane de değildi. 45 kişilik kadrosu olan Ege Üniversitesinde birçok münhal kürsü vekâleten idare edilmekteydi. Meselâ Erel, Ünerin mecburen bıraktığı Fitizyoloji kürsüsüne de vekâlet etmekteydi. Şimdi Tıp Fakültesinde esasen daha önceden boş olan kürsülere Erelin Hijyeni ve Birantın da Ortopedisi ilâve olunuyordu. Doldurmağa imkân yoktu, zira Hijyen ve Ortopedi Kürsülerinin doçentleri dahi mevcut değildi. Diğer üniversitelerden de alınması imkânsızdı.

Geçtiğimiz pazar günü, Ege Üniversitesinin 1300 küsur talebesini temsil eden iki öğrenci teşekkülü -Tıp Fakültesi Öğrenci Derneği ile Ziraat Fakültesi Öğrenci Derneği- de boş durmadı, İdare Heyetlerinin müşterek ve hararetli bir toplantısını müteakip, farfaralı bir tebliğ yayınladılar Ankara ve İstanbuldaki öğrenci teşekküllerinin ardından "...114 sayılı kanun üniversite muhtariyetine ve inkılâp ruhuna aykırıdır. Onar, Narter ve Yetkinin -Fevzioğlu henüz çekilmemişti- görevlerinden ayrılma kararları asla uygun görülmüyor, sonuna kadar savunmaları gerektiğine inanıyoruz. Bazı M.B.K. üyelerinin 147 öğretim görevlisi ve yardımcısı için "ilmi yetersizlikleri vardır" gerekçesini, kendilerinin ilmi kudretlerini göz önüne alarak, asla kabul etmiyoruz. Darbenin büyük- bir inanç, sevgi ve saygı ile bağlı bulunduğumuz bir yerden gelmesi, teessürümüzü bir kat daha arttırmıştır." dediler.

Bir de gizli karara varmışlardı: 114 sayılı kanunu protesto maksadıyla ertesi günü dersleri boykot edeceklerdi! Gizli karar, tatil olmasına rağmen öğrenciler arasında kısa zamanda süratle yayıldı.

Boş anfiler

Ertesi gün öğrenciler derslere girmediler. -Ege Üniversitesi 15 Er kimde 'tedrisata başlamıştı. Böylece 1960 yılında Türkiyede açılış konuşması yapabilmek mutluluğuna eren yegâne Rektör Uluöz olmuştu-, öğretim üyeleri çantaları koltuklarında dershanelere geldikleri zaman, anfileri boş görünce hayrete kapılmadılar, öğrenciler, harikulade bir sonbahar gününde Üniversitenin geniş bahçesindeki çeşitli ağaçların altında salına salına dolaşıyorlar, yer yer kümelenerek Üniversitelerin başına gelenleri ciddiyetle tartışıyorlardı. Çok geçmeden, "Konferans Salonunda toplantı var" sözü ağızlardan kulaklara dolaştı, öğrenciler, ayaktakilerle birlikte ancak 300 kişi alabilecek Üniversitenin en büyük anfisine yığıldılar. İğne atılsa yere düşmeyecekti. Üç saat müddetle ileri geri sözler sarfedildi, zıt fikirler çarpıştı. Umumî kanaat söyle hülâsa, edilebilirdi; Tasfiye, Ege Üniversitesi çapında tasvip olunuyordu. Ama bütün Üniversiteler bahse konu olunca, çok ileri gidilmişti, bariz hatalar ve adaletsizlikler vardi. Kasım ortasında cereyan edecek Tıp Fakültesi Talebe Derneği Kongresinin İdare Heyetinde hak iddia eden iki hizibin, 114 sayılı kanun üzerinde dahi değişik görüşlere sahip olduğunun açığa vurulması hayli eğlenceli oldu. Neticede, hata ve adaletsizliklerin tamiri yolunda harekete girişilene kadar derslere girilmemesi yönünde ittifaka yakın bir temayül belirdi.

Dersleri boykot azminin çok geçmeden kırılması ihtimalleri fazlaydı. Zira, her ne kadar Tıp ve Ziraat Fakültelerinde nazari derslere devam mecburiyeti yoktu ama, amelî derslere katılmak şarttı. Ziraatçilerin tatbikatları, Tıbbiyelilerin de klinikleri mevcuttu. Nazarî derslere devamı aksamış öğrenciler imtihan haklarını kaybetmekteydiler. Ne vardı ki, kıyasıya mücadelesi yapılan ideal müşterekti ve öğterim üyelerinin talebelere biraz müsamaha göstermeleri anormal sayılmazdı. Fevkalâde hallerde başvurulan telâfi tatbikatları veya klinikleriyle işin içinden selâmetle sıyrılınabilirdi. Zaten Rektörlük binasının üzerindeki lojmanda oturan iki çocuk babası Uluöz, öğrenci teşekkülleri başkanları ile yaptığı 2 saatlik özel ve Konferans Salonunda öğrencilerle yaptığı 60 dakikalık hararetli umumî görüşmede onları ders boykotunu devam ettirmeleri için kışkırtmamıştı ama, aksi yolda yürümeleri için usulen bir tavsiyede bulunmaktan da kaçınmıştı, Uluöze

Üniversite profesörleri M.B.K. **üyeleriyle birlikte**

"Barika-i hakikat müdavele-i efkârdan doğar"

İllallah bu adamlardan!

Bir çırpıda ve hiç sebep söylenmeksizin 147 ilim adamının Üniversiteden kapı dışarı edilmesi hata midir, yoksa pek basiretli bir icraat mı, bu tartışılmıyor bile. Hatayı yapanlar dahi yanıldıklarını kabul etmişler ve bunun telâfisi yolunu açmışlardır. Ama, tasarruf hiç kimseyi sevindirmemiş midir? Böyle bir iddia ileri sürmenin elbette ki imkânı yoktur. Milli Birlik Komitesini aldığı karardan dolayı alkışlayanlar olacaktır ve olmuştur. Sakatlığı bu derece aşikâr bir davranış neden övülür? Orası alkışçılara bırakılsa bile bir nokta üzerinde mutlaka durmak lâzımdır.

Devletin radyosu ve aslında devletin sözcüsü vaziyetinde olan Anadolu Ajansı on yıl önce de şikâyet konusuydu, on yıl boyunca da.. Şikâyetler hep aynı esasa dayanıyordu: Bu müesseselerin, haber verme fonksiyonu yerine iktidarın icraatını övme vazifesini sırtlamaları! Hele son senelerde radyonun da, Anadolu Ajansının da ne hale getirildiği herkesin malûmudur. 27 Mayısın ertesinde devlet radyosunun devlet radyolusunu, devlet ajansının devlet ajanslığını nihayet bileceği hususunda ümit lere kapılmıştık. Heyhat! Ne biri, ne öteki ciddi bir haber organı olma yolunda en ufak iyi niyet göstermiştir ve tabii Menderesin son yılları ayarında değil ama maksatlı, bir istikamette yayın hâlâ radyonun da, Anadolu Ajansının da alâmeti farikası halindedir.

Vak'a nedir? İktidarın bir tasarrufu olmuştur. Bu tasarruf şiddetli mukavemetle karşılaşmıştır. Bütün üniversitelerin rektörleri hareketi protesto maksadıyla istifa etmişler, talebeler dersleri boykot etme kararlarını bildirmişler, yeni ders yılını açma törenlerinin tehirine zaruret hasıl olmuştur. Buna mukabil millî Birlik Komitesi kendi tutumunu savunmuş, iyi niyetini belirtmiş, sonra hata olabileceğini kabul ederek bunun telâfisi yoluna sapmıştır. Bu arada davranışı övenler ve tutanlar da çıkmıştır.

Böyle bir vaziyette devletin radyosuna ve Anadolu Ajansına düşen nedir? Hâdise neyse onu, tam bir tarafsızlıkla, haber olarak nakletmek değil mi? Ama, hayır. Bu iki müessesenin verdiği, sâdece Milli Birlik Komitesinin yanlışlığını bizzat kabul ettiği tasarrufunu tutan kimselerin demeçleri, telgraflarıdır. Edebiyat Fakültesinden bir grup "Yaşayın!" diye telgraf çekmiş.. Haydi, tek haber buymuş gibi radyonun hâdiseyle alâkalı yayını bundan ibarettir. Bundan bahsedilmesin mi? Elbette bahsedilsin. Haberdir. Ama, hâdisenin bütün mahiyetini bu telgrafla belirtmek kabil inidir? Kraldan fazla kralcı bir takım adamlar yaranmanın yolunu devlet hizmetini belirli istikamete sevketmekte gördükçe ve bunlar makbul sayıldıkça radyo ve Anadolu Ajansı -üstelik metelik kıymeti olmadığı 27 Mayısta ortaya çıkmış- tutumlarını devam ettirecekler ve millet, parasını ödediği radyoda, Anadolu Ajansında dört başı mamur bir objektif haber duyamayacaktır.

Şu ihtilâli yok Beyazıttan, yek Babıâliden geçirme meraklıları evvelâ devletin yayın teşkilâtına bunu şöyle bir ugratıverseler öyle büyük hizmette bulunmuş olacaklardır ki.. Acaba bu teşkilâtın başındaki Ahmet Yıldız kolları sıvayıp eski âdetleri eski zihniyetle birlikte kapı dışarı etme zamanının geldiğine hâlâ kani değil midir?

göre, memleketin şu günlerde nizam ve huzura her zamandan fazla ihtiyacı vardı. Görevi, öğrencilere durumu anlatmaktan ibaretti. Daha fazlası için elinde yetkisi yoktu, Bir Üniversite öğrencisi, gideceği yolu kendisi çizerdi. Tazyik altında tutulamazdı.

İzmirin bir başka yüksek tahsil müessesesi, İktisadî ve Ticari İlimler Akademisinin geride bıraktığımız çarşamba günü yapılacak açılış töreninin cereyan tarzı, süratli gelişme lerin gergin havası içinde merakla beklenmekteydi. Ancak, İktisadî ve Ticarî ilimler Akademisi Profesörler Kurulunun -alenen zikretmemekle be raber- 114 sayılı kanunu protesto ma kamında açılış töreni yapmadan derere başlama kararım vermesi, bu haftanın başında İzmirde. Üniversite olayları ile alâkalı en son merhaleyi teşkil etti.

Ankarada yuvarlak lâflar

İstanbul ve İzmirde bunlar olup biterken Ankarada bir genç kurmay yüzbaşı yanındaki, sakalı kasden uzatılmış bir gencin koluna giriyor ve onu Meclisin ana kapısından dışarı doğru götürüyordu. Yürürken bir yandan konuşuyor, bir yandan da yüzünden eksik etmediği meşhur tebessümünü genişletmeğe çalışıyordu. Genç yüzbaşı sözlerine, birkaç haftadır dilinden düşürmediği cümlesiyle devam ediyordu.

"- Daima iyiye, doğruya, güzele gidiyoruz çocuklar. Bundan şüpheniz olmasın".

Sonra etrafını saran diğer gençlere döndü:

"— İnkılâp hareketi, bir Menderesle çetesine karşı yapılmış değildir. Bunu bilmeniz lâzım. Bir zümreye karşı değil, memleketin kötüye giden ve Türklüğün ortadan kalkması gibi bir tehlike tevlid eden talihine karşı yapılmıştır. Bakınız, 300 bin Türkü katletmekten sanık olarak mahkeme huzuruna çıkarılan Yugoslav komitacıları ne demişlerdir: "Onları Türk ve müslüman oldukları için öldürdük." Bu acı bir gerçektir ve Türkiyede bunun gibi tehlikeler mevcuttur. Memleketin toptan yok olma tehlikesi vardı. Biz bunu çok yakından görüyoruz. İşte İhtilâlin sebebi budur".

Sözlerini tamamladıktan sonra etrafındakilerde bıraktığı tesiri görmek için biraz durakladı. Gençler, gerçi genç yüzbaşının sözlerinden bâzı hisseler kapmışlardı. Ama onların şu anda zihinlerini kurcalıyan daha ufak, fakat aktüalite bakımından daha önemli bir mesele vardı. İşte bu meselenin aydınlanması için gençler, güleç yüzlü yüzbaşıdan bâzı şeyler söylemesini istiyorlardı. İçlerinden biri:

"— Muzaffer bey, -genç yüzbaşı Muzaffer Özdağdı- söylediklerinize hak vermiyor değiliz. Ama dâvalarımızı hallederken merkezden başlasak da daireleri yavaş yavaş büyütsek nasıl olur?" dedi.

Zeki Kurmay isin nereye varacağını kestirdi. Kendisini ona göre,hazırladı ve gelecek hücumu bekledi. Taarruz gecikmedi. Sakal bırakmış olan genç:

"— Biz, bugünki konuşmamızdan tatmin olmadık. Bize tam manasıyla herşeyi açıklamadılar. Gerçi bâzı kapalı şeyler söylediler ama, hocalarımızın 147 sinin birden affına sebep olan gerekçeyi bildirmediler" dedi.

Özdağ gülümsiyerek sakallı gence döndü:

"— Bilir misiniz ki çocuklar, bu karar verilmeden önce Üniversitedeki diğer hocalarınıza tek tek her şey anlatılmış ve onların tek tek fikri alınmıştır?"

Gençler hayretle birbirlerine, sonra da gülümsiyen Özdağa baktılar. Genç Kurmay devam etti:

"— Evet evet, alınmıştır. Ama bu, bir hayli de zor olmuştur. Meselâ bir hâdise biliyorum ki, size nakledersem güçlüğü kavrarsınız. Bir şahsın Üniversiteden atılması için senelerdir dua eden bir profesör, atılmasını istediği o şahıs hakkında kendisinden bilgi sorulduğunda donmuş kalmış ve bir şey söylemek elinden gelmemiştir."

Sakallı genç kolay kanıcılardan değildi:

•«— Neden bunları açıklamıyorsunuz, Yüzbaşım?"

"— Cemiyeti ziyadesiyle yaralamış oluruz. Bunun gibi daha binlerce misâl ve gerekçe mevcut".

Genç, henüz büyümeğe başlamış sakalını sıvazladı ve:

"— İhtilâl yapmış insanların, diğerlerini en az kendileri kadar cesur olmağa zorlamaları lâzım, gayet dediğiniz gibiyse, Üniversite camiasından bir açıklama beklemek gerekir. Onlar niçin açıklamıyorlar?"

Genç Yüzbaşı tebessümünü bir ara dudaklarından sildi:

"— Biraz evvel izah ettim ya... Çekiniyorlar" dedi.

Sakallı gene ısrar etti: .

"— Biz hiç korkmadan bâzı açıklamalar yaptıktı.'*

Özdağ tebessümünü tekrar dudaklarına oturttu:

"— Onun için size güvenimiz var" dedi. Sonra etrafındakilerin ellerini teker teker sıkarak Meclisin büyük kapısından içeri girdi.

Özdağ Meclisin kapısından içeri girdiğinde karanlık basmak üzereydi. Ankara Üniversitesi talebe teşekküllerinin yetkililerinden müteşekkil heyet, Milli Birlik Komitesi üyelerinden bazılarıyla Üniversite olaylarının tartışmasını yapmışlar ve toplantı henüz bitmişti.

Talebe teşekkülleri temsilcileriyle konuşan Milli Birlik Komitesi üyeleri, Dündar Taşer, Muzaffer Özdag, Muzaffer Yurdakuler ve Fazıl Akkoyunluydu. İki saate yakın münakaşa etmişler, öğrencilere affın sebebini anlatmağa çalışmışlardı. Görünüşte öğrenciler tatmin olmuşa benziyorlardı. Ama, toplantı bitip kendi aralarında konuşmağa başlayınca kazın ayağının öyle olmadığı anlaşıldı. Üniversiteli gençler hiç te tatmin olmamışlar ve 147 hocanın vazifelerinden ayırılmış bulunmalarına bir türlü kendilerini alıştıramamışlardı. Hocalardan büyük bir kısmını belki de tanımıyorlardı. Ama mesele hiç de Milli Birlik Komitesinin izah ettiği gibi değildi, öğrencilerin üzerinde durdukları nokta Üniversite muhtariyetinin zedelenmesi ve hocalarının kendi organlarının dışında bir organ tarafından vazifelerinden uzaklaştırılmalarıydı. Ayrıca bu işin "neden"i açıklanmamış, körpe dimağlarda bir takım istifhamlar yaratılmıştı. İşte gençlerin şikâyetleri bu yöndendi.

1128 öğretim üyesi

Büyük, U seklindeki masanın etrafına toplanmış öğrencilerle Milli Birlik Komitesi üyeleri içinde en heyecanlı olanı, Fazıl Akkoyunluydu. Sık sık elini masaya vurarak konuşuyordu. Bir Şeyler açıklamak istercesine ileri doğru uzanıyor, sonra susarak, tekrar yuvarlak kelimelerle meramını anlatmağa çalışıyordu. Nihayet dayanamadı ve:

"— Arkadaşlar, biz hepimiz hastayız. Biz de hastayız, siz de hastasınız. Onun İçin her sahada ameliyat yapmak lâzım. Ben biraz sinirliyim, bana bakmayın siz. Sizler de konuşun. Konuşun da anlaşalım. Açık açık, ne derdimiz varsa ortaya dökelim.

Bunların içinde ahlâksızlık yapmış olanlar vardı. Söylemeğe sıkılıyorum ama, bir profesör Amerikada bir Negro ile alt alta, üst üste yakalandı ve hudud harici edildi. Üniversite Senatosu bunu bildiği halde kendisini tasfiye etmedi. Bizim yaptığımız kanun, bir anketin neticesidir. Hissi davranmadık. Bunlar bir daha üniversiteye alınamaz, diye kayıt koyduk. Bu, mühim bir kayıttır. Düşünün arkadaşlar, adam yılda iki defa Üniversiteye uğruyor. Kimi ise, hiç uğramıyor. Bunları ne yapalım yâni?."

Akkoyunlu, doğrusu istenilirse biraz heyecanlanmış, biraz da sinirlenmişti. Genç Üniversiteliler Yarbayı büyük bir dikkatle dinliyorlardı. Yüzlerinde biraz çekingenlik belirmişti. Akkoyunlu devam etti:

"— Tamamı tamamına 1123 öğretim üyesi hakkında tahkikat yapıldı. İki ay devam etti, bu. O zamanlar kendilerine danıştığımız kimseler, şimdi kenara çekildiler."

Belli ki, Yarbayı en fazla, bu kenara çekilenler üzmüştü. Bir zamanlar sorulanlara bülbül gibi cevap veren ve arkadaşları hakkında olmadık şeyler söyleyen, hattâ kasasından dosyalar çıkarıp Komiteye tevdi edenler şimdi ortadan yok oluyorlar, hattâ ve hattâ kararı beğenmediklerini, tasvip etmediklerini söylüyor-

Üniversite öğrencileri M.B.K. üyeleriyle **dertleşiyorlar**
Basiretin sesini birlikte dinlediler

lardı. Kelimenin tam manasıyla bir asker olan Akkoyunlunun işte, bunu aklı alınıyordu. Akkoyunlu sözünü gene hastalık üzerine getirdi ve:

"~ Biz hastayız arkadaşlar. Ordinaryüs profesörümüz de hasta, şuyumuz da, buyumuz da.," dedi.

Akkoyunludan sonra sözü Muzaffer Yurdakuler aldı. Sevimli Albay son derece sakindi. Ağır ağır, kelimelerin üzerine basa basa konuşuyor ve Akkoyunlunun aksine, sesini çok hafif çıkarıyordu. Albayın söyledikleri başkaydı. Yurdakuler, yaptıkları hareketin desteklenmemesine üzülüyordu. Şöyle dedi:

"— Ben umardım ki bütün Türk milleti bizi destekletin. Malûmat aldığımız zevatın kimlerini açıklamıyoruz. Biz fedakârlığa katlanmakta davam ediyouz. Eğer hata varsa, bunu, İhtilalin kefareti olarak kabul etmek lazımdır".

Ahmet Er konuştuğunda toplantının havası adamakıllı ısınmış, öğrencilerle Komite üyeleri karşılıklı dertleşmeğe başlamışlardı. Doğrusu istenirse, Milli Birlik Komitesi Üyeleri, talebe temsilcilerini çetin ceviz sanmışlar ama, pek yumuşak bulmuşlardı, öğrenciler, denilebilir ki hemen hemen hiç konuşmadılar, devamlı dinlediler. Bu arada bir basın mensubu ortaya atıldı ve bir sual sordu:

"- İşi niçin bu kadar ani ve seri yaptınız?"

Böyle suallere pek seri cevap vermekle şöhret bulan Özdağ, arkadaşlarının önüne geçti ve meşhur tebessümünün ardından:

"— Bir beyin ameliyatı yapıyoruz. Tedrici olur mu?" dedi.

Tartışmanın bundan sonrasında Komite üyeleri savunmayı bırakıp taarruza kalktılar, öğrencilere tatmin edilip edilmediklerini sordular. Başka istedikleri var mıydı? Daha nelerin açıklanmasını arzu ediyorlardi? Eğer içlerinde bir şüphe kaldıysa onu da izale etmek vazifeleriydi.

U şeklindeki masanın etrafındakileri aimdi bir tereddüt sarmıştı, öğrenciler konuşmakla konuşmamak arasındaydılar. Bir şey söylemeği birbirlerine bıraktılar. Büyük U masa birbirlerine bakıp duran gençlerin mütereddit hareketleriyle kaplandı. Nihayet gençler, tatmin olduklarını söylediler!

Ancak dışarı çıktıklarında durumun hiç de öyle olmadığı görüldü. Talebe temsilcileri Meclisin koridorlarında bülbül kesudiler, Hele Akkoyunlunun sözlerine pek üzülmüşlerdi. Yarbay neden öyle kesin konuşmuş, neden, geriye dönülmiyeceğeni ve ne olursa olsun yola devam edileceğini

Bedrettin Tuncel
Habersiz bakan

söylemişti? Bir uzlaşma mümkün değil miydi, İşte, bunu anlamamışlardı. Yüksek kademe konferansları İstanbulda ve Ankarada M.B.K. nin genç üyeleriyle talebe temsilcileri dana ziyade yatın verdiği tatlı heyecan ve bir karşılıklı münakaşa havası içinde görüşürler, anlaşma zemini ararlarken Başkentte bir başka temas yapılıyordu. Haftanın başındaki gün, saatlerin 14.30'u gösterdiği sıralarda ekserisi gözlüklü, yürürken bile düşünen insanların ağırlığında ve her hareketlerinden ilim adamları oldukları belli dokuz kişi, Başbakanlığın merdivenlerini ağır ağır tırmandılar. Gelenler, Ankara Üniversitesi Senatosunun 147 öğretim üyesinin görevlerinden affı dolayısıyla ortaya çıkan meselede müzakereye yetkili kıldığı heyetti. Heyetin başkanlığını Prof. Necip Bilge yapıyordu. Heyette Anayasa Komisyonu üyesi Bahri Savcı, Ekrem Akur, Tahsin Banguoğlu, Cahit Talaş, Mahir Pamukçu, Kemal Gürsoy ve Cemal Tarıman da vardı. Devlet ve Hükümet Başkanı Org. Gürsel ile temin edilen randevularına, meselenin halli için çâre aramak üzere gelmişlerdi. Konuşma pek hararetli olmadı. Devlet Başkanı, heyete peşinen, kanunun haklı olarak çıkarıldığını ifade etti.- Ama ondan sonra söyledikleri yüreklere biraz su serpti. Başkan şöyle demişti:

— Bu kanun yürütülecektir. Ama hatalı olabilir, eksik olabilir, fazla olabilir. Eğer hata varsa, Üniversitenin de iştirakiyle düzeltme yoluna gidilir. En kısa zamanda düzeltmeğe hazırız."

Başkanın sözlerinde büyük bir tâviz payı aramak yersizdi. Ama hiç değilse kapı açık bırakılıyor ve Akkoyunlunun yaptığı gibi anlaşma imkânı kökünden kesilip atılmıyordu. Nitekim saat 15.15 sıralarında Başbakanlığın merdivenlerinden inen öğretim üyelerinin yüzlerinde, **hafif de olsa** beliren tebessüm bunun açık ifadesiydi. **Bahri** Savcı durumu söyle ifade etti:

"— Gürsel, meselenin Üniversite muhtariyeti çerçevesi dahilinde halledileceğini ifade etti. Bu da enteresandır."

Becerikli şeytanlar

Üniversite heyeti Başkanın yanından çıktıktan sonra Gürsel, pek sevdiği gazetecileri durumdan haberdar etmek için yanma çağırdı. Birkaç dakika içinde odaya dolan basın mensupları, elindeki Samsun sigarası ya.rılanmış Generalin etrafını sardılar. Bu arada foto muhabirleri eğiliyorlar, kalkıyorlar, sandalyalann üzerine çıkıyorlar ve durmadan flâş parlatıyorlardı. Başkan Gürsel gülerek, fotoğrafçılara:

"— Yahu, sizler ne kadar becerikli şeylersiniz. Nereye saklansak, muhakkak bulup çıkarıyorsunuz. Çekin bakalım resimlerinizi" dedi.

O gün, gardrobundaki iki elbiseden açık renklisinin içine gri bir sveter giymiş olan Başkan pek neşeliydi. Basın mensuplarına, Profesörlerle konuştuklarını anlattı, kanun hakkında söylediklerini tekrarladı. Sonra da, Üniversite heyetinin Mecliste, Komite üyeleriyle işi bir karara bağlamak üzere toplantıya gittiklerini söyliyerek geç kalmalarını ima etti.

Başkan sözlerini gevrek bir kahkahayla **şöyle** bağladı:

"-— Haydi, gene malzeme buldunuz..."

Mamafih, Başkan bu haberi **ver**mekte geç kalmış sayılırdı. **Zira** Üniversite heyeti basın mensuplarını yanından ayırmıyor ve **onlara** "Sizler notersiniz, gelin bakalım" diyordu. İşin ikinci perdesi Meclisin **Tören** Salonunda başladı.

Büyük **ve zarif** İşlemeli **bir** masanın **iki ucuna aynı** motiflerle **süslü** iki küçük masa yerleştirilmişti. Bir zamanlar Koraltanın kabul merasimlerine sahne **olan geniş** edada bütün lâmbalar yakılmıştı. Küçük masalardan pencere önündekine Sezai O*Kan, Ahmet **Yüdız ve Sami** Küçük o**turdular.** O'Kan sütlü kahverengi **bir elbise** giymiş **ve koyu** kahverengi bir papyon bağlamıştı. Gri bir sveter, kı-

yafetini tamamlıyordu. Yağız Yarbay, ne hikmetse, sivil elbiseleri içinde daha haşmetli görünüyordu. Yıldız resmîydi ve her zamanki gibi devamlı gülüyordu. Lacivert çizgili bir elbise giymiş olan Küçüke gelince, toplantının henüz başlamasından olacak; susuyordu.

Senato heyetiyle. Milli dirlik Komitesi üyelerinin müşterek toplantısını Sezai O'Kan açtı.

"- Hepinizi hürmetle selamlarım efendim" dedi.

O'Kana, öteki heyetin başkam Necip Bilge cevap verdi:

"- Meselelerimiz müşterek. Böyle karşılıklı konuşmaların faydası büyük oluyor."

Bu arada Ahmet Yıldız söze karıştı ve her zamanki sevimli haliyle:

"— İşe tatlı başlıyalım. Kahveleri nasıl içersiniz?" diye sordu.

Öğretim üyelerinden bir çoğu az şekerli içeceklerini söylediler.

Anlaşma..

Kahvelerin içilmesiyle başlıyan toplantı bir hayli uzun sürdü. Saatler 19.30'u gösteriyordu ki. öğretim üyeleri Tören Salonunu terkettiler. Neşeli görünüyorlardı. Sabah başlıyan hareket iyi gelişmiş ve müşterek huzursuzluğun giderilmesi için bir çare bulunmuştu. Çare, Akkoyunlunun dediği gibi değildi. Uzlaşma ve tashih imkanı mevcuttu. Bilge, elinde çantası, küçük bir kâğıtla kapıdan çıktığında ağzı kulaklarına varıyor dense yeriydi. Beyaz kâğıdın Üzerine aceleyle yazılmış tebliğ, kısa ve kesindi. Meselenin Üniversiteler Kanunu -muaddel- esprisi içinde yeniden ele alınacağı belirtiliyor ve bir uzlaşmaya varıldığını bildiriyordu. Öretim üyelerinin ardından Komite üyeleri dışarı çıktılar. Sami Küçükün gülerek söylediği sözler daha iç açıcı, yüreklere daha da su serpiciydi. Küçük, tebliği aceleyle okudu ve toplantıya katılmamış arkadaşlarına baktı. Bakışından, iyi yapıp, yapmadıklarını anlamak istiyor gibiydi. Diğer komite üyeleri -Vehbi Ersü, münir Köseoğlu, Emenullah, Çelebi'- Albay Küçükün vereceği izahatı beklediler. Mesele yeniden ele alınacaktı. Alınacak ve muaddel Üniversiteler Kanununun sağladığı geniş Üniversite Muhtariyeti çerçevesi içinde mütalea edilecekti. İyi bir taraf daha vardı. Bundan böyle Üniversiteler sâdece ve sâdece Senatonun kararlarıyla idare edilecekler, Komite Senatodan gelmiyen bir meseleye sureti katiyede el atmıyacaktı. Gemi kurtarılmıştı.

Nitekim bir gün sonra Başkan Gürsel kabul ettiği ve Ankaranın hem ateşli, hem olgun talebe lideri Beşir Hamidinin başkanlığındaki hu talebe heyetine affedilen öğretim üyeleri hakkında Senatoların fikrini sorduklarını açıkladı, Bu üyelerin durumu önümüzdeki haftanın balında faaliyete geçecek bir karma Komisyon tarafından tetkik edilecekti. Başkan şöyle dedi:

"— Şayet içlerinde haksızlığa uğrayan varsa, bunlar elbet eski görevlerine iade edileceklerdir."

Böylece, bu satırlar yazıldığı sırada hataların tek mantıki tamir yolu da acımış, mesele ise kapanmış bulunuyordu.

Hata neredeydi?

Mesele kapandıktan sonra, başkent* te bilançosu yapıldı, M.B.K. üyeleri işin aldığı seyir karşısında hiç üzülmemiş değillerdi. Zira harekete geçmeden evvel üniversitelerde bir temizlik yapılması lüzumundan kime bahsetseler müsbet cevap almışlardı. Hattâ pek çok kimse bu temizliğin bizzat üniversiteler tarafından yapılamayacağını söylemiş ve üyelere tır panı ele bizzat almalarını tavsiye etmişti. Buna rağmen M.B.K. hareketin üniversitelerden gelmesini gene de beklemişti. Hem de, beşbuçuk ay.. Tam beşbuçuk ay, ha bugün, ha yarın bu iş olacak diye üyeler sabretmişlerdt. Ama dağ fart bile doğurmamış, bir Allahın kulu çıkıp Üniversite içinde ufak bir temizliğe tevessül etmemişti. O zaman, işin başa düştüğü kabul edilmişti. Komite eline neşteri almış, yaraya basmıştı. Yalnız biraz fazla derine gitmiş olacak ki, canı yanan Üniversitenin sesi oldukça yüksek çıkmıştı.

Sezai O'Kan
İtidal tavsiye etti.

Evli evine, köylü köyüne..

Milli Birlik Komitesinin en genç Kurmay yüzbaşılarından biri, dürüst ve idealist İtfan Solmazer, haksızlığa da uğramış olsalar affedilen üniversite öğretim üyelerinin tekrar kürsülerine dönmelerini istemiyor. "Onları onore. ederiz, büyük elçilik, valilik veririz, ama attığımız adımdan geri dönemeyiz" diyor.

Bir defa, idealist İrfan Solmazer başkalarının da ideal sahibi bulunabileceklerini ve içi hocalık ateşiyle yanan herkesi büyük elçilik, yahut valiliğin tatmin edebileceğini nasıl sanıyor? Kendisini ordudan haksız yere çıkaraalar da Washingtonla Büyük Elçi yapsalar "Allah razı olsun" der mi?

Ama bunun yanında, haksızlığa da uğramış olsalar affedileni hocaların kürsülerine iade edilmemeleri için gösterdiği sebep biraz tuhaftır. Solmazer ilâve etmiştir: "Orduda bir usûl vardır Alınan karardan katiyyen dönülmez. Dönüş ricat demektir. Ricat eden ordu ise bozguna uğramış sayılır."*

Genç kurmayın bir küçük noktayı unuttuğu anlaşılıyor. 27 Mayıstan beri kendisi dahil 37 subay ordu değil, devlet idare etmektedirler. Ordularla dev letlerin idare tarzlarında ise, bazı usul farkları vardır.

Bu noktayıhatırlarsa Solmazer şüphesiz haksızlıkların tamiri için kollarını sıvayacakların başında gelecektir.

Ama gene de Komite üyelerinin anlamadığı bir nokta vardı. Bu feryat nedendi? Neden Senato, 28 Martta Başbakan Adnan Menderes Üniversite talebeleri için "vur" emrini verdiğinde, ona bağlılık telgrafı çeken ve hareketini tasvip eden öğretim üyeleri hakkında bir muamele yapmamış, yapılınca da feryat etmişti? Neden Senato, malûm Tahkikat Komisyonuna selâhiyetler tanıyan kanunun Anayasaya uygun olduğunu biçimine getirip vazeden bir profesörün istifasını bir ay uğraştıktan sonra geri çevirmiş ve bu profesör vazifeden affedilince yaygarayı basmıştı?

İşte Komite üyeleri bunları anlamıyorlar ve reaksiyona da bir türlü mana vermiyorlardı. Hele hasmın kampanyaya katılması İhtilâlcilerin

bir kısmını çok, ama çok üzmüştü. O basın ki, ordudan beş bin kişi emekliye ayrıldığında tık dememiş, ağzını açmamış, bir tek kelime söylememişti. Ordudan ayrılanlar arasında az mı genç adam vardı? Az mı kıymetli asker vardı? Ama günün icapları ve Komitenin anlayışı bunların orduda kalmasına imkân vermiyordu. Komite , üyelerinin kendi tabirlerince, çuvaldızı kendisine batırmış, iğneyi başkasına saplamıştı. Çuvaldızı yiyenin ağzından tek lâf çıkmamıştı da, iğnenin ucunu yiyenler etrafı ayağa kaldırmışlardı.

Bunlar, doğru tarafları bulunmakla beraber hissi yanlan daha fazla düşünceler olarak mütalea edildi. Bir defa, ordudaki ameliye karşısında basının davranışı bambaşka sebeplere, millî menfaat telâkkisine dayanmıştı. Milli Birlik Komitesinin o tarihlerde zor olan durumunu birazcık dahi ağırlaştıracak bir hareketten dikkatle kaçınılmış, basiretli davranmak Komitenin kendi takdirine bırakılmıştı. Nihayet bahis mevzuu olan, üzerinde tartışma pek caiz bulunmayan Türk Silâhlı Kuvvetleriydi Yoksa basın o ameliyede de bir çok genç adamın, bir çok kıymetli askerin feda edilmesini hüzünle seyretmişti. Kendini bilen basın için bu memleketin hiç bir müessesesi ötekinden farklı değildi ve Üniversite gibi Ordu da mukaddesti.

Üniversitedeki tasfiyenin lüzumuna gelince, bunu herkesin gördüğü, kabul ettiği doğruydu. Üniversitenin resen harekete geçmemiş bulunması, hakikaten bir üzüntü konusuydu ve onun itibarını zedelemişti. Ama gene de, işin ele alınış ve tatbik ediliş taran her türlü hukuk anlayışını, hattâ insanların haysiyetli yaşama hakkını yaralamış, bir nevi "espiyonluk" üzerine müesses ve mağdurlara savunma İmkânı dahi vermeyen tasarruf mahiyetinde olmuştu. Düşünmek lâzımdır ki en insaflı bilinen en olgun kimseler dahi prensibinde haklı buldukları hareketi tasvip edemediler ve kararın yeniden gözden geçirilmesi tavsiyesini en memleketçi hislerle bizzat Cemal Gürsele duyurdular,

Bunlardan biri İsmet İnönüydü. Haksızlık varsa bunun tamir edileceği anlaşılır anlaşılmaz hocasıyla ve talebesiyle bütün Üniversitede tekmil basında, aydın ve daha az aydın çok geniş halk kütleleri arasında bir ferahlığın derhal belirmiş olması hâdisede doğru görüşün hangi görüş olduğunu belli etti. , Hatadan dönülmüş olması ise, meseleden herkesin kazançlı çıkmasını sağladı. Belki kayıpta bir zümre vardı: Ellerini bir kaç gün, ümitle uğusturmus bulunan düşük kuyrukları! Onlar, kendi başlarının tabiriyle avuçlarını yalamışlar, beklediklerini' görememişlerdi.

Bu sırada İstanbulda, Küçükyalının Hatboyu 72 numaralı evinde hakettiği dinlenmeye çekilmiş bulunan bir adam hâdiselerin .aldığı şekilden son derece memnun, tebessüm ediyordu. Bu, ilk protesto sesini yükselten ve bu sese -yazık ki bir süredir münakaşa konusu olan- şahsiyetinin hâlâ çok büyük ağırlığını koyan Sıddık Sami Onardı. Basiret yolu tekrar tutulduğuna göre Üniversiteyi bırakmak hakkı artık hayatım Üniversiteye adamış "Hocaların Hocası"nın elinden çıkıyordu. Vekilinin dahi oturmaktan çekindiği ve bugünkü şartlar altında başkası tarafından aynı şekilde doldurulamayacak rektörlük makamı kendisini' bekliyordu. Madem ki dâva kazanılmıştı, Üniversiteyi yeni ufuklara götürme vazifesi gene Onarın omuzlarındaydı.

İnkılâp

Kurucu Meclis

Başbakanlık **binası** önünden **seri bir manevra ile** hareket eden station wagon **Millî Savunma** Bakanlığı istikametine kıvrıldı, **sonra** sağa döndü, tam gaz Emekli Sandığı tarafına saptı. Station wagon Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kapısı önünde fren yaptığında saatler 18'i, takvimler ise 31 Ekim 1960'ı göstermekteydi. Günlerden pazartesiydi. Otomobilden lacivert elbiseli genç bir adanı atladı, ceketinin düğmelerini bile iliklemeğe fırsat bulamadan, duvarının sol kenarında "Orta Doğu Teknik Üniversitesi" yazılı kapıdan âdeta uçarcasına girdi, merdivenleri bir solukta tırmanarak sol taraftaki kısma geçti ve şaşkın nazarlarla etrafını araştırmağa başladı. Etekleri zil çalan adamın mühim bir işi olduğu anlaşılıyordu. Gözüne genç bir kadın ilişince hemen o tarafa doğru yürüdü ve son derece nâzik, fakat aceleci bir tavırla:

Turhan Feyzioğlu
Vazife başında.

"— Affedersiniz efendim, Türk Rektörlüğü ne tarafta?" dedi.

Genç kız evvelâ bu heyecanlı genç adamı tepeden tırnağa süzdü, sonra ince uzun parmaklarıyla işaretler yaparak Türk Rektörlüğün bulunduğu kısmı tarif etti. Genç adam genç kadına belli belirsiz bir teşekkür savurarak yürüdü ve tarife uyarak karşısındaki merdivenleri tekrar tırmanmağa başladı. Merdivenlerin hitanımda uzun bir koridor bulunmaktaydı. Koridoru süratle geçen genç adamın dudakları kurumuş, nefesi kesilmişti. Camlı bölmenin önünde bir dakikalık bir tevakkuftan sonra, cama, hafif hafif vurarak girme müsaadesi istedi. İçeriden ince bir kadın sesi duyuldu. Adam kapıyı itti ve camlı bölmenin ardındaki odaya girdi.

Oda son derece mütevazi, fakat modern bir şekilde döşenmişti. Burası, daha ziyade bir sekreter odasını andırıyordu. Nitekim öyleydi. Lâcivert elbiseli aceleci adam, karşısındaki kalın dudaklı, sarı sveterli genç kadına doğru ve elindeki zarfları sıkı tutarak:

*'— Profesör Turban Feyzioğluna Başbakan Cemal Gürselden bir mesaj getirdim" dedi ve ilâve etti: "Yalnız, kendisini mutlaka görmem ve bu zarfı ona bizzat tealim etmem lâzım".

Anlayışlı sekreter aceleci adamın derdini sezdi ve kuryeyi süratle Turhan Feyzioğlunun odasına aldı. Feyzioğlu biraz evvel yapmış olduğu toplantının yorgunluğunu henüz çıkaracak fırsat bulamamıştı. Sâde, fakat modern bir şekilde döşenmiş odasında, masasının başında oturuyordu. Kafası, biraz evvel dertip ettiği basın toplantısında gazetecilerle yaptığı hasbıhalin fikri muhasebesi ile meşguldü. Az sonra bu odayı ve bu masayı terkedecek ve bir daha hiç gelmeyecekti. İstifa etmişti.

İçeri giren genç adamı farkettiğinde hafifçe doğruldu ve kendine has tevazu içinde gelene oturmasını söyledi. Fakat aceleci kuryenin oturmağa zamanı yoktu. Alelacele elindeki zarflardan birini Feyzioğlunun eline tutuşturdu ve sonra özür dileyerek odayı terketti. İşte Orta Doğu Teknik Üniversitesinin eski rektörü, bir Kurucu Meclisin teşkiliyle alakalı hazırlıkları yapmakla görevlendirildiğini böyle öğrendi.

Sarı zarfın içindeki haber

Feyzioğlu genç adamın hiç bir girizgâha lüzum hissetmeden eline verdiği sarı zarfı önce şöyle bir yokladı, sonra kâğıt açacağını aradı ve kağıtların arasında bularak sarı sarfı itina ile açtı. Zarfın içinde dörde katlanmış bir kâğıt vardı. Diğer kâğıtlardan farkı, antetiydi. Kâğıt Başbakanlıktan gelmekteydi. Dörde katlanmış kâğıdı yavaş yavaş fakat merakla açan Feyzioğlunun bu merakı birazdan zail olacak ve bütün yorgunluğunu unutuverecekti. Kâğıt, daktilo ile yazılmış bir metni İhtiva etmekteydi.

Feyzioglu kalın gözlükleri altından yazıyı önce bir solukta, sonra sindire sindire okudu. Metnin son satırlarına geldiğinde yüzünde belli bir tebessüm gezindi. Sarı zarfın içindeki haber müstafi Rektörü ziyadesiyle memnun etmişti. Metin aynen şuydu:

"1 — Bir Kurucu Meclis teşkil edilmesine kurar verilmiştir.

2 — Bu meclisin terkip tarzı, vazife mesuliyetlerini tespit etmek üzere en geç 20 gün zarfında bir anayasanın hazırlanmasına sayın Turhan Feyzioglu vazifeli kılınmıştır. Kendisinin Ankara Hukuk Fakültesinden intihap edeceği azalar ve diğer zevattan mürekkep bir heyetle kemen işe başlamasını rica ederim."

Metnin altındaki imza Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsele aitti. Feyzioglu dikkatle okuduğu kâğıdı tekrar dörde katladı ve sarı zarfın içine koyarak cebine attı. Feyzioglu için yeni ve mühim bir vazife devresi daha başlıyordu.

İkinci zarf Üniversitede...

Feyzloğlunun, neşe içinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğünü terke hazırlandığı sıralarda bir başka otomobil Başbakanlık önünden hareket ediyordu. Otomobil Atatürk Bulvarını süratle katetti ve Sıhhiyede sağa kıvrılarak Cebeci istikametine yöneldi. İkinci otomobilin yolu. birinciden uzun sürdü. Bir başka kuryeyi hâmil olan otomobil Cebeci asfaltını katederek Hukuk Fakültesi önünde park etti. İkinci sarı zarf hâmili kurye de birincisi kadar sürat ve heyecanla vasıtayı terkederek Hukuk Fakültesinin idare binasının bulunduğu kısma girdi. Camlı kapıyı iterek salona dahil oldu ve sol tarafa saparak Hukuk Fakültesi Dekanının odasına yaklaştı. Kapının önündeki hademeye Başbakanlıktan geldiğini söylemesi üzerine kapıda fazla bekletilmeden içeriye alındı. Ne var ki Dekan, o sırada, Milli Birlik Komitesi ile profesörler arasında cereyan eden uzlaştırıcı müzakerelere başkanlık ediyordu ve makamında bulunmuyordu. Görüşme geç vakitlere kadar sürdüğünden Rektör vekili Necip Bilge sarı zarfın içindekileri ancak saat 23.30 da öğrenebildi. Haber, geç olmasına rağmen üniversite camiasında yayıldı. Sarı zarfın içindekileri

Muammer Aksoy
Bilim adamı

Öğrenen herkesin yüzünü hafif bir tebessüm kaplıyor, daha sonra bu tebessüm gittikçe büyüyor, büyüyordu. Anlaşılan şuydu: Üniversite camiası bir Kurucu Meclis haberini dört gözle bekliyor ve sivil idarenin bir an evvel gerçekleşmesini istiyordu.

Hukuk Fakültesi kanalıyla bütün üniversiteye yayılan ve sarı zarfın içinde gelen haber, Turhan Feyzioğluna verilen haberin eşiydi.

Eski tasavvur...

Kurucu Meclis teşkili konusu yeni değildi. Daha ihtilâlin ilk gününden itibaren Millî Birlik Komitesi üyeleri arasında revaç bulan ve rağbet gören bu fikir sivillerin idareye bilfül katılmalarını derpiş ediyordu ki, zaman zaman üzerinde münakaşaların açılmasına sebep oluyordu, işte, haftanın başındaki gün başkent çevrelerini meşhur Üniversite hadisesinden bile fazla meşgul eden' Kurucu Meclis hikâyesi bunun için büyük alâka gördü.

Çalışmalara ilk başlama işaretini veren, Milli Birlik Komitesinde basireti temsil eden General Gürsel oldu. Devlet ve Hükümet Başkanı zaten her vesile ile bu meseIe üzerinde duruyor, kabine toplantılarında Bakanlarla bu mevzuu tartışıyordu. Kurucu Meclis nasıl olmalıydı? Terekküp tarzı neye göre ayarlanacaktı? En mühimi, bu işin organizasyonunu kim yapacaktı?

Geçen haftanın sonunda, uzun süren fikir tartışmalarının meyvaları alınmağa başladı. Mutasavver Kurucu Meclis geçici bir devre için, yetkileri bir Anayasa ile sınırlanmış olmak şartıyla en kısa zamanda faaliyete geçecekti. Bu işin organizasyonu en münasip ilim adamı olarak titiz bir hukukçuya bırakılmalıydı. Onun başkanlığında teşkil olunacak heyet ilk önce Anayasayı hazırlamalı, sonra Meclis, bu Anayasanın hükümlerine göre teşkil edilmeliydi. Seçimlerden önce tamamlanması gereken asıl Anayasanın mutlaka bu Meclis tarafından tetkik edilmesi gerekiyordu. Bunun için ilmi kariyeri, ahlâki değeri ve çalışma temposu bilinen ilim adamları sıkı bir elemeye tâbi tutuldu ve elemeyi Feyzioğlu kazandı. Bu, Milli Birlik İdaresinde ayrıca bir dönüm noktası teşkü ediyordu: Turhan Feyzioglu bir siyasi partiye mensuptu, C.H.P liydi. Böylece mânâsız bir tahdit yıkılıyor ve Milli Birlik Komitesi, kendisine aşılanmak istenen siyasi parti fobisinden kurtuluyordu. Bu, ayrı bir memnunluk vesilesi oldu.

İş tatbik safhasında...

Organizatör seçildikten sonra işin tatbikat safhasına geçildi. Feyzioğlu üzerinde karar kılındığında Feyzioglu son Üniversite hâdiseleri sebebiyle istifasını kaleme almış ve durumu daha rahat konuşabilmek esbabı mûcibesine istinat ettirerek basına bildirmek üzere bir toplantı tertip etmişti, işte tam bu sıralarda Feyzioğlunun yeni vazife emri kaleme alınıyordu. Garip bir tesadüf, Feyzioglu bir vazifeyi prensiplerine uygun şekilde terk ederken yeni bir vazife, hem de daha mesuliyetli bir vazife kendisine tevcih ediliyordu.

Vazifeye başlama emri akşam karanlığında kendisine tebliğ olununca, Feyzioğlu kolları sıvayıp işe girişti, önce bu mühim vazifenin fikri bir muhasebesini yaptı. İşe nereden

başlıyacağını plânladı. Vazife, müstafi Rektörü ziyadesiyle heyecanlandırmıştı. O kadar ki, bir gazeteci dostuna bu enteresan haberi verirken heyecanı belli oluyordu. Genç gazeteci arkadaşına vaziyeti bildirdi ve haberin duyurulmasını istedi:

"— Vazifemiz mühimdir. Millî Birlikçilerin samimi oldukları muhakkaktır. Hepimizin, basın olarak, Üniversite olarak bu iyi gidişi desteklememiz lâzımdır"

Daha sonra genç ve çalışkan Profesör, işlerinin şimdiden başından aşkın olduğunu bildiriyor ve:

"— Aman, zaman kaybetmeyelim" diyordu.

Feyzioğlunun hakikaten kaybedecek zamanı yoktu. Genç Profesör henen o akşam çalışmağa koyuldu. Zira ertesi gün bu mevzu ile pek fazla alâkadar olacak zamanı bulması mümkün değildi. İstifa ettiği Üniversitenin mütevelli heyeti toplantısına katılacak ve arkadaşlarıyla Üniversiteye ait meseleleri hallettikten sonra yeni vazifesine dönecekti. Bunun içindir ki 131226 numaralı telefonda Feyzioğlunu gecenin geç saatlerine kadar bulmak mümkün olmadı. Bu gaybubetten en fazla müteessir olanlar gazetecilerdi. Zira onlar İstanbulda faaliyette bulunan ve büyük bir es rar perdesi altında çalışan Anayasa Komisyonunun mesaisini takip etmişlerdi. Yeni komisyonun da. böyle bir esrar perdesi arkasında çalışmasını elbette ki istemiyorlardı. Mamafih gazeteciler için Feyzioğlu adı haftanın başında bir emniyet subabı oldu. Nitekim bir gün sonra Feyzioğlu seçtiği mesai arkadaşlarının listesini basına vermekle anlayışının ne olduğunu gösterdi. Kurucu Meclisin Anayasasını Turhan Feyzioğlunun başkanlığında Süheyp Derbil, İlhan Arsel, Bahri Savcı ve Muammer Aksoydan müteşekkil komisyon hazırlayacaktı. Ekip, ahenk içinde çalışacağa ve mesaisini yirmi günde bitireceğe benziyordu.

Feyzioğlu ve arkadaşları tabii İnönünün de yardımına güvenebileceklerini hissediyorlardı. Bir süredir can sıkan buzlar, artık çözülmüştü. Şimdi, memleketin kaderi partili partisiz bütün iyi niyet sahiplerinin elele çalışmasıyla tâyin edilecekti.

M. B. K.

Realiteyle başbaşa

Genç Yüzbaşı, muhatabına:

"— Söylediklerimin hepsim aynen yazacak mısınız?"dedi.

Bahri Savcı

Söz ilmin

Karşısındaki gözlerini hayretle açarak cevap verdi:

"— Elbette, neden şüpheniz var?"

Genç Yüzbaşı gülerek devam etti:

"— Peki öyleyse, söylîyeyim. Bu kanun bizden ziyade, bizden sonra gelecekler içindir. Milli Birlik Komitesi üyeleri milletvekillerinin en yük-, sek dereceli memurdan daha fazla maaş almasını tasvip etmemektedir. İşte kanunu bunun için hazırladık, ama daha görüşmeğe fırsat olmadı."

Hâdise, bu haftanın başlarında bir gün Büyük Millet Meclisinin alt katındaki koridorun ucunda, bir odada cereyan ediyordu. Genç Kurmay, Muzaffer Özdağdı. Basın bürosunun bulunduğu odadaki koltuklardan birine oturmuş, karşısında, koltuğa dayanmış duran AKİS muhabiriyle konuşmaktaydı. Bahis konusu kanun Millî Birlik Komitesi üyelerinin en yüksek dereceli memur maaşına müsavi maaşla emekliye ayrılmalarını sağlayacak kanundu. Kanunun altındaki imzalar Millî Birlik Komitesinin en yaşlı ve en genç üyelerine mitti: Orgeneral Cemal Gürsel ve Yüzbaşı Muzaffer Özdağ.

Kanun tasarısının altında bu iki imzanın bulunması sembolikti, en gencinden en yaşlısına bütün Komite üyelerinin aynı fikirde olduğunu ortaya koyuyordu. Kanunun ana fikrini, Milli Birlik Komitesi üyelerinin en yüksek dereceli memur maaşı almaları teşkil ediyordu. Bu, iki bin liraydı. 150 lira asli maaşın karşılığı olan bu meblâğın. Komite içerisinde pek az üyeye büyük faydası dokunacaktı. Bir defa, rütbesi yarbaydan yukarı olanlar -ki ekseriyettiresasen buna yakın bir maaş alıyorlardı. Generallere gelince, onlar zaten 150 lira asli maaş üzerinden muamele görüyorlardı. Ama yüzbaşılarla binbaşılar için durum böyle değildi ve Komitenin bu genç elemanları hakikaten güç durumdaydılar. Bir Binbaşı Orhan Erkanlıyla bir Milli Birlik Komitesi Genel Sekreteri Orhan Erkanlının yaşayışı arasında büyük fark vardı. Sâdece kahve parası, genç Binbaşının canına okumağa, bütçesini altüst etmeğe kâfi geliyordu. Üstelik Komite üyelerinin, ne hikmetse, ziyaretçileri de hiç eksik olmuyordu. Eee, iş böyle olunca geçim doğrusu bir hayli güçleşiyordu. Meselâ bir Yarbay Akkoyunlu, sâdece Yarbay Akkoyunlu iken, pahalı olduğu için evinden kahveyi kaldırmış ve Menderes rejiminin mucizevî kalkınmasına ister istemez ayak uydurmuştu. Ama şimdi öyle miydi ya? Yarbay Akkoyunlunun mucizevî kalkınmaya ayak uydurmak için evinden kaldırdığı kahve, artık Millî Birlik Komitesi üyesi Akkoyunluyu ziyarete gelen eş dosta ikram edilecek en ucuz metan haline gelmişti. Akkoyunlu bundan bir hayli şikâyetçiydi ve doğrusu yerden göğe kadar da hakkı vardı.

İstikbalin garantisi

Komitenin genç ve yaşlı üyeleri gerçi henüz kesin bir karara varmış, istikballerini nasıl tanzim edeceklerini düşünmüş değillerdi. Yarın genel seçimler yapılıp ta, memleket idaresi sivil ellere teslim edildiğinde ne olacaktı? Komite üyeleri elbette kıtalarının başına dönemezlerdi. Bu, bir gerçekti ve kendileri de bunu söylemekten çekinmiyorlardı. Rütbeleri üzerinden emekliye ayrılsalar, geçim derdi bellerini bükecek ve rahatça çalışmalarını önleyecekti. İhtilâl kendilerini mesleklerinden ayırmış ve yeni bir sahaya itmişti. Orada senelerin politikacıları arasında kaybolup gitme, hattâ bir zamanlar göklere çıkarılanlar kendileri değilmiş gibi, bir kenara atılıverme korkuları mevcuttu. Bütün iyi niyetlerine, bütün fedakârlıklarına rağmen gerçeğin bu tarafını zaman zaman düşünmeğe mecbur kalıyorlardı. İşte bu emeklilik imkânı, bilhassa genç yaştakilerin bir garantisi olacak ve bâzı maddî kayguların dışında onlara hiç değilse

memlekete daha faydalı olabilme imkânları sağlıyacaktı.

Kanunun haklı ve isabetli olduğu muhakkaktı. Ama haberin duyulmasıyla birlikte bulanık su avcıları ortaya çıktı. Bunlar lal hemen dillerine doladılar ve kısa zamanda, ele geçirdikleri bu iplikten kazak örmeğe başladılar. Efendim, Milli Birlik Komitesi üyeleri ne demişlerdi? Hani kendilerini memlekete adamışlardı? Hani her türlü fedakarlığa hazırdılar? Şimdi ne olmuştu? Eski çamlar bardak mı oluyordu? Söylenen tözler tamamen bir kenara atılıyor, gene eski hamamın eski tası ortada kalıyordu!

Nitekim haftanın başında başlanıyınca hâdiseleri hayallerin değil mantığın gözüyle görenler -meselâ bu mecmua- bunun imkânsızlığını, hattâ uygunsuzluğunu belirtmişti. Bu neviden demagojik telkinlere kapılmamaları gerektiği, bir hizmetin karşılığını almanın ayıp sayılmayacağı, belirli mevkilerde bulunanların geçim akıntısı çekmelerinin kâfi para kazanmalarından çok daha büyük mahzurlar, tehlikeler taşıdığı hatırlatılmıştı. Ama Komitenin, o tarihlerde ayakları yerden kesilmiş üyeleri idealistliği bir garip mânada anlıyorlar, kendilerini âdeta beşerî ihtiyaçlardan azade havariler sanıyorlardı. Şimdi, realite kendisini hissettirdiğinde eski sözleriyle ister istegelecek milletvekillerinin maaşları 2 bin liranın üzerinde olamıyacaktı.

Gerçi hazırlanan teklif henüz raftaydı. Komite bu günlerde bunu düşünemiyecek kadar meşguldü. Ardı arkası kesilmiyen toplantılarda ele alınan meseleler başkaydı. Ama ergeç ortalık sükûnet bulacak ve Komite bu kanunun üzerine eğilecekti. Geçici maddelerden birinde, "Milli Birlik Komitesi feshedilir veya bir başka teşekkül olarak vazifesine devam ederse.." diye bir kayıt mevcuttu. Bu gibi hallerde Komite üyeleri 150 lira asli maaş karşılığından emekliye sevkedileceklerdi. Komite üyeleri başka vazifelere atansalar bile aynı muameleye tâbi tutulacaklardı.

Millî Birlik Komitesi çalışıyor

Üniformaya elveda!

kentte bu tip söylentiler süratle yayıldı ve ocak başlarında kafalar âlimane sallana sallana bunlar tekrarlanmağa başlandı. Hele yıllanmış Demokratlar çokbilmiş bir edayla kaşlarını çatarak:

"— Görün, idealist beyleri! Daha İlk günden kendilerine yontmaya başladılar. Eee, mevki bu.. Adamı nasıl değiştiriyor, herkes anlasın" diyorlardı.

Doğrusu istenilirse bu, Millî Birlik Komitesi üyelerinin tamamile hak ettikleri bir cezaydı. Daha teşrii vazifeyi yüklendiklerinde, kıtalarının başındayken aldıkları parayla çalışacaklarını söyleyince ve kendilerine sâdece beş bin lira borç alma hakkı mez tezada düşüyorlar ve bunun yaptığı akislerden üzüntü duyuyorlardı. Bu, işledikleri hatanın kefaretiydi. Ama hazırladıkları kanun kusurlu değildi.

Kanunların ruhu

Hazırlanan kanun teklifinde sâdece geçici maddeler Milli Birlik Komitesi üyeleriyle ilgili bulunuyordu. Böylece Komitenin 37 üyesinin maaşları ordudan alınıp Meclise devrediliyor, biraz da fark -bazılarında- oluyordu. İşin esası, bundan sonra gelecek milletvekillerine dayanıyordu. Teşkil edilecek Meclislerin üyeleri de bundan böyle en yüksek memur maaşı seviyesinde maaş alacaklardı.Yani ilerde genel seçimlerle

Kanun teklifinin geçici maddelerinden biri de emekliye sevk ânında Komite üyelerine tanınan 50 bin liralık ikramiyeyle ilgiliydl. Bu maddenin müzakereler sırasında tartışmalalara yol açacağı anlaşılıyordu. Üyeler arasında bunu mâkul görenler vardı. Büyük dedikodulara yol açacağı kanaatinde olanlar da mevcuttu. Bunlar ikramiyeyi tamamen reddediyorlar ve böyle toplu bir paranın alınmasını mahzurlu buluyorlardı.

Doğrusu istenilirse, bu itirazın sahiplerine hak vermemek güçtü. Maaş ayarlaması ne derece yerindeyse, bunun yanında ele bir de toplu para geçirme gayreti umumi efkâra o derece sevimsiz, ve yersiz görünecekti.

Bebek Dâvası

Bir adam ki...

Siyah cübbeli avukat henüz sözlerini dahi tamamlamamıştı ki büyük salonun bir köşesinden yuh fesleri, bütün diğer taraflardan alaylı kahkahalar yükseldi. Burhan Apaydın hışımla döndü ve yerine oturdu. Zaten bir evvelki cümlesinin sonunda, söylediklerinin dâvayla alakasını anlamamış olan Başkan sözünü kesmiş, fakat Menderesin avukatı tıpkı Menderes gibi bunları tınmadığından son cümleyi eklemişti. İhtimal ki üstad bunun pek cafcaflı bir söz olduğunu sanıyordu. Ancak salonun gösterdiği reaksiyon teşhisinin, tahmininin pek doğru olmadığını ortaya koydu. Yuh sesleri ve kahkahalar hayli sürdü. Ancak Başkanın sert bakışları ve sükûnete daveti üzerine söndü.Ama Burhan Apaydının cümlesini daha sonraları hatırlayanlar sık sık gülmektin kendilerini alamadılar. Menderesin avukatı, uzunca bir tiradın sonunda şöyle demişti:

"— Yere düşmekle cevher sakıt olmaz kadrü kıymetinden!"

Cevher Adnan Menderes, kıymeti de Başbakanlıkta gösterdiği başarıydı! Ee, buna haftanın başındaki gün Yassıadadaki jimnastikhaneden bozma duruşma salonunu bir baştan ötekine dolduran dinleyiciler değil, dağdaki tavşanlar bile kahkahayı basarlardı.

Zaten "Bebek Dâvası", doğrusu istenilirse, bir çok dramatik nokta taşımakla beraber -biri sahne sanatkârı, öteki politikacı iki kahraman bu noktaları belirtmek için bol bol "rol kestiler" ya..- tam bir komedi, daha doğrusu fars havası içinde geçti. Dinleyiciler erken kalktıklarına, karanlıklarda sokaklara döküldüklerine, beş lira vapur parası verdiklerine ve akşama kadar tahta sıralarda kazık gibi oturduklarına hiç yanmadılar. Tiyatroya gitseler bu kadar eğlenmezlerdi. Bir Başbakan dost, onun soprano oynaşı, oynaşının teatral eda içinde "Onu çok sevdim. Bütün arzum ondan bir çocuk yapmaktı" diye ses titretişi, neredeyse kendi adını hatırlamayacak bir kadın doktoru, masum olduğu daha celsenin başında anlaşılan ve bunu barbar bağırdığı halde dinletemeyen bir başka kadın doktoru, gayrımeşru çocuk cesedi taşıyan resmî Başbakanlık arabası, onun kalp krizi geçirdiği için Başkan tarafından sükûnete davet edilen şoförü, pokerci kadınlar, kızının Başbakan metresi olmasından gurur duyan bir anne, sopranonun operet livresinden çıkmışa benzeyen arkadaşları ve nihayet resmi evrak kasasında bulunup savcının elinde bir bayrak gibi dalgalanan lekeli kadın donu, kadın çorapları, çıplak kadın resimleri. Bütün bu şahıslar, dekor ve aksesuvar haftanın başındaki iki gün duruşma salonunu neşeye boğdu.

Halbuki, acı bir vak'anın Yüksek Adalet Divanı önünde hesabı görülüyordu.

Sosyete orada

Günün eğlenceli geçeceği, sabahleyin vapur iskelesinde anlaşıldı. Pek çok şık hanım rıhtımın üzerindeydi. Tedbirli davranmışlar ve davetiyelerini daha evvel temin etmişlerdi. Emektar Fenerbahçe erkenden doldu. Fakat bütün fotoğrafçıların gözlediği soprano hiç kimseye görünmeden vapura binmeye ve başaltındaki salonun dibindeki yerini, almaya muvaffak oldu. Ancak gazeteciler avlarını kolay kolay bırakmaya niyetli değillerdi. Ayhan Aydanı keşfettiklerinde etrafını salıverdiler. Mahkemede "romantik âşık kadın" rolünü başarıyla oynayan dramatik soprano Fenerbahçe vapurunun başaltında bir subretin şuhluğuyla davrandı, kendisini sıkıştıran muhabirlere zarif, nükteli, hafif cevaplar verdi. Söylediğine göre gazetecilerin yüzlerini seviyor, fakat yazılarından hoşlanmıyordu!

Aydan Ankaradan ayrılıyor

Hâtıralar tazelenecek

Vapur Yassıadanın dolma iskelesine yanaştığında karaya çıkanlar duruşma salonuna yollanacak yerde oralarda biriktiler. Meramları ünlü sanatkârı ve daha da ünlü Başbakan oynaşını görmekti. Fakat alâkalılar izdihamın arttığını görünce dinleyicilere yürümelerini ihtar ettiler. Ayhan Aydan diğer tanıklarla birlikte en son çıkarıldı ve hususi itinayla, tanıklara ait mahalle sevkedildi.

Bu sırada, Adada oynanan bir "nazlanma oyunu"nun son perdesi kapanmış ve Menderes de eski oynaşının huzuruna çıkmak için hazırlanmıştı. Düşük Başbakan evvelâ duruşmaya çıkmamak için ısrar etmiş, bir türlü hazırlanmamıştı. Fakat sonradan kendisine burada oyun oynanmadığı ve mahkemede bulunup bulunmamanın kararını sanıkların vermediği hatırlatıldığında düşük Başbakan traş oldu, giyindi. Daha sonra kendisini duruşma salonunda görenler ve takındığı tavırları seyredenler bu nazın da piyese dahil olduğunu sezmekte güçlük çekmediler. Menderes oyunu bir baştan ötekine başarıyla oynadı. Sanki son derece üzgün, bedbaht, mustaripti. İçi kan ağlıyordu. Aşkı, ölmüş yavrusu, bütün o facialar yaşlı gözlerinin önünde canlanmıştı. Hattâ bir ara sağ elinin parmaklarıyla bu yaşları pek gösterişli bir tarzda sildi. Ama bir noktada kendini kaybetti ve hakiki tıynetini belli etti. Başkan, Ayhan Aydandan ayrılma sebebini bir yeni münasebet kurmuş olmasına da bağlayan düşük Başbakana "O yeni münasebet kim olacak ?" diye sorunca Menderes rolünün bugün dram olduğunu unutuverdi ve gülerek, bir sokak çapkınının pis edasıyla:

"— Onu bırakalım reis bey" dedi.

Başkan, kendisine has babacan tavırla:

"— Peki.. Onu da Ayhan söylesin" diye levhayı tamamladı.

Duruşma başlıyor

Haftanın başındaki gün hâkimler heyeti yerini aldığında saat tam 9.30'du. Biraz evvel Adnan Menderes ve Dr. Fahri Atabey getirilip yerlerini almışlardı. Sanık mahallinde sâdece iki sandalya vardı. Bunlardan dinleyicilerin tarafına düşenine düşük efendi, ötekine talihsiz doktor oturtuldular. Menderes -iki deniz subayının arasında getirilmişti- gri renkte, kruvaze bir elbise giymişti. Yüzü bembeyazdı ve açık renk kravatının tonuna uyuyordu. İyi taranmamış saçlarının arkası kalkmıştı.

Menderesi hemen her gün gören gazeteciler daha ziyade öteki uçta.

hiddetli bir hava içinde -adamın hiddetlenmekte haklı bulunduğu duruşma sırasında ortaya çıktı ya..- oturan Fahri Atabeye baktılar. Uzunca boylu, sağlam yapılı, yakışıklı bir adamdı. Lâcivert, kruvaze bir elbise giymişti. Ancak o kılığıyla ayağındaki kahverengi mokasenler tuhaf bir tezat teşkil ediyordu. İki elini bacağının araşma sıkıştırmış, ne yapacağını pek kestirememeksizin oturuyordu. Formaliteler tamamlandıktan sonra Başkan kararnamenin okunmasını söyledi. Bir kâtip, hisli olmaya çalışan sesle Yüksek Soruşturma Kurulunun düşük Başbakanla Zeynep Kâmil hastahanesinin eski başhekimi ve Menderesin candan adamı Fahri Atabey hakkındaki ithamlarını sıralamaya başladı. Düşük efendi tahta sandalyasının üzerinde dimdik ve hareketsiz oturuyordu. İlk onbeş dakika hiç, ama hiç kıpırdamadı. Sanki bir puttu. Gözlerini Başkanlık makamına dikmiş, öyle duruyordu. Daha sonra bir ara kollarını göğsünde kavuşturdu. Fakat yüzündeki mahzun ifade hiç değişmedi. Arada bir gözlerini kapıyor, dalıyordu. Gözlerini açtığında ise bunları kırpıştırıyordu.

Bu esnada salonda, bilhassa sosyeteye mensup hanımlar arasında başka bir telâş vardı. Ordu Film Merkezinin fotoğrafçı ve film operatörleri objektiflerini dinleyici sıralarına çevirmişlerdi. Bunu farkeden hanım dinleyiciler derhal poz alıyorlar, saçlarını düzeltiyorlar, daha da güzel görünmek için ellerinden geleni esirgemiyorlardı.

Kararnamenin bir çok kısmı tebessümlere yol açtı. Bütün dâvalarda olduğu gibi bu "Bebek Dâvası"nda da "ölü şahit" tabii vardı. Birisi birisine bir şeyler anlatmış, fakat anlatan Allanın rahmetine kavuşmuştu! Gülmelere yol açan bir başka husus gayrımeşru çocuğun mezarlığa 0002 plâkalı meşhur Cadillac ile taşındığının açıklanması oldu. Bir çok dinleyici "Ne devlet, ne devlet!" diye söylenmekten kendini alamadı. Kararnamenin okunması bittiğinde,' saatler tam 10.45'i gösteriyordu.

Bir İtiraz ve cevabı

Kararnamenin okunmasını takiben sorgulara geçmek gerekiyordu. Fakat daha evvel Burhan Apaydının söz istediği görüldü. Başkan istemeye istemeye söz verdi ve "kısa olacak" diye de tasrih etti. Zira düşük efendi ve avukatları mikrofon başına bir geçtiler mi vinçle oradan ayrılmıyorlardı. Burhan Apaydın mahkemenin vazifesi konusunda konuşacağını bildirdi. İddiasına nazaran Yüksek Adalet Divanının böyle bir dâvayı görmek hakkı yoktu. Bu, onun vazifesi değildi. Zira Menderese atfedilen suç Başbakanlık sıfatıyla alâkalı değildi. O halde? O halde dâvanın bir Ağır Ceza mahkemesinde görülmesine lüzum vardı. Doğrusu istenilirse avukatın söyledikleri dinleyicilere mukni göründü. Bir "Bebek Dâvası"nın yeri Yüksek Adalet Divanı olmamalıydı. Hâkimler heyeti bir ara kararı vermek üzere müzakereye çekildi. Bu sırada, kararnameyi dinlemiş ve dâvanın mahiyetine vukuf peydah etmiş kimseler (Bk. AKİS - Sayı: 326) heyetin avukatın talebine uymasını içlerinden temenni ediyorlardı. Gerçi o takdirde, gündemde de başka duruşma olmadığından şehre dönmek zorunda kalacaklardı ama, işin ciddiyetine halel gelmeyecekti.

.Hâkimler heyetinin görüşmesi hayli uzun sürdü. Bu sırada salonda gene ağır bir hava esiyor, hemen herkes Menderesi seyrediyordu. Düşük efendi elleri bağlı, bekliyordu. Karar ancak 11.18'de tefhim edilebildi. Divan, avukatın iddiasını reddediyordu. "Bebek Dâvası"na bakabilirdi, zira sanıklarla alâkalı her türlü dâvanın duruşmaları Yüksek Adalet Divanında cereyan edecekti.

Sorguya başlamak için mâni kalmamıştı. Mikrofonun başına Başkan evvelâ "Sanık Adnan Menderes'i çağırdı.

Bir Başbakanın aşk hikâyesi

Salim Başol evvelâ bir hususu belirtti. Sorgu sırasında hiç kimse konuşmayacaktı. Sorgunun bittiğini de Başol "sorgu bitmiştir" diye ilân edecekti. Şimdi Menderes, kararnameye karşı diyeceklerini söyleyebilirdi. Düşük efendi son derece ağlamaklı bir sesle başladı. Emekli dinleyiciler ilk duruşma gününü hatırladılar. O celsede de Menderes, bir aylık pehrizin verdiği zafiyet -ve zerafet- içinde aynı tonla "melekât-ı akliye"sini kaybetmek üzere bulunduğunu belirtmiş ve herkesi inandırmıştı.

Hiç bir şeyden haberi yoktu. Çocuğun normal ölümle öldüğünü sanıyordu. Bu konuda ilk defa sorguya çekilmesine kadar bir şey de duymuş değildi. Kararname bir takım istidlallere dayanıyordu. Maddi hususlar eksikti. Hele Fahri Atabeyin çocuk öldükten sonra Ankaraya geldiği bütün tanıkların ifadeleriyle sabitti. O halde çocuğu nasıl öldürebilirdi ve kendisi onu ne diye azmettirmiş sayılırdı? İnanılmayacak derecede az konuşan düşük efendi "Maruzatım bundan ibarettir" diyerek sustu. Başka konularda durmadan konuşan düşük efendi bu konuda bir şey söylemek istemediği zehabım uyandırmak niyetindeydi. Herkes böylece "Aman yarabbi, adam ne centilmen! Aşk münasebetleri hakkında da pek ketum" diyecekti. Ama Menderesin mâruz göründüğü "kelâm ishali" buna dahi cevaz vermedi ve Başkan bir kaç sual sorunca düşük Başbakanın çenesi gene açıldı. O kadar ki, Ayhan Aydana dahi kalkıp sual tevcih etti.

Başkan, hâdisedeki bâzı mübayenetler üzerinde duruyordu. O öyle, bu böyle demişti. Fahri Atabeyin kaçta geldiği, çocuğun kaçta öldüğü hususları bir türlü tam olarak tesbit edilememişti. Eğer ortada bir gizleme endişesi bulunmasaydı bu mübayenetler olur muydu ? Ertesi günkü

Ayhan Aydan İrtibat Bürosu önünde

Yolculuk başlıyor

celsede Başkan, zaten dâvanın bu mübayetler dolayısıyla açılmış bulunduğunu ifadeden çekinmedi. Menderes aradan beş sene geçmiş bulunduğunu, o yüzden tafsilâtın unutulabileceğini belirtti, fakat "Hafıza-i beşer nisyan ile malûldür reis beyfendi hazretleri" demedi. Nitekim kendisi de Dr. Fahri Atabeyi Ankaraya gönderdiğini hatırlıyamıyor, daha doğrusu "yüzde doksandokuzbuçuk" göndermediğini hatırlıyordu! Ama biraz sonra bu "Atabeyin gönderilmeli" hikâyesi bir mesele olacak ve Ayhan Aydana güzel replikler, dokunaklı tutum fırsatı verecekti. Hakikaten Ayhan Aydan, Başbakanın iddiasının aksine, doğum sancısının tuttuğu o gün Başbakanlık Hususi Kalem Müdürü Muzaffer Ersüye telefon ettiğini, daha doğrusu Menderesi aradığını, fakat bulamayınca Ersüyle görüştüğünü ve "Adnan beye söyleyin, Dr. Fahriyi acele göndersin" dediğini bildirecekti. Bunun üzerine Başol bu mübayeneti Aydanın yanında Menderesten soracak, Menderes gene inkâr edince dilber soprano, hareketlerin en asiliyle, vefasız sevgilisini korumak maksadıyla "Kim bilir, belki de Ersü kendisine söylememiştir" diyecek, böylece de kadın dinleyicilerin kalbini fethedecekti!

İşe "maruzatım bundan ibarettir" demekle başlayan düşük efendinin çenesi öylesine açılmıştı ki artık susmak bilmiyordu. Başkanı dahi dinlemiyor, o "kâfi" dediği halde konuşmakta devam ediyordu. En sonra Başol ihtarların en sertini vermek zorunda kaldı:

"— Eğer ben kesin deyince kesmezseniz, ben kestirmesini bilirim."

Menderes ancak azarı işittikten sonra, dilini ağzının içine soktu.

Kahkahalar arasında

Menderesin ifadesinin bundan sonraki kısmı, daha ziyade bir havai fişeğinin patırdısı, gürültüsü ve şenliği iğinde cereyan etti- Düşük efendi mahkemede, Meclisteki taktiklerini kullanıyor ve her şeye bir kulp uyduruyordu. Dr. Atabey memur olduğu halde nasıl olup ta Aydanın bir telefonu üzerine her şeyi bırakıp ve izinli olmaksızın, üstelik hastahanenin bir âletini otomobiline koyarak Ankaraya gelmişti? Sakın bunda Menderesin parmağı olmasın? Düşük Başbakan Atabeyin bu hareketini Ayhan Aydanla olan eski ahbaplığına verdi. Peki, 0002 numaralı Cadillac'ın gayrımeşru çocuk ölüsü taşıması hangi sebeptendi? Ee, belki Ayhan şoförü çağırmış, şoför de tesadüfen arabayla gelmişti. Ya, çocuğun öldürülmüş olmasını şayia halinde dahi duymamış mıydı? Yoo! Hem bunlar Muhalefet tarafından dolaştırılan bir takım rivayetlerdi. Menderese bakılırsa insan Başbakan oldu mu, halk böyle lâflar çıkarırdı. Bunları aslı olan şeyler sanmak doğru değildi. Yâni, bunlar için dâva açılabilir miydi?

Sâbık Başbakanın şoförü
Cadillac'lı mazaret

Dinleyicilerden gülüşenler oldu. İhtimal ki kendisinin vaktiyle açtırmış bulunduğu "Ömer İnönü dâvası" hatıra gelmişti ve şimdi kader, aynı neviden olduğu duruşmalar ilerledikçe ortaya çıkan böyle bir şayia kampanyası üzerine Menderesin kendisini hâkim huzuruna çıkarıyordu.

Başkanın merak ettiği bir husus daha vardı, ölü çocuk defnedilirken babasının adı olarak Fevzi ismi seçilmişti. Peki, bu Fevzi kimdi ? O nokta da aydınlandı: Feyzi, Ayhan Aydanın dedesiydi! Salon bir defa daha kahkahadan yıkıldı. Dr. Fahri Atabey bile derdini unutmuş, gülüyordu. Hele Ayhan Aydanın bir mektubunun okunma usulü daha da eğlenceli oldu. Mektup dilber sopranonun el yazısıylaydı. 13 Haziran 1957 tarihini taşıyordu. Yâni, büyük aşkın sona erdiği bildirilen tarihten sonraki bir gün. Başkan, isterse Menderesin mektubu bizzat okuyabileceğini belirtti. Ama, düşük efendi yanaşmadı. Başkan, kendisine has "alaylı ciddiyet" ile:

"— Kendi el yazısıyladır. Yazısını tanırsınız, Belki sizin okumanız daha kolay olur" dedi. Salon bir defa daha kahkahadan yıkılıyordu.

Buna mukabil Dr, Fakiri Atabeyin ifadesi alâka çekici olmadı. Her şey adamın Ankaraya çocuğun ölümünden sonra vardığını gösteriyordu. Ama, dâvayla alakalı herkes gibi Atabey de hâdiseleri saklamak, Menderesi illâ korumak gibi bir illete müptelâ olduğundan akıl almaz bir takım hususları ifadesine katmış, bâzı inkârlara sapmıştı. Saten Atabeyin koyu bir Menderesci olduğunu bilmeyen azdı, Zeynep Kâmil hastahanesindeki "Vatan Cephesi Operasyonu"nu idare etmişti. Üstelik, kürtaj hususunda eli çabuklardan biliniyordu. Nitekim, Ayhan Aydanın bir çocuğunu onun aldığı sabit olmuştu. Bundan başka, Zeynep Kâmil hastahanesinin başına Ayhan Aydanın Menderese tavsiyesi üzerine düşük efendi tarafından getirilmişti. Gerçi mükemmel organizatör olduğundan bu hastahaneyi hakikaten ihya etmişti. Ama Anlaşılıyordu ki organizatörlük vasıflarını kendi tâyininin sağlanmasında da göstermişti. Bütün duruşmalar sırasında düşük efendiden bahsederken alay olsun diye değil, dil alışkanlığı dolayısıyla Menderesten "Beyfendi" diye bahseden iki kişiden biri -öteki Menderesin "gayrımeşru kayınvaldesi" Naciye Aydandır- Dr. Fahri Atabey oldu. Ama, öyle görünüyordu ki çocuk öldürmeyle bir alâkası yoktu. Nitekim Başkandan işittiği azar, hastahanenin bir âletini sırtlayıp kimseden izin almaya lüzum dahi görmeksizin bir telefon üzerine Ankaraya doğru yola çıkması, bu iş için resmî bir pikapı kullanması, üstelik bir de hemşireyi yanına alması do layısıyla oldu. Dr. Atabey o sıvada ne kadar idealist bir hekim olduğunu söylüyordu. Başol idealist hekime marifetlerini hatırlattıktan sonra

"— Peki, bu hareketleri böyle idealist bir doktora yakıştırıyor musunuz?" dedi.

Atabey cevap vermemeyi tercih etti.

Masum bir don merakı!

Fakat bütün dâvanın en eğlenceli -ve fransız farslarını en ziyade andıran- faslı öğleden hemen sonra cereyan etti, Başol, iddia makamına söz verdi. Sanıkların sorgusuna dair bir söyleyeceği var mıydı? İddia makamını işgal eden Fahreddin Öztürk -"Bebek Dâvası"na Başsavcı Altay Egesel değil, yardımcılarından Fahreddin Öztürk çıkmaktadır- ses tonu da müsait bulunduğundan, bir polis romanı okuyormuşcasına dinleyicilerin heyecanını ayakta tutarak bir hikâye anlattı.

İhtilâlden sonra, hâkimlerden mü-

Duruşmaların Anatomisi

Cürüm ve Ceza

Düşüklerin avukatları, Yassıadada "Çerez Dava"lar devam eder ve umumî efkâr köpeklerle, bebeklerle oyalanırken ciddi bir çalışma içinde bulunuyorlar, Düşükler de, avukatları da dananın kuyruğunun "Anayasanın ihlâli" dâvasında kopacağını mütkemmelen bilmektedirler ve gayretlerini o noktada toplamışlardır. Avukatlar kendi aralarında bir nevi komite kurmuşlardır ve mesailerini birleştirmişlerdir. Karar, savunmaların aynı istikamette olmasıdır. Esaslar komite tarafından tesbît edilecek, kalın çizgiler çizilecek, sonra her müdafi kendi şahsi kabiliyeti ve imkânlarıyla temayı işleyecektir. İşin ciddiyeti şuradan anlaşılmalıdır ki yabancı hukuk adamlarından ve dünyaca tanınmış avukatlardan mütalealar istenmiştir. İçerde ve dışarda geniş maddi imkânları ellerinde tutan düşükler, en elverişli şekilde kendilerini kurtarmaları için avukatlarına "ellerinden gelen her şeyi yapmaları ve hiç bir fedakârlıktan çekinmemeleri" yolunda talimat vermişlerdir. Şöhretli Fransız avukat Maurice Garçon'un yayınladığı broşür (Bk. AKİS - Sayı: 326) bu yolda atılmış ilk adımdır. Bunu başka adımların takip edeceği ve Yüksek Adalet Divanının karşısına, günü geldiğinde, düşük avukatlarının bu neviden otoritelerden yüksek fiyatla alınmış mütalealarla çatacaklarından hiç kimse şüphe etmemelidir. "Çerez Dâva"larla alâkalı bulunmadıkları için Yassıadada boy göstermeyen bir çok düşük vekili halen "Anayasanın ihlâli" dâvasının hazırlıkları içindedir.

Avukatlar bir realiteyi gözdeni uzak tutmak gafletine düşmemişlerdir. 27 Mayıs ihtilâlini meşru bir hareket olarak tanıdıklarım savunmalarının başında beyan edeceklerdir. Hem ihtilâlin meşruiyetini tanımak, hem de bu ihtilâlin devirdiği iktidarın başlarının masumiyetini ileri sürmek insana ilk nazarda çözülmez bir tezat gibi gelmektedir. Ama, bir belirli mantık sistemi içinde bu tezat eriyip gitmektedir. 27 Mayıs ihtilâli meşrudur. Evet, D.P. idaresi on yılın sonunda memleketi idare edemez hale gelmiştir. Bunda çeşitli sebepler rol oynamıştır. Bir defa Muhalefetin tutumu demokrasinin dejenere olmasının başlıca amilini teşkil etmiş, onun yıkıcı, yıpratıcı, her türlü milli menfaate aykırı mücadelesi ve sandalya hırsı memleketin bütün müesseselerini işleyemez hale getirmiştir. Avukatlar dâvayı müvekkillerinin değil, onların siyasi hasımlarının duruşması haline getirmek hususunda kararlıdırlar. Düşükler, zavallı bir takım mahlûklardır. Tecrübesiz halde iktidara gelmişler, tecrübeli rakipleri kendilerini ellerinden tutup İlk adımları attıracak yerde arkadan hançerlemeye kalkışmıştır.

Tez, hiç duyulmamış bir tez değildir. Başta Havadis, Havadisin Peyami Safa, Orhan Seyfi Orhon ve onların çömezi yazarları gibi kalemleri, bütün D.P. kuyrukları aylardan beri aynı fikri işlemektedirler. 26 Mayıs günü memlekette esen har* D.P. idarecilerinin değil, Muhalefetin tutumu neticesidir. D.P, idarecilerinin kusura, tecrübesizlik ve acemilikleri dolayısıyla vaziyete baştan hâkim olamamak, ters tedbirler almaktan ibarettir. Çıkarılan kanunlar hep, memlekette anarşiyi önleme gibi samimi bir niyetin icaplarıdır, fakat hepsi ters işlemişler, kötü tatbik edilmişlerdir. En sonda durum öylesine vahamet kesbetmiştir ki bir kardeş kavgasının patlamasına ramak kalmış, ipler iktidarın elinden kaçmış, nihayet Türk Silâhlı Kuvvetleri müdahale ederek sükûneti sağlamışlardır* Böyle bir müdahalenin zarureti, ihtilâlin meşruiyetinin temelini teşkil etmektedir. Nitekim Türk Silâhlı Kuvvetleri hareketin hiç bir şahsı va zümreyi hedef tutmadığını, gayenin kardeş kavgasını önlemekten ibaret bulunduğunu daha İlk gün ilân etmiştir.

Vaziyet böyle olunca, D.P. düşükleri bir suç işlemiş vaziyete düşmektedirler. Bu, memleket idaresini becerememe suçudur. Millet onları memleketi idare etsinler diye reyle işbaşına getirmiştir, fakat onlar, mazeretleri de bulunsa, bunda başarı gösterememişlerdir. Ama suçları cezai değil, siyasidir. Zira "Anayasanın ihlâli" diye bir suç, bizim mevzuatımız muvacehesinde mevcut değildir. Olsa olsa Anayasaya riayetsizlik diye bir suç bulunabilir ki, onun da düşüklere tatbikine -bu mantık silsilesi içinde- cevaz yoktur. O halde, Yüksek Adalet Divanı siyasi bir suça "cezai ceza" vermek gibi garip bir vaziyete düşmektedir.

Simdi, ihtilâl meşru sayılırsa ve düşüklerin siyasi suçlulukları kabul edilirse cezanın ne olacağı kendiliğinden ortaya çdanaktadır: Memleket idaresinin, bu ehliyetsizler zümresinin elinden alınması! 27 Mayıs hareketi, milli iradenin bir tecelli tarzıdır. D.P. zaten iktidardan uzaklaştırılmış bulunduğuna göre düşükler hak ettikleri cezayı almışlardır. Bundan sonra kendilerine bedeni eziyetlerin, hürriyet tahdidinin reva görülmesi adaletsizlik olacaktır. Memleketi fena idare etmişlerdir -bunda da mazeretleri vardır ama, neyse- -millet kendilerini bir tekmede iktidar sandalyasından yuvarlamıştır. Bu cürmün cezası, budur. Kanunlarda da başka bir husus derpiş edilmemektedir, İşte, komita halinde çalışan düşük avukatlarının Yüksek Adalet Divanı önünde savunacakları tez! Halen aralarından bir çoğu meşhur Nürnberg duruşmalarının zabıtlarım tetkik etmekte ve siyasî suç mefhumu üzerinde daha başka araştırmalar yapmaktadır.

Tezin, ilk nazarda insana munis gelen bir tarafı yak değildir. Hakikaten siyasi suç, yâni bir memleketi idare edememe ve kötü politika takip etme suçu suçluların iktidarı vermeleriyle cezasını görür. Ondan sonra hesap kapanır ve hiç kimsenin yakasına "sen bu kanunu neden çıkardın," "sen niçin bu politikayı takip ettin" diye yapışılmaz. Zira böyle suallerin cevabı pek basittir: Memleketin menfaatini orada görmüşler, öyle davranmışlardır! Yanılmışlardır. Olabilir. Yandan adamın elinden İktidar alınır. Ancak bu görüşün şampiyonları bir noktayı unutmaktalar, seçimle iktidarı veren idarecilerle ihtilâl neticesi kollarından tutulup atılmış komitecileri birbirine karıştırmaktadırlar. Dedikleri hep, demokratik oyunun kaidelerine riayetkar kimseler için bahis konusudur. İhtilâli bir nevi seçim saymaya imkan yoktur. Eğer ihtilâlle devrilmiş olmak ve seçimle değiştirilmiş bulunmak aynı neticeleri verecekse, doğrusu, bir ihtilâlin çıkmasını beklemeksizin iktidarı verenler budalaların an büyüğü sayılsalar yeridir. Demek bir yoldan iktidara gelinecek, orada ihtilâl çıkıncaya kadar kalınacak süngüler kaba ete değince "Pardon" denilip, gidilecek.. O halde, seçim yolunun sebebi hikmeti nedir?

İnsanın güleceği ve düşükleri hâlâ, ihtilâlin tescil ettiği suçlular değil, bir takım sanıklar sayıp masumiyettin bahsedenlere "Yağma mı var?" veya "Alıpta kaçan mı"? diye soracağı geliyor.

teşekkil bir heyete Başbakanlıktaki çelik kasaları açıp içindekileri inceleme vazifesi verilmişti. Heyet, bir tanesi hariç bütün kasaları açmıştı. Geri kalan kasayı açmamasının sebebi, bunun üzerinde "Tarihi vesikaları muhtevidir" ibaresinin bulunması olmuştu. Hâkimler tereddüt etmişlerdi. Acaba o kasayı da açabilirler, orada bulunması gereken devlet sırlarına vakıf olabilirler miydi? Bunun üzerine kendilerine yeni yetki verilmişti ve kasa açılmıştı. İçinde bir zarf vardı. Savcı Öztürk "Yumuşak bir zarf" diye tasrih etti. İtinayla kapatılmıştı ve kenarları bizzat Adnan Menderes tarafından imzalanmıştı. Zarfın ehemmiyeti hakimleri gene duraklatmıştı. Kim bilir nasıl hayatî bir vesikayla karşı karşıya ka lacaklardı. Nihayet, açmak kararı vermişlerdi. İşte, o yumuşak zarfın muhtevası 13 Ekim 1960 tarihinde iddia makamının eline geçmişti,Öztürk edebî bir şekilde bunları naklettikten sonra "Şimdi, zarfın içinden çıkanları gösteriyorum" dedi.

Teatral jestlerle zarfı açtı, içinden beyaz renkte bir başka zarf çıktı. Onun kapağını kaldırdı ve ilk nesneyi eline alarak havaya kaldırdı. Bu, lekeli, beyaz renkte bir kadın donuydu. Savcı "Küçüklüğüne bakılırsa genç bir kimseye ait olacak" diye izahat verdi. Donu bir çift ipekli kadın çorabı takip etti. Daha sonra küçük kartlar göründü. Bunlar çıplak kadın resimleriydi. Düşük efendinin "Tarihî vesikalar kasası"ndan çıkanlar, işte bunlardı.

Salonu derin bir sükût kapladı, Herkesin ağzı hayretten bir karış açılmıştı. Sanki bir yere bir bomba düşmüştü. Fahreddin Öztürk şöyle devam etti:

"— Menderesin Meclise gelmemesinin sebebi buydu. Gelmiş geçmiş Başbakanların en çalışkanı olduğunu, gece gündüz memleket hizmetinde bulunduğunu propaganda ettirirken Başbakanlıktaki dairesinde bunlarla meşguldü. Hiç kimseyi bulamayınca da çıplak kadın resimlerine bakıyordu. Kendisinden sorulmasını istiyorum: Bu eşyalar kime aittir?"

Başkan, eşyayı bizzat gösterip zapta geçirmek için bunları talep etti Ancak bu sırada Burhan Apaydının fırladığı görüldü. Bunların gösterilmemesini, sualin sorulmamasını istiyordu. Menderes nihayet on sene bu memlekette Başbakanlık yapmıştı. Elinden geldiği kadar yurdun hayrına, iyiliğine çalışmıştı., vs., vs.. Aaa! Herkesin hayret dolu bakışları arasmda Apaydın 27 Mayıstan önce Zafer veya Havadis gazetelerinde yazdığı yazıları tekrarlamaya başladı. Başkan "Efendim, bunların alâkası yok.." diye kesmişti ki düşük avukatı meşhur cümlesini söyledi. Hani cevher ve kıymet üzerine olanı..

Salonun tavanları kahkahadan ve yuha seslerinden çınladı. Düşük avukatının o edebiyatı ücret ve menfaat mukabili yaptığı günlerle bugün arasında bir 27 Mayıs hâdisesinin cereyan etmiş olduğu açıktı. Apaydın, işte bunu unutmuştu. Ama derhal söz alan savcı meseleye vuzuh veren bir bilgiyi, Başkanın itirazına rağmen düşük avukatını tanımayan dinleyicilere vermeye muvaffak oldu: Bu Burhan Apaydın, zaten düşük Başbakanla menfaat ortaklığı kurmuştu ve bunlar yakında açıklanacaktı. Başol, iddia ile savunma arasındaki kavgayı yatıştırdı. Hâkimler heyeti de don meselesinin bahis-mevzuu edilmemesine ekseriyetle karar verdi, Başol, kararı tefhim ettikten sonra "malzeme"yi iddia makamına iade etti:

"— Belki başka bir dâvada lâzım olur!"

Beklenen karşılaşma

Sıra, "Beklenen karşılaşma'ya gelmişti. Hakikaten, sabahtan beri herkesin aklında olan düşük Başbakanla eski oynaşının nasıl karşılaşacakları, birbirlerine karşı ne şekilde davranacaklarıydı. Bakışacaklar mıydı, bakışmayacaklar mıydı? Acaba aşk hâlâ devam ediyor muydu? Ayhan, bir zamanların kudretli sevgilisini çökmüş ve silahlı askerlerin arasında kuzu gibi oturur görünce *göz* yaşlarını tutabilecek miydi? Her halde, Başkan Başol tanık Ayhan Aydanın huzura alınmasını emrettiğinde bir heyecan dalgası salonu bir baştan ötekine kapladı. Dilber sopranonun girişi gecikince merak büsbütün arttı. Nihayet salonun denize bakan ve Menderesin sağ tarafına gelen kapısından orta boyu, dolgun vücudu, zarif ve kendinden emin adımlarıyla meşhur Ayhan Aydan sökün etti. Bir deniz gediklisi kendisine yol gösteriyordu. Sanıklara ait kısma bakmaksızın yürüdü, tanık mikrofonunun başına geldi.

Aydan Yassıadada
Vuslatın başka alem...

Ayhan Aydanın üzerinde o gün açık bej bir tayyör vardı. Kızıl saçları beyaz yünden beresinin altında parlıyordu. Makyajı itinalıydı ve yerindeydi. Elinde gene bej, büyük bir çanta vardı. Ayakkabıları da aynı renkti. Ünlü soprano ertesi gün kıyafetini değiştirdi. Belki havanın yağmurlu olması dolayısıyla, belki de umumi efkârın ve eski dostunun karşısına arka arkaya iki gün ayni kılıkta çıkmak istemediğinden.. Hakikaten duruşmaların ikinci gününde Ayhan Aydanın sırtında beyaz bir pardesü vardı ve başını sarı bir eşarpla örtmüştü. Salon ısınıp ta pardesüsünü çıkardığında altında şık bir mavi elbisenin bulunduğu göze çarptı. Dramatik soprano mikrofonun başında artistik bir tavır takınarak durdu. Çantasını yandaki sandalyanm üzerine bırakmış, ayaklarından birini öne atarak bir bacağını hafifçe kırmış, öteki bacağını dik tutmuştu. İhtimal bacakların muntazam görünmesi için en elverişli duruşun bu olduğunu güzellik mütehassısları çoktan tesbit etmişlerdi. Büyük aşkın devam ettiği sırada Menderesin "Mon golum" diye hitap ettiği çekik gözlü, elmacık kemikleri çıkık genç kadın güzel olmaktan ziyade hoş, tatlı ve sevimliydi. Bunlar, Suzan Sözende bulunmayan hasletlerdi. Ama Ferit Sözenin bahtiyar eşinin güzelliği ve biçimli vücudu da opera yıldızında pek yoktu. Ayhan Aydanı inceden inceye tetkik eden dinleyiciler bir anda bu hükme vardılar.

Aşkın göz yaşları

Ayhan Aydan son derece serbest ve rahat konuştu. Sanki Devlet Operasının sannesindeydi ve meselâ La Traviata'yı oynuyordu. Hayatında bir erkeği sevmiş şuh ve hafif bir kadın rolündeydi. Aşkını itiraftan çekinmediği gibi aşkı uğrunda her şeyi yapabileceğini de dikkatle belli ediyordu. Konuşurken tayyörünün ceketinin kumaştan kemeriyle oynadı, fakat dönüp sanık mevkiindeki Mende-

rese bir tek defa bakmadı. Pozisyonunu hiç değiştirmediği bacakları üzerinde, aynı istikamete vücudu çevrik durdu.

"Seven kadın" rolünü benimsemiş bulunduğu, işin daha başından belli oldu. Başkan, bütün tanıklara sorduğu sualleri ona da sorunca öteki tanıklardan almadığı bir cevap aldı. Sual "Arkanızda duran sanıkları, Adnan Menderesi ve Fahri Atabeyi tanır mısınız?" idi. Aydan "Gayet iyi tanırım" cevabını verdi. 1340 doğumluydu ve Aydında dünyaya gelmişti. Demek ki eski dostuyla, aynı zamanda hemşehri de oluyordu. Salim Başol kendisine bir kaç kelimeyle dâvayı anlattı:

"— Sanık Adnan Menderes evli bir adam. Bilirsiniz. Kendisiyle münasebet tesis etmişsiniz ve ondan gayrımeşru bir çocuk doğurmuşsunuz. Adnan Menderes bunu istemiyormuş. Fahri Atabeyi Ankaraya bu çocuğu öldürmeğe azmettirerek göndermiş. Atabey çocuğu öldürüp mezarlığa gömmüş, iddia, bu. Siz ne diyorsunuz! Bu mesele hakkında bildiklerinizi anlatın."

Ayhan Aydanın ilk cümlesi tam bir piyes cümlesi oldu ve dinleyiciler üzerinde büyük tesir yarattı. Bilhassa kadınların gözleri derhal yaşlandı. Aydan:

"— Adnan Menderesi 1951'de tanıdım. Kendisini çok sevdim. Bütün emelim ondan bir çocuk yapmaktı.." **dedi.**

Tirad, aşağı yukarı sonuna kadar aynı rahatlık içinde ve aynı minval üzere devam etti. Ünlü soprano sesi kadar meşhur bebeğinin hikâyesini anlattı. Ancak söylediği bazı noktalar pek Menderesin işine gelecek şeyler değildi. Ayhan Aydan sancılanınca Floryada Adnan Menderesi aramıştı. " Fakat Başbakanı bulamayınca hususi kalem müdürü Muzaffer Ersüyle görüşmüştü. Muzaffer Ersüye "Dr. **Fahri** Atabeyi hemen buraya gönderin. Hastalandım" demişti.

Aydan doğumdan evvelki safhaları anlatıyordu ki Başkan sözünü kesti:

"— Bizim mevzuumuz doğumdan sonra" dedi.

Bu arada bir mübayenet ortaya çıkıyordu. Genç kadına göre doğum zor olmuştu. Halbuki kendisini doğurtan doktor ifadesinde bunun kolay olduğunu bildirmişti. Menderesin oynaşı kendinden emin bir tavırla:

"— Doğuran bendim. Çok **zor** oldu" cevabını verdi.

Çocuk o kadar halsiz dünyaya gelmişti ki zavallı anne evladının ölü olup olmadığını merak etmişti. Bu**nun** üzerine Ankaranın en iyi çocuk doktoru Bahtiyar Demirağı çağırtmış, fakat o **da** yavruyu kurtaramamıştı. Ayhan Aydan **tan** bir katiyetle "Çocuk eceliyle öldü" dedi. Ancak ölümün nasıl, nerede, ne zaman olduğu ve bunu nasıl öğrendiği hususlarında söyledikleri bermutad öteki şahitlerin ifadelerine uymuyordu. Zaten bu, aslında "Bebek Dâvası" olduğu kadar "Mübayenetler Dâvası" idi. Zira bütün duruşma boyunca aynı şeyi söyleyen iki tanık veya sanık çıkmadı. Herkes başka telden çalıyor, aynı vak'aları herkes kendine göre anlatıyordu. Elbette ki Ayhan Aydan baş kadın kahraman, bu kaidenin bir istisnası olmayacaktı.

Sabık Başbakan "Bebek dâvası"na getiriliyor

Nutku tutuldu

Başol düşük efendinin **oynaşına** bir çok **sual** sordu. Ortada aydınlanması gereken bir mübayenet **daha** vardı. Menderes Fahri Atabeyi kendisinin göndermediğini söylemişti. Halbuki şimdi Ayhan Aydan?.. Menderes sanık mikrofonuna geldi ve bir defa **daha** "Fahri Atabeyi ben göndermedim" dedi. O zaman Ayhan **Aydan,** fedakâr **bir** LA Dam o Kamelya edasıyla atıldı:

"— Belki Muzaffer Ersû benim telefonumu söylememiştir. **Zaten** ben.."

Salim Başol o kendisine has -Behçet Kemal Çağların tabiriyle- **"Ana-**

dolu toprağı kokan eda"sıyla sözünü kesti:

"— Gördün mü? Adnan Menderesi kurtarmak için tevil ediyorsun, Zaten boyuna omu kurtarmaya gayret ediyorsunuz, bu yüzden türlü mübayenetler ortaya çıkıyor. Oldu mu bu, ya?"

Ama Ayhan Aydan bunu reddetti. Kendisi Allahtan korkuyordu, bu yüzden doğruyu söylüyordu. Nitekim Dr. Fahri Atabey de çocuk öldükten sonra gelmişti. Dâvanın herkes tarafından teyit edilen tek gerçeği de zaten bundan ibaret görünüyordu. Ama bu, beraat kararını sağlayacak kudretteki tek gerçek olarak da bütün duruşma suresince dikkati çekti ve herkes V.C. şampiyonu doktorun böyle bir itham altında mevkut tutulmasına acıdı.

Bütün bu hadiseler cereyan ederken sulugöz olduğu bütün tanıdıkları tarafından bilinen Menderes gözüne gene yaş getirtmeye muvaffak olmuştu. Mahzun edasını muhafaza ediyordu. O sanık, oynaşı tanık mikrofonunun basında bulundukları sırada ikisi de birbirlerine bakmadılar. Ayhan Aydan ancak ifadesini tamamlayıp çantasını iskemlenin üzerinden aldıktan ve geldiği gibi şuh adımlarla tanık sırasına gidip oturduktan sonradır ki eski dostuna nazarlar atfetmeye başladı. Düşük efendiye gelince o, Ayhan Aydanı takip eden tanık Bahtiyar Demirağ yemin ederken ayağa kalktığında soprano oynaşına baktı ve içini çekti.

Çeşit çeşit tanık

Duruşmaların bundan sonraki kısmı, iki gün müddetle hepsi birbirinden şaşkın bir sürü tanığın dinleyiciler önünde yaptıkları geçit resmi halinde cereyan etti. Ama şaşkınlık rekoru, Ayhan Aydanı doğurtan Dr. Alâeddin Orhondaydı. Adam neredeyse, adını sorduklarında "Hatırlamıyorum efendim. Adımı koyduklarından bu yana çok zaman' geçti.." diyecekti. Ama bâzı tanıkların anlattıkları bâzı hususlar herkesi güldürdü. Meselâ düşük efendi oynaşının apartmanına gece geldiğinden polis, apartman kiracılarının kendi katlarına Çıkarken merdivenin otomatik ışığım yakmalarını yasak etmişti! Bu emir, ciddi ciddi, "Beyfendinin arzusu" Olarak tebliğ dahi edilmişti. Başbakanın şahsi emniyetini teminle vazifeli polis memuru Mehmet Özdoğan dinlendiğinde ise, bir ihtilâlin çıkacağını Menderesin ruhunun bile niçin duyamadığı derhal meydana çıktı. Başbakanm şahsi emniyetini teminle vazifeli polis memuru bir başka şaşkındı. Onun anlattığına göre Menderes oynaşının evine evvela resmi arabayla gider, taksiyle dönermiş. Tabii Özdoğan kendisini kapıda beklermiş. Ama, civarda bir barınak olmadığından pek sıkıntı çekermiş. Nihayet bir çâre bulmuş ve emniyet mülahazasını ileri sürerek düşük Başbakana kendisi yukarda işini görürken 0002 numaralı Cadillac'ın kapıda beklemesinin iyi olacağını söylemiş. Düşük efendi peki deyince de, Özdoğan aradığı barınağı bulmuş ve akşamlarını sıcak otomobilde geçirmeye başlamış.

Tanıklar arasında bilhassa Fahri Atabeyi katılacak derecede güldüren, Aydanın hizmetçisi Rinda oldu. Rindaya bir ifadenin ezberletildiği anlaşılıyordu. Fakat Başol ifadeyi ortadan başlatınca hizmetçi kadın şaşırdı ve bütün salonu gülmekten kırıp geçirdi. Rinda hâdiseyi illa doğumdan önceki safhayı naklederek anlatmaya başlamak istiyordu. Başkan "Onu bırak, çocuk doğdu, sonra?" dedikçe o, "Çocuk doğdu" diye tekrarhyor, fakat sonunu bir türlü getiremiyordu.

Bir başka tanık ise, Ayhan Aydanın yirmiiki senelik arkadaşı olduğunu belirterek söze başladı ve hep onun aksine ifade verdi. O kadar ki bir ara Ayhan Aydan oturduğu yerden müdahale etti, söz istedi, tanığın sözlerini yalanladı, fakat tanık da -adı Nimet Eğribozdu- onu yalanladı. Tanıkların ifadeleri bittiğinde herkesin başı dönmüştü. Zira iki kişi aynı şeyi söylememişti ve dâva tam bir kadınlar hamamı manzarası arzediyordu. Ortaya çıkan tek hakikat Dr. Fahri Atabeyin Ankaraya çocuk öldükten sonra geldiği hakikatinden ibaret kaldı.

Burhan Apaydın
Vay benim köse sakalım vay

Akşam yaklaşmıştı. Duruşmanın tanık ifadesi ve tahkikat kısmı sona ermişti. Başkan savcıdan iddianamesini hemen hazırlayabilip hazırlayamayacağını sordu. Fahreddin Öztürk bir mehil istedi. Başkan duruşmayı perşembeye bıraktığını söyledi. O gün savcı iddianamesini okuyacak, hatâ .belki avukatlar savunmalarını yapacaklardır.

Haftanın ortasındaki gün Fenerbahçe, saatin beşe yaklaştığı bir sırada Yassıada iskelesinden ayrılırken dâvanın nasıl nihayetleneceğini tahmin edemeyen pek az yolcu vardı..

6-7 Eylül

Remil atan adam

Bir anda salondaki bütün, nazarlar tanık mikrofonunun başında konuşan orta boylu, çok şişman, kahverengi elbiseli, siyah kıvırcık saçlı adama çevrildi. Gazeteciler ceplerine sokmuş bulundukları kalemleri çıkardılar ve söylenenleri not etmeye başladılar. Adam şöyle diyordu:

"— Bunun üzerine Celal Bayar hiç endişe etmemelerini, eğer Selânikte bir bomba patlarsa İstanbuldaki ve İzmirdeki rumların günlerini göreceklerini söyledi."

Hâdise, bu haftanın başındaki günlerin birinde, Yassıadadaki duruşma salonunda cereyan ediyordu. Eldeki dâva, 6/7 Eylül hadiseleriyle alakalıydı ve doğrusu istenilirse sabahtan beri -o kadar beklenilen Hikmet Bil dahil- bütün tanıklar aynı şeyleri söylediklerinden duruşmalar bütün cazibesini kaybetmiş durumdaydı. Söylenen, hep bir kanaatin ve bir takım hâdiselerin uyandırdığı intibaın ifadesiydi. Bütün bunlar bir hakikati yavaş yavaş ortaya çıkarmıştı: Devrin hükümeti, Kıbrıs konusunda vaziyetini kuvvetlendirmek için bir nümayiş tertiplemiş, bâzı rumlara ait dükkân ve evlerin tahribini plânlamış, fakat iş kısa zamanda çığırından çıkmış, yağmacıların araya karışması neticesi korkunç 6/7 Eylül faciası vukua gelmişti. Polisin müdahale etmemesi, bâzı memurların halka söyledikleri sözler, alâkalıların aşikâr şekilde göz yumması bu kanaati uyandıran hâdiselerdi. Ama hiç kimse, elle tutulur bir delil getirmemiş, bir muhavere nakletmemişti. İlk defa olarak haftanın başlarındaki o gün, tanık mikrofonunda konuşan ve bir öğretmen olan İbrahim Alper tevsik olunduğu takdirde bütün dâva-

nın istikametini değiştirecek bİr bilgi verdi. Salonda heyecan havasının esmesi, alakanın tekrar uyanması ve gazetecilerin kalemlerine sarılmaları o yüzdendi.

İbrahim Alper 1955 yazında İzmirdeki Büyük Yamanlar kampının müdürü bulunmaktaydı. O' senenin 4 Eylülünde, devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayarın gece kampa yemeğe geleceği bildirilmiş, hazırlıklı olması tembih edilmişti, İbrahim Alper bunun üzerine Göl gazinosuyla temasa geçmiş, oradan iki garson getirtmiş, masayı kurdurtmuş, yemekleri hazırlatmıştı. Hakikaten akşam yemeğine, eşiyle birlikte Celâl Bayar gelmişti. Davetliler arasında o tarihte Devlet Bakam olan Osman Kapani -Evet, D.P. iktidarı hiç bir şeyden hatırlanmasa, Osman Kapaninin Bakan olduğu devir diye ebediyen gülünçlük damgasını sırtında taşıyacaktır-, " Behçet Uz, vali Kemal Hadımlı, D.P. Başkanı Enver Dündar Başer, başyaver Refik Tulga bulunmaktaydı. Evvelâ bahçede ve ayakta içkiler içilmiş, müteakiben sofraya oturulmuştu. Yemeğin sonunda kahveler içilirken konuşmalar Kıbrıs konusuna intikal etmişti. İbrahim Alper masanın yanında, ayakta durmaktaydı. Enver Dündar Başer meselelerin aldığı istikamet üzerine rumların şımardığını, buna çâre bulmak gerektiğini, zira halkın söylenmeye ve şikâyet etmeye başladığım söylemişti. Bunun üzerine Celâl Bayar şöyle demişti:

"— Selânikte bir bomba patlarsa, İstanbul ve İzmir, rumlarının halini o zaman görürsünüz. Hükümet bu hususta kararlıdır. Merak edilecek bir ' elbet yoktur."

Başkan, hâdisenin ehemmiyetini' derhal kavradı ve tanığa böyle bir muhaverenin cereyan ettiğini nasıl tevsik ettireceğini sordu. Doğrusu istenilirse, sofrada bulundukları bildirilen zevatın bu konuşmayı hatırlasalar da açıklayacaklarından pek enlin değildi. Onun için "Orada, tarafsız gibi olması lâzım gelen başka kimler vardı?" diye sordu. Ama, elinde D.P. bastonuyla dolaşan düşük Cumhurbaşkanının masasında tarafsız bulmak, çöplükte inci aramak gibi bir şeydi. İbrahim Alper düşündü, nihayet o gece için Göl Gazinosundan getirtilmiş bulunan, garsonları hatırladı. Bunlardan birinin adı Ahmetti. Öteki ise, aranılıp bulunabilirdi.

Red, red, red..

Başkan, bundan evvel düşük Cumhurbaşkanının ne diyeceğini öğrenmek istedi ve Celal Bayarı mikrofon başına çağırdı. Fakat Bayar, söylenenleri duymamıştı! O zaman üstadın sandalyası üzerinde niçin öyle dargın, gözleri bir yere dikilmiş oturduğu anlaşıldı. Rahatça duymuyor, bu yüzden kendi hayallerine gömülüyordu. Salim Başol kendisine bir kulaklık takmasını tavsiye etti. Bayar, galiba onu da anlamadı ki sesini çıkarmadı. Bir deniz gediklisi, kibar tavırla kulaklığı uzattı, fakat düşük Cumhurbaşkanı takamadı. Şahidin söylediklerini tam duymamıştı ama, duyduğu kadarına itiraz ediyordu.

"— Bu şahit tamamile yalan söylüyor !" dedi.

Kendisi, vuku bulmamış bir hâdiseyi bilip elbette ki söyleyemezdi. O bakımdan, Yamanlar kampında böyle bir konuşma cereyan etmemişti. Bayar bununla kalmadı ve tanığı itham etti. Aleyhte bulunmak için bu sözleri' tertiplemişti. İbrahim. Alper de bu ithamı reddetti. Bayarla bir alışverişi yoktu, niçin yalan söyleyecek, tertip yapacaktı ? Duyduklarını naklediyordu. O kadar!

Hikmet Bil
Beklenen tanık

Aynı konuda konuşan iki kişi, İbrahim Alperin değil, Celâl Bayarın tarafını tuttular. Ancak onlar, gece sofrada bulunan yarandandı. Bunlar dan biri Kemal Hadımlıydı. İzmirin eski valisi pek ateşli görünüyordu ve bu halini baştan beri muhafaza ediyordu. Cakalı, cakalı konuşuyor, bir takım parlak lâflar, ediyor, onu reddediyor, bunu reddediyordu. Hattâ ilk gün Yüksek Soruşturma Kurulunun kararnamesini bile reddetmiş ve Başol kendisine kararnamelerin reddedilemeyeceğini, ancak bunlara karşı savunma yapılabileceğini sert bir şeklîde hatırlatmıştı. Her halde Kemal Hadımlı, kumpanyanın en sevimsiz âzasıydı. İbrahim Alperin tanıklığına karşı da itiraz etti ve onu suçlandırdı.

Aynı konunun ikinci hatibi bir tanıktı. Adı, Dr. Ali Halim Bayerdi. O devirde Verem Savaş Derneğinin başkanıydı ve İbrahim Alperin bahsettiği ziyafeti veren adamdı. Sofrada Bayarın tam karşısında oturduğunu söyledi. Hayır, böyle bir konuşmaya şahit olmamıştı. Ancak sonradan, kahvelerin dağıtıldığı, yâni bu muhaverenin cereyan ettiği sırada şişman doktorun masadan ayrılmış bulunduğu anlaşıldı. Reşide Bayar o gecenin Büyük Yamanlar kampında geçirilmesini istemiş, bunun üzerine ev sahibi başkan vali Kemal Hadimimin emriyle yatak yorgan tedarikine koşmuştu. Zaten Ali Halim Bayer bir şey bilmediğini belirtmekle ifadesine başlamıştı. Başkan Başol tanığa "Bir partiden misiniz?" diye sordu. Bayer biraz şaşaladı, sonra:

"— Halk Partiliyim" dedi.

Ancak arkadan ilâve ettiği, salondakileri hayli güldürdü. C.H.P. liydi ama, "Medeni Berk şey etmişti". Bu, "şey etme"nin ne olduğunu herkes anladı. Şişman doktor İzrnirdeki V.C. kurbanlarından biriydi. Devrin çalımlı Başbakan Yardımcısı getip te "Höt" deyince partisinden istifa etmiş ve D.P. ye kaydolunmuştu. Şimdi D.P. yıkıldığına göre, "Halk Partisindenim" demekte, bir mahzur görmüyordu. Ama siyasî durumunun ve tutumunun ortaya çıkması, Verem Savaş Derneğinin o tarihteki başkanının sözlerindeki ehemmiyeti hayli azalttı. Bayarın 4 Eylül gecesi, Selânikte 5 Eylül gecesi patlayacak bombadan bahsedip bahsetmediği bir muamma olarak ortada kaldı ve başka tanıkların dinlenmesine lüzum hasıl etti.

"Torpilci Zorlu"

Zaten, bomba hâdisesinin dışında, İstanbulda başlayan hareketlerin tertip olduğu hususundaki kanaat artık herkeste yerleşmişti. Haftanın

başlarındaki o gün ilk dinlenen tanık Hikmet Bil, bu zincire bir yeni halka taktı. Hikmet Bil 1955'de Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Genel Başkanı bulunuyordu. Şimdi ise, Beyrutta basın ataşesiydi. Menderesle 6 Eylül günü konuşmuştu. Hikmet Bilin iddiasına göre Başbakan kendisini görmek istemiş, Menderese bakılırsa Hikmet Bil randevu talep etmişti, ama her halde ikisi o gün Başbakanın otomobilinde bir araya gelmişler ve Suitanahmetten Floryaya kadar birlikte gitmişlerdi. Hikmet Bil, otomobilde konuşulanları anlattı ve buna karşı Menderes bir itirazda bulunmadı. Bil, Kıbrıs dâvası hükümete malol duğuna göre cemiyetin feshini teklif etmiş, fakat Menderes kabul etmemişti. Bilâkis, yardım vaadinde bulunmuştu. Sonra, Londrada devam eden konferanstan söz açılmıştı. Menderes, Zorlunun orada Türk tezini savunduktan sonra konferansı torpülemekle vazifeli bulunduğunu söylemişti. Bildirdiğine göre Dışişleri Bakam kendisine bir şifre göndermiş ve aktif olmamızı istemişti. Ayrıca Başbakana, bakılırsa Yunanlılar bir Beyaz Kitap yayınlamışlar ve Kabristan başka Bozcaada ve İmroz üzerinde de hak İddia etmişlerdi. Menderes Hikmet Bile:

"— Ben di bir nutuk söyleyeceğim ve Oniki Adayı isteyeceğim" demişti.

Zorlu döndükten sonra da, yeni bir Kıbrıs politikası tesbit edilecekti.

Hikmet Bilin ifadesini Bayar dikkatle -ama sonradan, duymadığı meydana çıktığına göre, daha ziyade "dikkatli görünmeye çalışarak" demek lâzımdır-, Menderes ise müstehzi dinliyordu. Tanığın ifadesini tamarnladığını sanarak sual sormak üzere Ayağa kalktı, mikrofonun başına geldi. Ancak bu sırada Hikmet Bil "Bir nokta daha var" diyerek devam etti. Menderes, orada dikildi kaldı ve bir süre ayakta bekledi. Hikmet Bil, 6/7 Eylül gecesi İstanbulda Vilâyet makamının halini anlatıyordu, Vilâyete gittiğinde, valinin odasındaki telefonla Dr. Namık Gedikin konuştuğunu duymuştu. Gedik, Ankaradaki Sarolla görüşmekteydi ve şöyle demekteydi*. "Sizin bildiğiniz gibi değil! İstanbul yanıp yıkılıyor.." Bu da, işin başlangıcında bir tertibin bulunduğunu Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Genel Başkanına göstermişti.

Menderesin itirazları daha ziyade protokoler mahiyette oldu. Hayıf, kendisi Hikmet Bili görmek istememiş. Hikmet Bil kabul edilmek için bin defa müracaat etmişti. Hikmet Bilin Beyruta Basın ataşesi diye gönderilmesine gelince talep ısrarlı şekilde gene ondan gelmişti. Menderes bir de "aktiflik meselesi"ni izaha kalkıştı, fakat o gün barut gibi olan Başkan bunun bir sual olmadığını, istenilirse savunma sırasında söylenebileceğini bildirerek düşük efendiyi yerine oturttu.

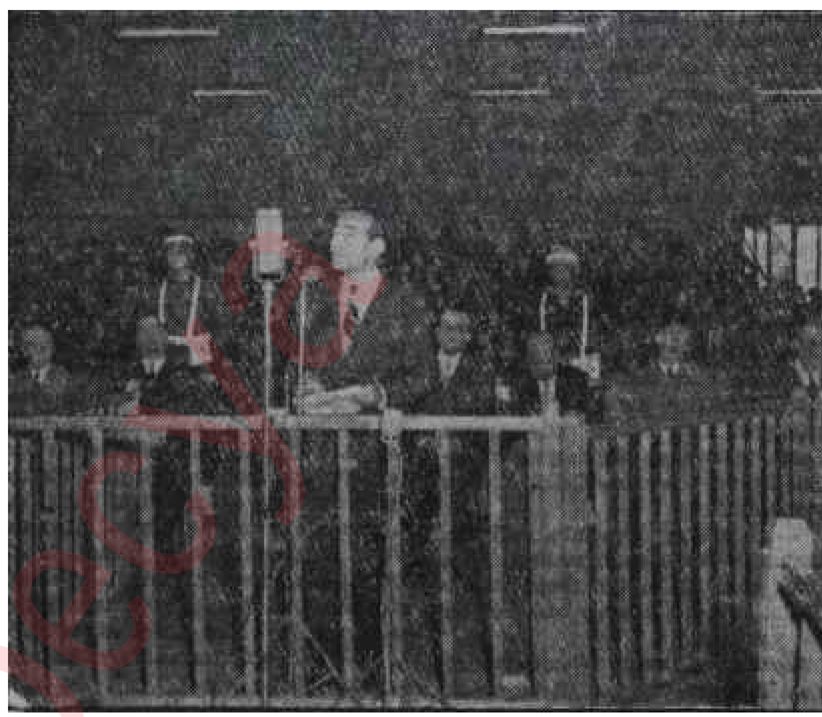
Hışma uğrayanlar

Günün diğer tanıkları da, umumiyetle, sinirli görünen Başkandan azar işittiler. Huzura ilk alınan İstanbulun düşük rum milletvekili Aleksandr Hacopulos oldu. Hacopulos daha evvel dinlenmişti, ama bildiklerini eksik söylediği anlaşılmıştı. Başkan "Evvelden sathi malûmat verip savuştuğunuz için yeniden dinliyoruz" dedi ve düşük milletvekilinin 6/7 Eylülün heyecanı içinde Mecliste yaptığı konuşmayı zabıtlardan okudu. Bu konuşmasında Hacopulos bir takım zabıta memurlarının "Buna dair emirler vardır" dediklerini belirtiyor, hâdiselerin tertip olduğunu kuvvetle ileri sürüyordu. Zabıta göz yummuştu. "Buna dair emirler" var dendiğine göre tertip kimin eseriydi? Başkanın bu suali karşısında Hacopulos hık-mık etti. Halbuki Meclisteki konuşmasından, tertipçilikle hükümeti suçlandırdığı açık şeküde belli oluyordu.

Hacopulos yerine gönderildikten sonra Başsavcı -Altay Egesel oradaydı- bir başka Meclis zaptı okudu. Sözler Adnan Menderese aitti ve 6/7 Eylül hâdiseleri hakkında Muhalefetin verdiği Meclis Tahkikatı önergesinin müzakeresi sırasında söylenmişti. Düşük efendi, o kendisine has son derece asil ve edebi ifade tarzıyla "Tahkikat mı? Siz avucunuzu yalayın!" diye haykırmıştı. Başsavcı, Menderesin böyle bir tahkikat açılmasını neden şiddetle reddettiğini. öğrenmek istiyordu. Sabık Başbakan mikrofonun başına geldi ve bunun "Bir Parlâmento ifadesi" olduğunu söyledi. Sonra da, gene "yutturmaca" usullerine başvurdu. Efendim, zaten mesele tahkik mevzuuydu ya.. Ee, yeniden ne tahkikatı açılacaktı? örfi idare makamları, Adliye harekete geçmişlerdi. Tahkikat açılmıştı. Ama Başol, "yutmâya" hiç niyeti* görünmüyordu:

"— Hayır, hayır.. O değil.. Meclis tahkikatı isteniliyor, yâni siyasî mesuliyetlerin de tahkiki.. Siz onu söyleyin!"

Menderesin söyleyecek bir şeyi yoktu ki..

6/7 Eylül sanıkları bir arada

Suçlu kim?

Dramatik ifade

Günün alâka çekici ikinci ifadesi, Köprülünün sözleri oldu. Eski kunık vaziyetindeyken bir ifade vermişti. Bu ifadesinde, kanaatinin 6/7 Eylül hâdiselerinin Menderes tarafından tertiplendiği merkezinde bulunduğunu son derece açık şekilde beyan etmişti. Başsavcının talebi üzerine

bu beyanat okundu. Evet, Fuat Köprülü 6/7 Eylülün tertipçisinin Menderes olduğuna, bunu Gedik vasıtasıyla tatbik mevkiine koyduğunu, Zorlunun da ilhamı bulunduğunu bildiriyordu. Başkan Köprülüyü mikrofon Böyle söylemişti, şimdi ne diyordu ? başına davet etti ve izahat istedi.

Köprülünün beyanatı okunurken Menderes eliyle dudağını koparıyor, hırsını belli etmemeye çalışıyordu. Beyanatta Bayardan da bahis vardı. Düşük Cumhurbaşkanı daha sonra Köprülüye bu hâdiselerin çıkmasının iyi olduğunu söylemişti. İki kurucu, üçüncü kurucu arkadaşlarının ithamlarını dikkatle ve sinirli tarzda dinlediler. Köprülü, hâdiselerin tertip olduğu kanaatine nasıl vardığını anlattı. Bu, aynı zamanda, partisinden niçin ayrıldığının da bir açıklamasıydı. İşin başında Köprülünün aklı, bir hükümetin böyle davranabileceğini almamış, hâdiselerin mesulleri olarak komünistleri görmüştü. Ancak, hükümetin yağmaya mâni olmaması İçişleri Bakanının ihmalini gösteriyordu. Bu yüzden Namık Gedikle kavga etmiş, onun istifasını sağlamıştı. O tarihlerde diğer iki kurucu hakikaten üzgün ve suçluların ortaya çıkması için azimli görünmekteydiler. Fakat vakit geçip tahkikat uzayınca, herkes beraat edip ortada bir tek, anın bir tek suçlu dahi kalmayınca, hele Menderes Namık Gediği evvelâ Grup Başkanı, sonra tekrar İçişleri Bakanı yapınca Köprülü bir takım kanaatlere varmıştı. Hükümet, artık bir

Fuat Köprülü
Kurunun yanında yanan yaş

çete haline giriyordu. 6/7 Eylülün tertip olduğu, tertipçisinin de Menderesten başkası bulunmadığı İnancına Köprülü işte böyle varmıştı. Kendisi zaten, politikada şantaj, ve zor usûllerini asla tasvip etmemiş, Kıbrıs meselesinin diplomatik müzakereler yoluyla halledilmesi gerektiği tezini savunmuştu. Yeni kanaati kendisini evvelâ hükümetten, sonra da D. P. den ayrılmaya sevketmişti.

İşte, Köprülünün hikâyesi buydu.

Komedi faslı

O gün, dâvanın bermûtad komik unsurları da kendilerini belli ettiler. Tanıklar arasından biri yalnız salonu ve sanıkları değil, Başkanı bile güldürdü. O kadar ki Başol dinleyicilere hitaben "Efendim, evvelâ dinleyelim, sonra gülersiniz" diye ihtarda bulunmak ve sükûneti öyle temin etmek zorunda kaldı. Vehbi Soylular adındaki tanık, etrafı güldürmeye mesleği sorulduğunda başladı. Mesleği "Serbest Kâtip"likü! Serbest katipliğin ne olduğunu hiç kimse anlamadı. Tanığın bildirdiği şuydu: İstanbul yakılıp yıkılırken, o sıralarda kâtip olarak çalışmakta olduğu otele gelen bir komiser kendisine mütemadiyen "Boş ver!" demiş ve bütün ikazlarına rağmen kılını dahi kıpırdatmamıştı. Bu da ispat ediyordu ki, hâdiseler tertipti! Başka bir tanık ise illüzyonist Abrakadabranın macerasını anlattı. Bir temsilden üzerinde cübbesi ve sakalıyla çıkan illüzyonist yollardaki kalabalık tarafından papaz sanılarak durdurulmuş ve kalabalığa "sünnetliliğini" göstermek suretiyle hışma uğramaktan kurtulmuştu.

Haftanın başındaki gün bu tanıklar dinleyicilere eğlenceli dakikalar geçirttiler ama o zamana kadar işitilenlere fazla bir şey eklemediler. Ferda bu neviden tanıkların üzerine, perşembe sabahı tekrar, açılmak üzere kapandı..

DÜNYADA OLUP BİTENLER

İran

Tanrıya şükür!

Geçen haftanın pazar günü Tahranda saat 12.30 'u gösterirken, bütün şehir halkı eski kalenin bataryalarının salvolarını heyecan re hatta biraz helecanla sayıyordu, "Bir, iki, üc, dört...... yirmibir!" ."Yirmibir!" O anda İran İmparatorluğuna bağlı olsun olmasın, bütün Tahranlıların heyecandan yürekleri duracaktı. Ve nihayet, muazzam bir tarraka: "Yirmiiki!" Halk artık gerisini saymağa lüzum görmemişti. Tarrakalar kırkbire kadar devam edecek ve orada duracaktı. Ama, o âna kadar çoluk çocuk, genç ihtiyar bütün Tahranlılar sokaklara dökülmüşlerdi. "Yaşasın Şehinşah! Yaşasın İmparatoriçe! Yaşasın Veliahd!" sayhaları göklere yükseliyordu. Bir anda Tahranın fakir mahallelerinin yol kenarlarındaki açık lâğımları, kesilen binlerce kurbanlık koyun, koç, keçi ve devenin kanıyla kıpkırmızı akmağa başladı. Pehlevî Hanedanı nihayet bir Veliahd kazanmış, Mısır Kraliyet Hanedanından bir prensesin, İranın en büyük aşiret Reislerinden birinin kızının İran tahtına veremediğini, Türk asıllı orta halli bir Azeri subayının iyi yetişmiş kızı bahşedebilmişti.

Ferah Dîba, Mermer Saraydaki muhteşem Adresinde saat tam 9'da doğum sancılarına tutuldu. Kocası Şehinşah Rıza Pehlevî II'ye haber iletildiği zaman, karı koca o anda pek neş'e duyamadılar. Çocuğun erkek olmasa lâzımdı. Gerçi, Şehinşah üçüncü karısına, kendisine bir erkek çocuk veremese bile onu bırakmıyacağına dâir yemin vermişti. Fakat, o zaman İmparatoriçe vazifesini yerine getirmemenin üzüntüsü içinde bunalacak ve belki de kocasını bizzat terkedecekti. İşte, uzun boylu, esmer, hafif tatarımsı ve çok şirin 23 yaşındaki genç kadın, yüreğinde ve omuzlarında bu çok ağır mesuliyeti hissederek, bir sedyeyle Sarayın kahverengi Rolls - Royce otomobiline bindirildi. Kocası, tebessüm etmeğe çalışarak onun elini tutuyordu. Birlikte, Saraydan İranın fakir mahallelerindeki Anneler Yardım Cemiyeti Doğum ve Kadın Hastalıkları Hastahanesine doğru yola koyuldular. Saray ile Hastahaneyi ayıran 5 kilometre boyunca Ferah, tebessümünü muhafaza etmeğe, kendisine severek tezahürat yapan halka mukabele etmeğe gayret etti. Fakat, Hastahanenin bahçe kapısından iç kapısına kadar serilmiş en nadide İran halılarının üzerinde iki hastabakıcının yardımıyla yürümeğe çalışırken, artık cesaretini muhafaza edemiyor, Sendeliyordu. İmparatoriçe, derhal, doğumu için ayrılan hususi odaya âlındı. Oda çok mütevazi döşenmişti. Karyola, sedir, iskemleler, dolap, her şey aynı hastahanede yatan fakir kadınların gördüklerinden farklı değildi. Sâdece pencere, Gülistan Sarayından getirilmiş ağır ve kıymetti perdelerle sıkı sıkıya kapatılmıştı. Oda Şehinşahın Gülistan Sarayının bahçesinden bizzat derlediği kırmızı güller ve kırmızı karanfillerle doluydu. Ferah, orada iki hastabakıcının yardımıyla soyundu ve hastahanedeki her hastaya verilen beyaz amerikan bezinden geceliği giydi ve derhal yattı. İmparatoriçenin özel doktoru ve İranın en büyük doğum ve kadın hastalıkları mütehassısı Dr. Cihanşah Salih, İmparatoriçenin yanından ayrılmıyordu. Sancılar gitgide normal seyrini takip ederek sıklaşıyordu. Nihayet, saat 11.15'de İmparatoriçe doğum vaziyetine girdi. İmparatoriçe çok sportmen bir kadındı. Üstelik gençti ve sancısız doğum için gerekli bütün jimnastik hareketlerini muntazaman yapmıştı. Fakat, Dr, Salihin korktuğu başına geldi Çocuk ters geliyordu. Mütehassıs uzunca bir süre doğumun normal bir şekilde vukuunu sağlamağa çalıştı. Muvaffak olamadı. Vazifesi muazzamdı. İran Tahtı bâr veliahd kazanmalıydı. Derhal İmparatoriçeye forseps tatbikine karar verdi. İranın en iyi narkozcuları Ferah Dibanın zarif ağzına narkoz maskesini yerleştirdiler. Bayılma hafif, fakat çabuk oldu. Çocuk forsepsle hemen doğuverdi. Dr. Cihanşah Salih, çocuğu iki bacağından çekip alır almaz, bebek, yeni doğmuş her sıhhatli çocuk gibi ince bir sayha attı. 0 kadar ki, çocuğun cinsiyetini tesbit etmek doktorun bir an aklına gelmedi. Fakat, etraftaki yardımcılar Ferah Dibanın İran Şehinşahı Rıza Pehlevî II'ye bîr Veliahd hediye ettiğini derhal anlamışlardı. Dr. Salih çocuğu derhal başhemşireye tevdi ederek, Şehinşahın bulunduğu salona koştu. Yüzünden maskesini çıkarmağı ve kanlı gömleğini değiştirmeği bile unutmuştu. Huzura girince mûtad merasimli de uymadı. Ne eğilme, ne selâm! Haykırdı: "Şehinsah Hazretleri! İmparatoriçemiz, İran Tahtına ve Zâti Devletinize bir veliahd kazandırdılar!" O anda Şehinşahın gözlerini yaşlar kapladı. 19 yıldır bu olayı beklemişti. Bu gaye uğruna dünyanın en güzel, en tatlı İki kadınını terketmek zorunda kalmıştı. Şimdi, hem bir oğlan sahibi oluyor, hem Pehlevî Hanedanının devamım sağlıyor, hem 25 asırlık İran İmparatorluğunun tekrar itibar sağlaması ümidine kavuşuyordu. Şehin--ah ellerini göğe açtı. Şehinşah, arkasında Pehlevî Hanedanının erkek üyeleri prensler, Saray Nâzırı Hüseyin Âlâ, Sadrazam Şerif İmamî ve Tahran Başimamı olduğu hâlde, dua ediyordu: "Ulu Tanrıya, bana bunu gösterdiği için, 19 yıllık dualarımı nihayet kabul ettiği için teşekkür ederim!*'

Ferah Dîba

Kurtuldu

Şehinşah salavat getirdi ve beş dakika daha duasına devam etti. Dua bittiği anda kapı açıldı. Başhemşire, kundağının içinde Veliahd Hazretlerini babasına takdime geliyordu. Yüksek rütbeli bir subay, veliahdın başının üstünde Kur'anı Kerimi tutuyordu. Şehinsah, Kur'anı Kerimi Huşu ile aldı, öptü, başına koydu ve baş sayfasına, oğlunun dünyaya geldiğini -İran âdetlerine göre- yazdı ve imzaladı. Başta Tahran Başimamı, Saray Nâzın ve Sadrazam olmak üzere diğer hazır bulunanlar da Veliahdın doğumuna dâir şehadetlerini yazdılar ve imzaladılar. Veliahdın doğumu res men tescil edilmiş oluyordu. Şehinşahın yüzü heyecandan solmuştu. Karısının durumunu sordu. Ferah Dîba, narkoz tesiriyle baygın, fakat pürsıhhat yatıyordu. Şehinsah, sevgili karısının yanına koşarken, Pehlevî Ha-

hedanının sâdık hizmetkârı, İran tarihinin en büyük diplomatlarından -İran Azerbeycanını o zamanki Sadrazam Karamessaltaneh'le birlikte Stalin'den kurtarmıştı- ihtiyar Saray Nâzırı Hüseyin Ala ağır adımlarla Hastahanenin kapısına doğru yürüyordu. Doğum daha önce işitilmjşti. İmparatoriçelerinin bir erkek evlât dünyaya getirdiğini bilen genç hemşireler, mesut haberi Hastahane dışında nöbet tutan Sarayın muhafızlarına iletmekten kendilerini alamamışlardı. Bir muhafız da o arada sevincini tutamamış ve hoparlörle halka bir erkek prensin doğduğunu müjdelemişti. Fakat, İran Sarayının eski geleneklerine olan bağlılığıyla halk hâlâ heyecan içinde, resmi açıklamayı bekliyordu. Hüseyin Âlâ, kapıda göründüğü zaman, etrafı bir anda büyük bir sükût kapladı Saray Nazırının yüzünden ne olup bittiğini anlamağa imkân yoktu. Âlâ bir an durdu, etrafını süzdü. Sonra, ak saçlı basını iftiharla arkaya doğru atarak "Kadiri Mutlak Ulu Tanrı, İmparatoriçemize ve Şehinşahımıza bir erkek evlât bahşetmek lütfunda bulundu!" cümlesinden ibaret olan kısa, resmi tebliği okudu. Resmi tebliğ, camlı bir çerçeve içinde Hastahane kapısına bir Saray Muhafızı tarafından asılırken. Tahranın eski kalbinin bataryaları Veliahdı selâmlayan top atışlarına başlamışlardı. Top atışları henüz bitmemişti ki müezzinler, minarelerden halka Veliahdın dünyaya geldiğini ilan ediyorlardı. Bir saat sonra ise, Iran Bakanlar Kurulu toplanıyor ve imparatorluğun kanunlarına göre bir prensin dünyaya geldiğini ve bu prensin Veliahd sifatiyle İran Tahtının ve Âlâ Hazret! Hümayun Şehinşah Rıza Şah Pehlevi IInin meşru ve tam vârisi olduğunu ilân ediyordu. İran Radyoları derhal yayınlara başlamışlardı. Saat 14 olmuştu ki, İranın her köşesinde herkes bir Veliahdin dünyaya geldiğini ve tam sıhhatte olduğunu biliyordu. Hükümet, altı günlük büyük bayram ilân etti. Bu altı gün içinde Şehinşah Hazretlerinin hesabına bütün fakirlere İstedikleri kadar bedava yemek dağıtılacak ve işçiler üç gün ücretli tâtilden faydalanacaklardı. Bütün mahkûmlar -tabi! siyasî mahkûmlar hariç- umumî affa mazhar kılınmışlardı. Hükümet, aynı zamanda, İran İmparatorluğunun gelenekleri gereğince ancak bir erkek evlât olduktan sonra Keyhüsrevin Tacını giyebilecek olan Şehinşahın taç giyme merasiminin bir hafta içinde yapılacağını ilan ediyordu. İmparatoriçe Hazretleri de bir hafta Hastahanede İstirahat buyurduktan sonra Mermer Sarayda

Rıza Şah Pehlevi

Veliaht, işleri düzeltebilecek mi?

Veliaht için yeni inşa ettirilen özel paviyona, bebeğin Fransız dadısı ile birlikte yerleşecekti.

Bütün bunlar olurken, Ferah Diba, saat 16'ya doğru, tebaasının sevinç sayhaları ve otomobillerin korna gürültüleri arasında gözlerini açtı. Şehinşah başucundaydı. elleri kocasının ellerinin içindeydi. Şehinşah, genç ve güzel karısına sevgi ve minnet ifâde eden bakışlarla bakıyordu. Bir an göz göze geldiler. Ferah olan bitenı soramıyordu. Fakat, kadınlık içgüdüsü ona kocasının kendisine işte şimdi hakikaten tutkun olduğunu anlattı. Kalbi ümitle doldu, yorgun, fakat tatlı bir tebessüm dudaklarında peydahlandı. Şehinşah, loğusaya doğru hafifçe eğilerek, "Bir erkek evlâdımiz oldu, İran müstakbel Şehinşahına kavuştu. Tanrıya bin şükür ki seni bana gönderdi!" dedi. Şehinşah, karısını sol yanağının ardından öperken Ferahın gözleri sevinç gözyaşlarıyla dopdoluydu. Artık, sâdece kendisinden bir devlet vazifesi beklenen bir kadın değildi. Kocası tarafından sevilen ve hürmet edilen bir kadındı. Artık hakiki bir İmpaartoriçe olmuştu. Karı koca birbirine tekrar bakıştılar. Şehinşah karısını yalnız bırakarak odadan çıktı.

Hastahanenin kapısında göründüğü zaman Şehinşahı Tahran halkının sevgi tezahürleri karşılıyordu. Şehinşah, heyecanlı ve sevinçliydi. Kısa bir demeç verdi: "Ulu Tanrı dualarımı kabul ederek İmparatoriçeye, bana ve İrana bu erkek evlâdı ihsan eyledi!" dedi. Kahverengi Rolls - Royce Hastahaneden ayrılırken, Mermer Saraya yorgun, düşünceli, fakat mesut bir adam götürüyordu.

Evet, Şah mesuttu. Fakat , yine de düşünceliydi. Bir erkek vârise sahip olması, hiç şüphesiz, Hanedanın ve şahsının memleket içinde ve dışındaki itibarini arttıracaktı. Basit halk kütleleri, sevsinler sevmesinden, Hükümdarlârın evlenmesinden, çocuk sahibi olmasindan, gidip gelmesinden, birbirlerini kabul etmesinden dâima hoşlanırdı. Ama bu sevinç daha ne kadar devam edecekti ? Memleketinin karşılaştığı muazzam dâvaları halledebilecek miydi ? Pekâlâ biliyordu ki, hâlledemezse, bugün şahit olduğu sevinç, tezahürleri ve sevgi, yerini kısa zamanda bıkkınlığa ve nefrete bırakabilirdi. Şimdi, omuzlarındaki mesuliyet büsbütün büyümüştü. Bir gün Sarayından genç, güzel ve masum karısıyla ve küçücük oğluyla birlikte silâhla ihtilâlciler tarafından alınıp belirsiz bir istikamete doğru götürülmek için bir tankın içine tıkılmak ihtimali onu korkutuyordu. Yapılacak tek şey vardı. Kendisini tutan derebeylerine rağmen büyük ıslahata girişmek, memlekette bu ıslahatın başlangıcını hazırlayacak demokratik reformları başarmak ve ilk iş olarak ilkbaharda âdil ve dürüst bir seçim yapmak! Bunları başarabilecek miydi? Belli değildi. Fakat, Veliahdine sahip olduğu gün iyiniyetli herkes, şimdi bir Hükümdardan çok bir insan olan Rıza Şaha bol şana diliyordu.

Bu şansı kullanmak, şimdiye kadar olduğunun aksine, hareketsizlikten kurtulmak, ona kalmış bir işti.

Küba

Uçurma

Geçen haftanın son günü Havanada, sabahın erken saatlerinde, şehir dışındaki kırlarda yer yer genç sakallılardan meydana gelen topluluklar görülüyordu. Bunlar, Fidel Castro'nun Batista rejimini yıkan meşhur milislerinden başkası değildi. Takası açık koyu haki üniformaları içinde biraz da başıbozuk intibaı veren bu gruplar hafif tüfekler, filintalar ve makineli tabancalarla silâhlıydılar. Milislerin toplanmasının sebebi, Başbakan Dr. Fidel Castro'nun bir gün önce Havana Radyosunda, Amerikanın Kübayı istilâya kalkıştığını ilân etmesiydi. Castro'ya bakılırsa Amerikanın bu işe girişmeğe niyeti âyân beyandı. Halbuki bu, sırf bir uçurmadan ibaretti. Amerikanın Kübada Guantanamo Körfezinde büyük bir deniz ve hava üssü mevcuttu. Fidel Castro ilk iktidara geldiği zaman bu üsle ilgili andlaşmaya hürmet edeceğini de ilân etmişti. Fakat, sonradan -kuvvete başvurmayacağım da söylemekle beraber- Amerikalıların Guantanamo'dan çekümelerini istemeğe koyulmuştu. Halbuki, Amerikanın Karayip savunmasındaki hayati önemi dolayısiyle Guantanamo'dan çekilmeğe hiç mi hiç niyeti yoktu. Üstelik, üssü Kübaya terketse bile Amerikanın yine de itimat duymasına imkân yokta. Fidel Castro böylesine aşın bir Amerikan aleyhtarlığına girişmemiş olsaydı, bu belki de kabil olabilirdi. Ama, şimdi en ufak bir ihtimal mevcut değildi. Hattâ Amerika, bâzı Kübalıların ferdi tecavüzlerinden şüphelenerek Guantanamo'ya takviye diye 5 bin kişilik bir deniz silâhendaz birliği yollamıştı. İşte, Castro'nun dünyaya ve Küba Milletine istilâ diye ilân ettiği şey buydu ve sakallılar bunun için yeniden silâh altına alınmışlardı. Fidel'in bu hareketi, belki de Kübada zaten mevcut heyecanı kendi lehinde bir miktar arttıracak, fakat -Lâtin Amerika dâhil- aklı başında insanları, -toprak reformu gibi başarılı ve iyinlyetli bâzı icraatına rağmen- kendisinden bir miktar daha uzaklaştıracaktı.

Kongo

O da gitti!

Geçen haftanın başında Leopoldville'den ayrılıp, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinden ve Delegeliğinden şikâyetlerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Mr. Dag Hammarskjöld'e bizzat anlatmak istediğini ilan eden, ama yine de bir türlü Kongo Devlet merkezinden ayrılamayan, Belçikalılar zamanındaki eski Levazım Üsçavuşu şimdiki Kongo Ordusu Genelkurmay Başkanı Albay Mobutu, geçen hafta sonlarında bir sabah Le Mond Gazetesini açtı ve astığı anda kıvırcık saçları dimdik kesildi. Kapkara yüzü neredeyse mororacaktı. Hemen kapısında duran devâsâ nöbetçiyi çağırdı. "Yakalayın o Goldsmith denilen herifi Ve tıkın içeri!" diye bayİardı. Yakalanacak olan herif, meşhur Amerikan Associated Press Ajansının Kongoya göndermiş olduğu özel muhabirlerinden Mr. Michael Goldsmith'ten başkası değildi. Kongodaki vahşet ve anarşiye rağmen, şimdiye kadar hiç kimse yabancı gazetecilere dokunmayı düşünmemişti. Böyle bir hareket ilk defa oluyordu ve üstelik Batı Camiasına bağlı olduğunu iddia eden birisi tarafından yapılıyordu. Allahtan, haber derhal her tarafta duyuldu. Birleşmiş Milletler İnzibat Kuvveti Komutan Yardımcısı Faslı Tümgeneral Kettanî derhal gereken emirleri verdi. Kanadalı, Danimarkalı ve Endonezyalı askerlerden mttteşekkil bir birlik, ardı Ganalı bir birlik tarafından korunarak muhabirin kalmakta olduğu Memling Oteline geldi. Ganalı askerler elde makineli tabancalarla oteli sarıp dışarıya karşı gereken emniyet tedbirlerini alırlarken, Kanadalı, Danimarkalı ve Endonezyalı askerler de Oteli işgal ettiler, kapı ve pencereleri tuttular, koridorları ve holü emniyete aldılar. Bir kısmı da Goldsmith'in odasına dalıp, korkmamasını, kendisini emniyete almak ve Mobutu'nun keyfi bir tevkifinden kurtarmak için geldiklerini bildirdiler. Goldsmith biraz sonra eşyalarını topluyor ve elinde bavulu, Kanadalı, Danimarkalı, Endonezyalı ve Ganalı askerlerin muhafazası altında otelden çıkıp biraz ötede duran Birleşmiş Milletler armalı bir jipe biniyordu. Muhabir, oradan doğruca Birleşmiş Milletler Karargâhına götürüldü.

Basın Şeref Divanının Tebliği

1 — "Son Saat" gazetesinin 26/Eylül/1960 tarihli nüshasının birinci sahifesinde yayınlanan Tuzladaki Jip fabrikasıyle ilgili haberde, hakikate aykırı hususların olduğu tesbit edilmiş ve bahis konusu yayın şeref ve haysiyette karsı haksız bir tecavüz olarak görülmüştür.

Basın Ahlâk Yasası'nı ihlal edici bir durumun TAKBİHİNE karar verilmiştir,

2 — "Akşam" gazetesinin 12/Ekim/'1960 tarihli nüshasının üçüncü sahifesinde "Hâdiseleri Yaratanlar" sütununda Erol Simavi hakkında bir söylenti olarak yayınlanan haberin asılsız olduğu tesbit edilmiştir.

Durum Basın Ahlâk Yasasına aykırı görüldüğünden "Akşam" gazetesine İHTAR da bulunulması kararlaştırılmıştır.

3 — Lüks Nerminin bir dergide yayınlanan müstehcen ifadesini kısaltmak suretiyle iktibas eden "Öncü" -Ankara- ve "Millet" -Bursa- gazeteleriyle "Hür Nizam" dergisinin durumları incelenmiş ve bahis konusu mevkutelere İHTAR da bulunulması kararlaştırılmıştır.

4 — Basın Şeref Divanının 3 No. lu tebliğini yayınlamadıkları gerekçesiyle haklarında ihtar cezası verilen gazetelerden "İstanbul Postast", "İstikbal" ve "Yeni Asır"ın bahis konusu tebliği yayınladıkları bilâhare tesbit edilmiş, bu bakımdan ihtara mahal bulunmadığının açıklanmasına karar verilmiştir.

Mobutu'nun askerleri ve jandarmaları olup bitenlere seyirci kalmak zorundaydılar ve nitekim öyle yaptılar. Fakat, Goldsmith'in Birleşmiş Milletler Karargâhına varışının akabinde Kongolu bir subay geliyor ve Goldsmith'in iadesini istiyordu. Tümgeneral Kettanî bu talebi reddetti, fakat uzun müzakerelerden sonra Goldsmith'in Kongoyu terketmesine ve bir daha geri gelmemesine karar verildi.

Goldsmith'in Mobutu'yu kızdıran cümlesi şuydu: "Mobutu Kongo Ordusu üzerindeki nüfuzunu kaybetmek yolundadır." Mobutu işte bu cümleden dolayı çileden çıkmıştı. Ve bu cümle yerden göğe kadar hakikati ifade ediyordu.

KİTAPLAR

Gençlik Ansiklopedisi

(Hazırlayan Baki Kurtuluş, Kurtuluş Yayınevi, İkinci Cilt, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, 25 lira)

Baki Kurtuluş, içine kapanık bir insan. Bir köşeye çekilmiş, bir karınca azmi içinde durmadan çalışıyor. Hem de çalışmaların en nankörünü, en kendini göstermeyenini kendine dert edinerek. TUrkiyenin oldum olasıya ansiklopedi ihtiyacı karşılanamamıştır. İşte Baki Kurtuluş bu ihtiyacı bir köşesinden de olsa gidermeğe çalışıyor, iki yıldır çıkarmaya devam ettiği ansiklopedinin adı Gençlik Ansiklopedisi. Kurtuluş bunu, kendi dar maddi imkânları içinde fasiküller halinde bastırıyor. Ansiklopedi, adından da anlaşılacağı gibi daha ziyade orta okul ve lise öğrencilerine hitap edecek çapta bir eser. Ama bir boşluğu, hakiki manada bir boşluğu dolduruyor.

Yıllar yılı bir türlü tamamlanmayan, tamamlanacağa da benzemeyen İnönü Ansiklopedisinin yanı başında, çok daha cılız imkanlarla çıkan Gençlik Ansiklopedisi, -tabii hiç bir zaman birincisi gibi bir iddia taşımamakla beraber- hani neredeyse tamamlanacak ve evlerimizin belli başlı başvurma kitaplarından biri olacak.

Her ayın ortasında bir fasikül olarak piyasaya sürülen Gençlik Ansiklopedisi, Ekim ortasında 21. fasikül olarak kitapçı vitrinlerinde boy gösterdi. Bunun yanı başında 10. fasikülden 20. fasiküle kadar olan fasiküller ise, nefis bir cilt içinde ayrıca toplu olarak yayınlandı. Şimdi pek çok gencin kitaplığında, yan yana İki Gençlik Ansiklopedisi cildi durmaktadır. Ansiklopedinin ikinci cildi "B" harfinin "boşanma" kelimesi ile başlamakta ve "F" nin Fransa" maddesi ile son bulmaktadır.

İkinci Cildin tamamlanmasından sonra yayınlanan 21 fasikülün ise ilk maddesi "Fransız İhtilali'dir. Bu fasikül "Gladyatör" maddesi ile sona ermektedir. Zaman zaman renkli tablolarla da süslenen Gençlik Ansiklopedisi, gerçek bir emeğin meyvasıdır. Daha pek genç denebilecek bir insanın tek başına, ama azimle başlayıp devam ettirdiği Gençlik Ansiklopedisi, okulda okuyan veya okuyacak Çocuğu olan her evin kitaplığında bulunması şart olan bir eserdir. Sâdece okuyan çocuklar ve gençler için de değil. Binlerce lira vererek ve yıllarca bekleyerek bir büyük ansiklopedi sahibi almak imkânı bulunmayanlar da çok daha cüz'i bir para mukabilinde bu mütevazi ansiklopediye sahip olabileceklerdir. Gençlik Ansiklopedisi, yedisinden yetmişine har insanın aklına takılan noktalara iyi kötü mutlaka bir cevap veren eserdir.

Bize Gelen Dost

(Turgut Yücelin şiirleri, Beşinci basılış, Balıkesir, Türk Dili Basımevi, 1960, 80 sayfa,)

Turgut Yücel, usun yıllardan beri adı taşra dergilerinde görülegelen bir şair adıdır. Yücel kendi kendine bîr takım şiirler karalar ve bunları da gene taşra kitabevlerinde bastırır. "Bize Gelen Dost" adlı kitabı ikinci kitabıdır. Daha Önce "Değişen Sokak" adlı bir başka şiir kitabı yayınlamıştır. Turgut Yücel kabiliyetli bir sair midir? Şiirlerinde gerçekten yeni bir hava mı vardır? Kitaplarım bir okuyan bir defa daha mı okumak istemektedir? Hayır. Bunların biç birisini Turgut Yücel için söylemek mümkün değildir. Turgut Yücel, İkinci dünya savaşından bu yana Türkiyede şiire heves etmiş üç dörtbin kişiden sâdece biridir. Hiç bir zaman, bırakın birinci sınıf bir şairi vasat bir şairin seviyesine bile yükselememiştir. Ama gelin görün ki, Bize Gelen Dost adlı kitap 1960 yılında beşinci defa ve şayet sayıda bir yanlışlık yoksa üçbin tane olarak basılmıştır. Yücelin değişen Sokak adlı kitabı ise ikinci baskısını yapmıştır.

Bu nasıl olmaktadır? Bu sorunun cevabını vermek maalesef mümkün değildir. Türkiyede şiire mi heves artmıştır, yoksa Turgut Yücel o sevimli ve çelebi haliyle kitaplarım satmanın kir formülünü mü bulmuştur, bu belli değildir. Belli olan tek şey, Turgut Yücelin kitaplarından birinin İkinci, birinin de beşinci baskılarını yapmış olmalarıdır. Türkiyede ise, galiba Turgut Yücelden başka hiç bir şair hayatta iken kitaplarının beşinci baskısını görmemiştir.

Turgut Yücel, bir hayli geç de olsa son zamanlarda yeni bir meraka kapılmış: Duru Türkçe, öz Türkçe yazmak... Bunun için de, Bize Gelen Dostu baştan aşağı yeniden gözden geçirmiş, kitabı bir dil revizyonuna tâbi tutmuş. Bunu başarmış mı, başaramamış mit Şayet şiir sâdece dil revizyonu demekse, evet. Ama şiir dil revizyonundan çok daha başka bir şey olduğuna göre, hayır.

Kitabı tanıtmak için pek çok söz etmektense, içindeki şiirlerden bir örnek Vermek yeter de artar bile. İşte rastgele bir şiir. Adı "Komşu":

"Edibe hanımın komşusu gaddar mı gaddar, -Gene bir gün nasılsa aklına esti.- Göz önünde hem de göz önünde, -Su yolunu kapattı, eriğini kesti- Günlerce ağzı açılmadı kilit vurmuşçasına, -Bir boşandı ter, bir boşandı ter,- Üzülmeye deymez Eklibe hanım bu da-Unutulur gider"

Buyurun, bu tip şiirlerle dolu bir kitabın beşinci baskısını nasıl yaptığına şaşmayın da, durun bakalım.

S İ N E M A

Filmler

"Kardeşler"

İsmini ve hikâyesini dünya edebiyatının sayılı romanlarından birinden alan bir filmin pek yakında Ankarada gösterileceği müjdelendi. Film "Karamazov Kardeşler" ismini taşıyordu. "Karamazov Kardeşler"i beyaz perdeye aktarmanın ne kadar zorlu bir iş olduğunu kimse inkâr edemezdi. Filmin senaristi ve rejisörü Richard Brooks da bunu itiraf etmekten kaçınmıyordu. Brooks'a göre "Karamazov Kardeşler"in senaryosu yazılırken gözetilmesi gereken meseleler arasında, romanın hangi kısımlarının beyaz perdeye alınması, hangi kısımların atlanması veya ne gibi sahnelerin filme ilâve edilmesi de senaristin aklına gelebilirdi. Fakat Brooks bütün bunların pek önemli olmadığını iddia etmektedir. Senariste göre önemli olan nokta, bu kadar zengin" ve karışık bir romanın anlamına, esas fikirlerine ve ruhuna zarar vermeden eseri beyaz perdeye aktarabilmektir.

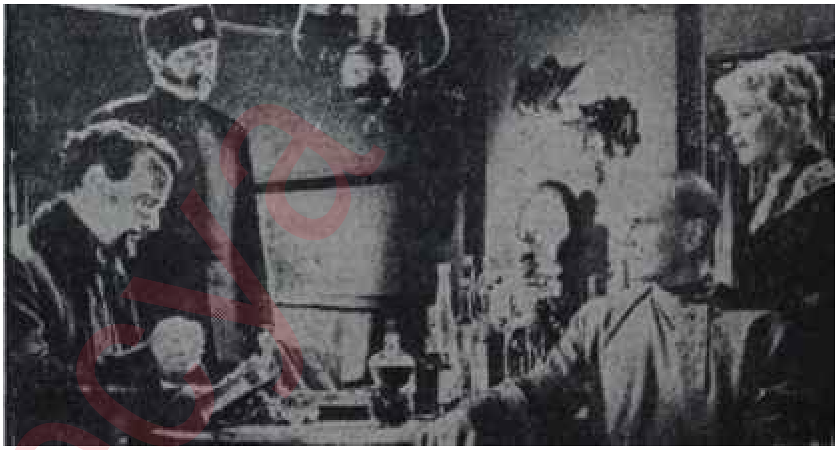
Bütün bunları daha önceden düşünen Brooks, prodüktör Pandro S. Berman'dan bu hususta bir teklif aldığı zaman "Bir kere deneyelim" demiş ve derhal işe başlamıştır. Fakat ilk yapılacak iş senaryoyu yazmak değildi. Hiç olmazsa bunu akıl eden Brooks herşeyden önce "Karamazov Kardeşler"i birkaç defa okudu. Hattâ bununla da yetinmeyerek, Dostoyevski"nin eserini tahin eden 19 kitabı da büyük bir dikkatle gözden geçirdi. Zamanımızın kalbur üstü yazarları, adıgeçen romanın psikolojik tesirlerinin ve psikolojik yapısının Üstünde duruyorlardı. Bu yazarlar arasında bilhassa Marcel Proust, Arnold Benett ve Stefan Zweig göze çarpıyordu. Mesela, Arnold Benett eser için "dünyanın en büyük hârikası" demekten kendini alamamıştı. Netice itibariyle, "Kardeşler"in tahlilini yapan bütün yazarların romanın psikolojik bünyesini ele almakta ısrar ettikleri kolayca ortaya çıkıyordu. Brooks da bu noktaya önem vermek zorundaydı.

Üstelik "Karamazov Kardeşler" Freud'dan Marilyn Monroe'ya kadar değişik tipleri tesiri altına alan bir eserdi. Meselâ Freud'a göre "Kardeşler," "Hamlet" ile boy ölçüşebilecek bir eserdi. Brooks'un işi bu sebeplerden de güçleşiyordu. Senaristin önüne çıkan meseleler arasında "Karamazov Kardeşler"i altı saatten da-, ha kısa bir film haline getirebilmek te vardı. Fakat film çekilip, gösterilmeğe başlandıktan sonra Brooks bunun pek zor olmadığını da açıklamıştı. Gerçi romanın senaryosunu yazarken Brooks aylarca çalışmış, yazdıklarını silip işe birkaç defa yeniden başlamıştı ama, en sonunda da ortaya eserin esas noktalarından bir tanesini bile ihmâl etmeden bir senaryo , çıkarmıştı. ' Tabii bu kendi fikriydi.

Brooks haklı olarak Dostoyevski'nin karakterlerine ait teferruatlı ve birbirine sıkıca bağlı hikâyeleri beyaz perdeye almamıştı. Senaristin iddiasına göre romanda yazarın muhayyilesinin derinliğim ve kalem tutmadaki ustalığını göstermekten başka bir gayeye hizmet etmeyen kısımlar oldukça yüksek bir sayıya eritmekteydi. Bunda da belki biraz haklıydı. Zaten bu sebepten de senaryoda bu gibi kısımlara yer verilmemişti. Meselâ İvan'ın geniş hayal dünyası, Zossima'nın tasladığı dindarlık ve diğer bâzı kısımlar Dostoyevki'nin dehâsını göstermekten başka bir gayeye hizmet etmiyordu.' Fakat herşeye rağmen Brooks lüzumsuz gördüğü bu kısımları tamamen senaryodan çıkarmağa yanaşmamış ve karakterlerin davranışlarını açıklamak için romanda yer verilen faktörleri filmin sahneleri içine teksif etmeğe çalışmıştı. Galiba en büyük başarıya da bunu akıl etmekle erişmişti.

Kardeşlerden Aleksi, romanın kahramanı olarak yazar tarafından ele alınmıştı. Bu karakter, Dostoyevski'nin en küçük oğlunun genç yaşta Ölümü için duyduğu acının neticesinde yaratılmıştır. Fakat "Karamazov Kardeşler"de olaylara tesir eden ve hareket noktalarının başlangıcına sebep olan, kardeş, Dimitri'dir. yâni Dimitri, romanın kahramanı olmaya Aleksi'den daha müsaittir. Brooks'un başarılan arasında, bu noktayı ihmal etmemiş olması da yer alır.

Romanın hikâyesi Dimitri'nin etrafında döner. Dimitri zaptedilmeye imkân olmayan hislerin ve zorlu bir hırsın tesiri altında hareket eden ve şiddetten kaçınmayan bir karakterdir. Dostoyevski bu karakterle sık sık "Ben Kimim T Ben ne yapıyorum? Ben nereye gidiyorum" diye soran kanlı canlı, fiziki tarafları kuvvetli bir insanın hissi değerler kazanmak için giriştiği mücadelesini anlatmaktadır. Dostoyevski'nin bu karakteri, diğer roman kahramanlarında pek görülmeyen zorlu gerçeklerden birine sahiptir. İşte bu gerçeği bir film senaryosuna sokmak ve yine bu gerçeği oyunla belirtmek belki çor zor bir iştir. Hattâ bunun başarısını görmek imkânsız bile olabilir. O zaman da büyük romanların filmlerini çekmekten vazgeçmek Hollywood için elde edilecek en büyük başarılardan biridir.

'Karamazov Kardeşler" den bir sahne

Kütüphaneden perdeye inmesi güç oldu

Filmin romandaki neticeyle sona ermemesi ise yine Hollywood'un yülardanberi başvurduğu para kazanma hırsının bir örneğini teşkil etmektedir. Dostoyevski'nin "Karamazov Kardeşler"! İlyuşa'run cenazesi ile neticelenmekte, Brooks'un filmi ise Dimitri'nin sevgilisi Gruşenka ile kaçmasıyla sona ermektedir. Tabu bu da para kazanma usûllerinin en iyilerinden bir tanesi sayılmaktadır. Hollywood'un çekim formülü, "sonu iyi biten filmin en fazla kazanç getireceği" prensibi üzerine kurulmuştur. "Karamazov Kardeşler" de Yul Brynner, Maria Schell, Lee J. Cob, Richard Basehart'ın oyunlarıyla bu formüle hizmet etmek için çevrilmiş başarılı filmlerden biri sayılabilirdi.

Tarih İçinde
AKİS

AKİS, Yassıada duruşmalarının başladığından beri sonuna kadar, mutlaka biriktirilmesi gereken bir mecmua hüviyeti kazanmıştır. Zira, aradan seneler geçtikten sonra, bu tarihi duruşmaların hikâyesini okumak isteyenler, eğer ilim adamı değillerse mutlaka AKİS koleksiyonlarına başvuracaklardır. Gündelik gazetelerde, mecburen dağınık ve bölük pörçük çıkacak tafsilât sadece AKİS'te, üstelik başka bir yerde bulunmayacak geniş malûmatla birlikte derli toplu halde yayınlanacaktır. Duruşmalar boyunca çıkacak AKİS'ler ayrı bir seri halinde ciltlendiğinde kütüphaneler son derece alâka çekici bir vesikayla zenginleşmiş olacaktır. AKİS, duruşmaların hakiki mânasını ve cereyan tarzının sadık hikâyesiyle beraber hâdisenin havası, aksileri, tesirleri, tepkilerini aksettirecektir.

Ancak, teknik imkânsızlıklar ve son derece süratli çalışma temposu, üstelik AKİS'in bir aktüalite mecmuası olma karakterini her ne pahasına olursa olsun muhafaza endişesi duruşmalar boyunca çıkacak sayıların başka baskılarının yapılmasına mâni teşkil edecektir. Bu bakımdan kütüphanelerde böylesine canlı bir koleksiyon bulundurmak isteyenler AKİS'i ilk yayınlandığı gün almaya çalışmalıdırlar. AKİS, her hangi bir kâğıt ziyanını önlemek maksadıyla her sayısını ancak talep edildiği miktarda basacak, bayilerin tahmin hatası mecmuanın bulunmamasına yol açacaktır.

Sayın okuyucularımızın dikkat nazarına durumu, özür dileyerek arzederiz.

BİR MECMUAYI 4 KİŞİ OKURSA

HER HAFTA 250 BİNDEN FAZLA İNSAN
A K İ S ' İ BÖYLE MERAKLA OKUYOR

BUNLAR SİZİN İLÂNLARINIZDAN FAYDALANABİLECEK MÜSTAKBEL MÜŞTERİLERİNİZDİR

REKLÂMLARINIZI A K İ S ' te YAPTIRINIZ

Traştan cildiniz tahriş oluyorsa
terkibinde sabun - bulunmıyan, traş fırçasına ihtiyaç bırakmıyan ve aynı zamanda bir krem vazifesi gören Glider traş müstahzarını kullanınız
Glider
Glider
BİR WILLIAMS MÜSTAHZARIDIR
FAAL g-4